14001

HRVATSKA
KNJIŽARA
I PAPIRNICA
P. FRÖHLICH
ZAGREB
Šufflayeva 3

ANDRÉ LICHTENBERGER / MON PETIT TROTT

KNJIŽNICA
SVJETSKIH PISACA
12

ANDRÉ LICHTENBERGER

MALI TROTT

ZAGREB
MATICA HRVATSKA
1944

ANDRÉ LICHTENBERGER

MALI TROTT

PREVELA
VANDA LIPNJAK

Predgovor napisao
Kruno Krstić

Božić 1944

ZAGREB
MATICA HRVATSKA
1944

UREDNIK

DR SLAVKO JEŽIĆ

»TIPOGRAFIJA« D. D., ZAGREB

PREDGOVOR

DJEČJA DUŠA I DJEČJI SVIET

Bilo je vrieme, kada se u psihologiji i pedagogiji razlika između djeteta i odrasloga čovjeka jednako u tjelesnom kao i u duševnom pogledu zamišljala kao razlika između manjega i većega. Po tom shvaćanju diete je u biti isto, što i odrastao čovjek, tek što je sve u njemu manje, nerazvijenije, slabije. Sav duševni razvoj djeteta zamišljao se kao jednostavan rast i jačanje sitnih ali sasvim određenih sposobnosti, koje napredujući svojim ravnim i jednoličnim smjerom pretvaraju malo po malo dječju dušu u dušu odrasloga. I premda se duševni razvoj djeteta u svakidašnjem govoru nazivao vrlo liepo — prema slici preuzetoj iz biljevnoga svieta — d o z r i e v a n j e m, navika odraslih da pojave dječje duše sude prema svojoj bila je tako jaka, da se uzporedba s razvitkom biljnoga ploda nije dovoljno koristno primjenjivala na dječji razvitak. Istom u zadnjih nekoliko desetljeća razvila se pokraj obće psihologije odrasloga čovjeka i posebna psihologija djeteta, koja je odkrila, kako je ocjenjivanje dječje duše po mjerilima odrasloga čovjeka zabluda, koja u odnosu odraslih prema djetetu, osobito s obzirom na njegovo odgajanje, može biti i kobna.

Današnja se znanost nije još složila u jednom vrlo važnom pitanju s obzirom na dječji duševni razvitak: u pitanju, koliko na taj razvitak djeluju nasljedne klice, a koliko utjecaji okoline, u kojoj se diete razvija. Mnogi suvremeni biolozi na temelju mnogobrojnih opažanja i pokusa o nasljeđivanju tjelesnih svojstava kod različitih živih bića (a posebno na temelju opažanja o velikoj sveobćoj srodnosti jednojajčanih blizanaca) naginju

mišljenju, da je činbenik nasljedstva bitan za životni put i konačno oblikovanje čovjeka pojedinca. Tome mišljenju priklanjaju se one današnje družtveno-političke struje, koje naglasuju u ostvarivanju družtvenih zadataka ulogu naroda, krvi i rase. S druge strane mnogi fiziolozi, koji su posebno proučavali nastajanje navika (osobito putem t. zv. uvjetnih refleksa), skloni su vjerovanju, da je ljudsko biće u prvim početcima svoga života prilično neodređena i podatljiva nakupina djelovnih sposobnosti, kojoj će utjecaji okoline, osobito družtvene sredine i odgoja odrediti smjer razvitka i stalan oblik. Takvo stanovište prihvaćaju danas — bar u glavnim crtama — pristaše onih družtveno-političkih smjerova, koji svoja nastojanja označuju kao obćečovječanski zadatak zamjenjujući u pojedinčevu životu prvenstvo nagona, strasti, čuvstvenih naklonosti i iz njih poteklih vjerovanja prvenstvom stanovitih razumskih slikâ i iz njih potekle smišljene (programatske) djelatnosti.

U svojoj noveli »Expérience« sažeo je A. Lichtenberger ovo drugo stanovište u rieči, kojima završava knjiga g. Phéronimea o »Oblikovanju značaja«: »Na temelju logike i pokusa dolazimo do iste aksiomatske formule. Diete, isto tako kao i životinja, nema značaja u pravom smislu rieči. Ono je neka potencialna animalnost, neka mekana tvar, koju pokreću jedino nagonski refleksi; to je neka neodređena podloga, na koju će izkustvo malo po malo naslagati svoje tekovine.«

Danas je zacielo još nemoguće točno odrediti pravi doseg spomenutih znanstvenih iztraživanja o činbenicima naslieđa i odgoja, a isto tako je nemoguće proreći, koliko će se i kako će se družtveno-politički obrazci tih iztraživanja pokazati doista upotrebljivima za novo oblikovanje ljudskoga družtva, kojemu se svi nadamo nakon ovoga rata. Očito je, da se obje vrsti iztraživanja ograničavaju samo na pojedine strane životnih očitovanja te tako dolaze do nalaza, koji su svaki za sebe točni, ali se ne dadu sigurno omjeriti o cjelinu života.

Psihologija djeteta nije danas još tako daleko doprla, da bi svestrano iztražila odraz naslieđa u dječjem razvitku. Dječja karakterologija, koju je naoko tako bujno njegovala t. zv. individualna psihologija (»prkosno diete«, »lažljivo diete« i t. d.), uglavnom je bila svođenje prosječnih opažanja iz kućnog i školskog odgoja na obće individualno-psihologijske obrazce (»osjećaj malovriednosti«, »protest«, »družtvenost« i t. d.). Kudikamo više pažnje posvetila je znanstvena dječja psihologija iztraživanju obćih, zajedničkih crta dječje duše, crta, po kojima se djetinjstvo u pojedinim svojim razdobljima očituje kao niz doživljajno-djelovnih cjelina svoje vrsti — različitih od stanja duševne »zrelosti«, koje iztražuje obća psihologija odrasloga čovjeka.

Prvo djelo, koje je posebno bilo posvećeno dječjem duševnom životu — Tiedemannova knjiga »Opažanja o razvitku duševnih sposobnosti kod djece« — izašla je još g. 1787., dok je sustavno proučavanje dječje duše, osobito pokusno, započelo u drugoj polovici prošloga stoljeća. Kroz šest posljednih desetljeća liep broj znanstvenih radnika (Vierordt, Preyer, Sully, Groos, Stern, K. i Ch. Bühler, Hall, Kellog, Tracy, Gesell, Hurlock, Dearborn, Claparede, Ament, Binet, Meumann, Köhler, E. R. Jaensch, Hetzer, Wolf, Piaget, Descoudres, Kroh, Vermeylen, Oseretcky, Gaupp i mnogi drugi), iznio je upravo nepregledno množtvo činjeničnih podataka, pojedinačnih sustavnih iztraživanja, tumačenja, teorija i zaokruženih prikaza iz područja dječje psihologije. Čitav niz knjiga posvećen je pojedinim područjima dječjeg duševnog života: dječjem govoru, pamćenju, maštи, mišljenju, likovnom izražavanju i t. d., a u mnogim zemljama pokrenuti su čak i posebni časopisi, koji se bave izključivo pitanjima dječje psihologije.

Nije nam ovdje namjera dati prikaz svega toga znanstvenoga rada; to će zacielo doskora učiniti koji hrvatski stručnjak-psiholog. Ograničit ćemo se na neke najobćenitije poglede, koji se danas nameću kao izvod iz sustavnih nastojanja da se u

dječjem duševnom životu iztakne ono, što je obćenito značajno za taj život, što ga u temelju razlikuje od duševnoga života odraslih.

Ne smijemo smetnuti s uma, da je pojam »djeteta« prilično neodređen. Mi ga primjenjujemo na vrlo široko vremensko razdoblje u tjelesno-duševnom razvitku ljudskog pojedinca, razdoblje, koje ide od prvih dodira novorođenčeta s vanjskim svietom uglavnom sve do vremena spolnog dozrievanja. Psiholozi se prilično slabo slažu u podjeli toga širokog razdoblja na pojedine odsjeke. To je i posve razumljivo; u jednu ruku zato, što u cjelokupnom dječjem duševnom razvitku nema prekida ni jasno vidljivih skokova, a u drugu ruku zato, što se različita životna očitovanja (govor, predmetna zanimanja, družtveni odnosi) ne razvijaju u djetetu naporedo. Govorimo li već o »dječjoj« duši uobće, moramo obćenito navesti obilježja onog čitavoga puta, koji nedozrelo ljudsko biće vodi do zrelosti, drugim riečima moramo u neku ruku obuhvatiti one oblike doživljavanja, koji su u uzporedbi s konačnim oblikom — »zrelosti« — različiti, drugčiji, a opet prema tom obliku svrhovitim razvojem upućeni.

Činjenica, od koje je možda najzgodnije pristupiti promatranju dječje duševnosti ,jest to, da je dječji nagonsko-čuvstveni život već u prvim početcima vrlo snažan, ali neprilagođen okolini, u kojoj diete živi. Promatrano kao čista psihologijska stvarnost djetinjstvo je po svom najdubljem i najosnovnijem značenju put ,kojim se iskonska životnost pokretâ i čuvstava s r e đ u j e i o s v j e š ć u j e u oblicima djelovnih navika te osjetnog, predočbenog i misaonog zrenja. Ocienjeno u okviru objektivnih odnosa, djetinjstvo je razdoblje oblikovanja, u kojem se, pod pritiskom vanjskih utjecaja, životna sirovina nesputanih, »divljih« duševnih snaga, koje diete donosi sa sobom na sviet, s t e ž e u manje-više uredne, stalożene oblike doživljavanja i

vladanja, primjerene prirodnoj, a posebno družtvenoj okolini, u kojoj se diete razvija i živi.

Budući da mi o svom najranijem djetinjstvu nemamo nikakvih uspomena, podpuno nam je nemoguće ustanoviti, koliko je i kako je prvo djetinjstvo duševni život u smislu subjektivnoga doživljavanja. Neka prvotna očitovanja dječjega života, na pr. plač, kojim se diete javlja, kad je nenahranjeno, mokro, oprženo, naglo potreseno i sl., mogla bi se shvatiti kao čisti fiziološki odgovori na podražaje, koji nisu praćeni nikakvim subjektivnim oblicima osjećanja Tako ih doista i shvaćaju psiholozi, koji su za volju metodičke jasnoće prisiljeni prve pojave dječjega života proučavati kao čiste odnose fizioložkih položaja — prema fizioložkoj reakciji (behavioristički), odnosno kao čiste prielaze živčanih uzbuđenja od podražilišta (receptivnih organa) preko refleksnih putova do mišićâ i žliezda (eferentnih organa). Doživljavanje u užem smislu rieči kao skup subjektivnih, s v i e s t n i h zbivanja s pravom pripisujemo tek prilično poodmaklom djetinjstvu i to u uzkoj svezi s pojavom p a m ć e n j a. Sviest i pamćenje su u najtješnjoj nerazdruživoj svezi; jedino mogućnost da nešto u sjećanju obnovimo kritično je jamstvo, da smo to doista i d o ž i v j e l i. Ta činjenica o nerazdruživosti sviesti i pamćenja, ako o njoj dobro razmislimo, postavlja granicu našem uvidu u duševni život uobće, a posebno uvidu u duševni život djeteta. Budući da je sve naše razumievanje duševnoga života kao cjeline ovisno o tome, koliko smo sposobni o b n o v i t i, u n a z o č i t i v l a s t i t u p r o š l o s t, budući da se naše znanje o duševnom životu ne proteže na sveukupnost doživljaja, nego samo na one doživljaje, za koje je značajno uztrajanje u pamćenju (mogućnost obnavljanja), mi nikada ne ćemo moći jasno shvatiti prielaz preko one tajanstvene granice, koja luči diete - živo biće (diete kao podlogu čistih fizioložkih zbivanja) od djeteta-čovjeka (djeteta kao sviestnog bića s vlastitim prisebnim životom). Dok je prilično nevjerojatno, da se

priseban (subjektivni) život javlja u djetetu odjednom kao kakav deus ex machina, opet je vrlo težko zamisliti takva granična stanja, koja bi značila prielaz između golog objektivnog postojanja i prisebnog, sviestnog života.

Odričući se uzaludne želje da zavirimo u jednu od najdubljih tajna svega bitka, u tajnu rađanja sviesti, razmotrit ćemo izkustvu pristupačnu činjenicu: djetinjstvo kao tok prilagođivanja okolini.

Diete ne dolazi na sviet kao sasvim čista sirovina, kao podpuno divlja i nesređena nakupina životnih snaga u bujanju. Mnoge su od dječjih životnih snaga još za vrieme dozrievanja ploda u majčinoj utrobi dobile neka svoja djelomična ustrojstva i mi često — ne znajući kako da shvatimo ta ustrojstva, koja se bez »sviesti« o svrhama začudo pokazuju kao svrhovito primjerena prvom samostalnom životu djeteta — govorimo o nagonima, predizkustvenim životnim prilagodbama, složenim refleksima i sl. Osim gotovih prilagodaba za život u vanjskom svietu diete donosi sa sobom i bogat, vrlo bogat poklad razvojnih mogućnosti, čitav niz različitih nerazvijenih podloga za doživljavanje i životno prilagođivanje u okolini, t. zv. dispozicijâ. Tako se na pr. diete rađa s većim brojem osjetilâ (s vidnim, slušnim, položajno-ravnotežnim, okusnim aparatima, njima primjerenim vodovima, središtima u središnjem živčanom sustavu i t. d.), koja nakon stanovitog broja prvih dodira s prirodnom okolinom postaju posrednici različitih izkustava u dječjem tielu i dječjoj duši. Na temelju tih izkustava odnos se djeteta prema okolini sređuje u dva sustava: u sustav slikâ o svietu (zamjetaba, predočaba, pojmova, misli) te u sustav stavova prema svietu (čuvstava, težnja, htienja, radnja i t. d.).

Pojam »dispozicije«, koji se mnogo upotrebljava i u biologiji i u psihologiji, nije podpuno jasan. Da je u živom biću, odnosno njegovu duševnom životu postojala stanovita »dispozicija«, sudimo dakako po tome, što se u toku razvitka javlja neka od-

rađena djelatnost. Ali kako se prije same djelatnosti mogu ustanoviti u živom biću kao tjelesnom predmetu neki gotovi ili zametni anatomski uređaji, koji se kasnije pokazuju kao neobhodni uvjeti određene djelatnosti, učenjak je često sklon nazvati »dispozicijom« taj tjelesni uređaj (»dispositio« doslovno znači »razpored«), premda je — upravo kod duševnih djelatnosti — očito, da između stanovitih tvarnih (tjelesnih, anatomskih) oblika pa čak i njima pripadnih fizioložkih zbivanja te doživljajnih načina ne postoji nikakva suvisla srodnost, nego tek neka — djelomično ustanovljiva — uzporednost. Neodređenost, pojma dispozicije i neshvatljivost njezinog »prelaženja« u duševno doživljavanje upućuje nas na jednu misao, koja se objektivnim znanstvenim postupcima ne može provjeriti, ali ima mnogo »neznanstvenih« razloga za sebe: da je duševni život neki osobit, samostalni oblik bitka, koji se posredovanjem tjelesnih uređaja (»dispozicija«) i upravo u granicama, koje mu ti tjelesni uređaji omogućuju, osobno ostvaruje, razvija i očituje.

Većina crta, koje su značajne za dječji duševni život, proizlazi dosljedno iz činjenice, da se u djetinjstvu p o s t e p e n o dielom određena, a dielom neodređena životnost na temelju uviek novih i novih izkustava i njihovih cjelovitih prerada prilagođuje životnoj okolini. Djetinjstvo je razdoblje, u kojemu se stvaraju n a v i k e, t. j. postojani načini primanja vanjskih utjecaja i odgovaranja na njih. Navike su u svojoj biti nagodba između dviju donekle suprotnih snaga: osobnoga životnoga zamaha, koji teži, da se slobodno i neograničeno izživi u vlastitim oblicima, te pritiska okolinske stvarnosti, koja tom zamahu steže napon i usmjeruje prodore. Ako je išta osobito značajno za djetinjstvo, onda je to ž i v o t n a b u j n o s t (neobuzdanost, nestašnost, živahnost) i neprestano s p o t i c a n j e o okolinu. Kako diete raste, ono je nekako sve mirnije, nenapadnije, staloženije, sve se manje spotiče o svoju okolinu; njegova unutrašnjost i njegovo vanjsko ponašanje poprimilo je ustaljene, trajne postupke,

ono je odkrilo tajnu nadvremenih oblika u vremenitim dodirima vlastitoga bića sa svietom.

Prvi dojmovi, kojima diete prima vanjski sviet, nerazlučene su cjeline. Kako zgodno kaže na jednom mjestu francuzki psiholog Piéron, diete jednim jedinstvenim dojmom zahvaća »vrt-na-suncu-s-psom«. Istom s vremenom diete počinje prve cjelovite, nerazlučene cjeline dojmova lučiti u pojedine predmete, svojstva, zbivanja i odnose. To lučenje zbiva se donekle i samostalno u dječjoj duši, jer diete počinje u cjelinama dojmova uočivati trajno povezane i odjeljive pojedinosti, ali najveću ulogu za razlučivanje cjelina u sustav pojedinosti ima razvitak dječjega govora. Sastojeći se od pojedinih rieči, koje ograđuju i osamostaljuju pojedinosti doživljavanja, govor pretvara cjelovite dojmove u složevine; u doživljajnom vrtlogu, koji neprestano donosi nove i nove prizore, diete upućeno riečima počinje razabirati elemente, koji se ponavljaju, približavajući se sve više takvom gledanju, koje u svakom novom prizoru gleda uglavnom samo nov razmještaj već poznatih pojedinosti označenih već poznatim imenima.

Odrastao čovjek vrlo se težko može uživjeti u te cjeline dojmova, koje diete proživljuje u svojim prvim dodirima sa svietom, ne samo zato, jer je navikao neposredne cjeline dojmova razumski razlučivati, nego ponajviše s razloga, što su u tim dojmovima predmetni podatci — na pr. osjetne zamjetbe — gotovo nerazlučeno prepleteni nitima čuvstvenih i djelovnih odnosa.

Dječji sviet nije sviet samostalnih, hladno i triezno znanih predmeta i činjenica, koje obstoje i zbivaju se bez obzira na ljudsku sudbinu. U tom svietu sve je dječje i zbog djeteta, sve — pa i ono, što je za odrasle neživo — živi vlastitim životom djeteta: ljubi ili mrzi, trpi ili uživa, odobrava ili grdi, srdi se, osvećuje se, razgovara, gleda, pazi, umiljava se, namiguje, ruga se, moli, traži, prieti, dosađuje, pretvara se, skriva, čeka, nava-

ljuje, bježi. U jednu rieč: diete ne spoznaje sviet nego proćućuje sebe u svietu. To dječje svođenje svieta na sebe, koje se djelovno odražava u »dječjem egoizmu«, predstavlja jedan odnos žive ljudske jedinice prema njezinoj okolini, odnos u kojem oblike sviesti određuje prevladavanje vlastitih, samorodnih snaga u pojedincu, snagâ nesputanih i neomjerenih o snage predmetnog i družtvenog svieta.

Možda nijedna spoznajnoteoretska nauka nije tako neprikladna za shvaćanje dječje duše kao teorija o »neizpisanoj ploči«, prema kojoj je sve, što se u početku duševnoga života zbiva, plod vanjskih utjecaja, odraz utisaka na nekoj ravnodušnoj, bezobličnoj plosi duševnosti, koja samo prima i slaže ono, što izkustva donose. Ako uobće postoji mirno, bezstrastno primanje utisaka, onda je ono odlika podpuno odrasloga čovjeka, koji je strogim razumskim postupcima čitav svoj osobni život razveo na niti predmetnih obstojnosti i njihovih odnosa. Taj mir i ta bezstrastnost nije nipošto odlika djeteta. Diete je sve strast, zanos, čuvstvo, želja; elementi dječje okoline ne postoje kao predmeti, t. j. kao bića s vlastitim bivstvom, nego tek kao nosioci i predstavnici dječjih vrednota. Kad bismo sa stanovišta dječje psihologije htjeli protumačiti značenje »izkustva«, ne bismo ga smjeli shvatiti kao neko primanje i dobivanje, kao obogaćivanje nekog duševnog »skladišta«, nego naprotiv kao duševno sputavanje i stezanje: dječje izkustvo nastaje ondje, gdje se slobodni zalet dječje životnosti namjeri na zapreku, na zakrčen prolaz, na odpor, ondje, gdje djetetu ne uspieva pokušaj da predmet podpuno utopi u vlastito navrelo čuvstvo, vlastitu uzbuđenu težnju, vlastiti namjeravan čin. Sa stanovišta dječje psihologije izkustvo je sviestni odraz svih onih pritisaka, kojima priroda i družtvo bezgranično bujanje životnih snaga u pojedincu zaustavlja, ograđuje i svodi na onaj obujam, koji zovemo ljudskom osobnošću.

Nerazlučnost cjelina, u kojima diete doživljava sviet, pomanjkanje ili neodređenost granica između predmetnih i funkcionalnih elemenata u doživljajima tumači nam uz premoćnost jastvenih snaga golemu ulogu maštе, njeno prepletanje sa zbiljom u dječjem životu. Da bi se moglo razlikovati umišljeno od zbiljskoga potrebna su dva uvjeta: prvo, jasno razlikovanje osjetnih zamjetaba od predočaba, te drugo, stanovita udaljenost čuvstava od zornih podataka. Diete nema ni jednog ni drugog kriterija. Ne samo da se ono nije izvježbalo u uočivanju onih obilježja, po kojima se zamjetbeni podatci razlikuju od predočbenih, nego — kao što iztraživanja pokazuju — razlike su između dječjih predočaba i zorova kod djece manje nego kod odraslih. (Prema Jaenschu djeca su »eidetičari«, t. j. sposobna su neki stvaran zor i nakon nestanka vanjskoga utjecaja sačuvati u takvom doživljajnom obliku, koji ima značajke neposrednoga zrenja). Potrebnu udaljenost čuvstava od zorova diete nema već zato, jer se u njemu još nije razvila sposobnost za razčinjanje zorne građe u logičke oblike, razčinjanje, koje kod odraslih pojedinaca dobrim dielom zamjenjuje neposrednu čuvstvenu reakciju.

Odrastao čovjek prebacujući neposrednu zornost u logičke oblike (nastale taloženjem velikog broja neposrednih dojmova) brzo i lako uklanja »napetost« između čuvstvenosti i zornog »naboja«: »raz-umljena« zornost ne javlja se odraslome kao takva (kao samovriedan i čvrsto sazdan podražaj, kao posvemašnja novost), nego »razmljevena« u umne (logičke) sastojine, koje će čuvstveni organizam — navikao na njih — bez osobitih napora usisati. Kod djeteta, koje nije doživjelo tolik broj srodnih dojmova, da bi moglo razviti njihove zajedničke razčinjače, logičke »mlinove«, gotovo svaki novi dojam izaziva novo čuvstveno zalaganje, tako da je dječje doživljavanje nalik na zvučni film, u kojemu je odvijanje zornih slika gotovo neprestano praćeno glasbom čuvstava.

Pomanjkanje razumskoga »prigušivača«, izravna ovisnost čuvstava o podražajima zrenja javlja se kadkada i u doživljavanju odrasloga čovjeka, na pr. u časovima estetskog uživljavanja. Pri pogledu na prirodu, pri promatranju umjetničkih djela, a osobito pri slušanju glasbe dogodi nam se kadkada da se gotovo podpuno prestajemo služiti sredstvima razumskoga razčinjanja zornosti. Tada zornost sâma — takoreći svojim vlastitim silama — uzburka u našim čuvstvenim dubinama valove najrazličitijih visina, čestina i smjerova, i mi se neko vrieme nalazimo u stanju, u kojemu više nema razlike između nas i predmeta između duše i svieta, između osjećanja stvari i činjenice njihova samostalnoga postojanja. Sjećanja na takve doživljaje mogu nam donekle predočiti stanje, u kojemu se dječja duša redovito nalazi. Svaki dobar samoopažač primietio je zacielo u tim doživljajima estetskog uranjanja u zornost jednu zanimljivu činjenicu. Predočbe, koje su se pridruživale objektivno danim zorovima (slici, krajoliku ili nizovima zvukova), bile su doživljajno ravnopravne tim zorovima; uspomene, ulomci snova, priviđenja, koja su se provijala i propletala kroz gledano i slušano, bila su elementi istoga reda i iste vriednosti, koje i slike i zvukovi i prizori, koje smo »doista« gledali i slušali. Ravnopravnost jednih i drugih elemenata razumljiva je: jedni i drugi zorni sadržaji bili su članovi jedne doživljene cjeline, u kojoj je jedini zakon bio čuvstveno-zorna suvislost, cjeline, koja je u svojoj srži stvorena pradoživljajnom potrebom, da se čuvstvene napetosti oslobode u zrenju kao takvom. Tek naknadno, tek izroniviši iz uživljajnoga zanosa mogli smo u proteklom nizu zrenjâ razlikovati stvarno od umišljenog, dano od stvorenog, zamiećeno od maštanog. Malo čudan i hladan osjećaj »raztrežnjivanja« nalikovao je na ponovno stavljanje naočari, koje smo na čas bili uklonili. Kao da smo prešli iz jednoga svieta u drugi: mi smo opet mi, stvari su opet stvari; između nas i okoline opet se uzpo-

stavlja običajni dodir, dodir dvaju samostalnih graditelja svakidašnjice.

Diete je biće, koje redovito živi u stanju uživljajnoga zanosa, biće, koje se mnogo češće, mnogo neposrednije i mnogo jače nego mi odrasli čuvstveno poistovjećuje sa zornošću, te — sasvim razumljivo — mnogo češće i mnogo više nego mi odrasli dopunja zamjetbene podloge čuvstava maštovnom građom. Odgojitelji, koji nemaju dara za psihološko opažanje, često ocjenjuju *dječje laži* jednako kao i laži odraslih ljudi: umjesto da u njima vide prirodan postupak djeteta nastao uslied toga, što diete osjeća potrebu da svojim probuđenim čuvstvima dade primjeren zorni sadržaj, oni smatraju sve te laži namjernim izkrivljivanjem činjenica, kojima je svrha uviek praktična (izbjegavanje kazne, nagrada, pohvala i t. d.). Dakako da su dječje laži vrlo škakljivo pedagožko pitanje; odgojitelj nije samo dužan razlikovati kod djeteta koristoljubive laži od maštovnih nadogradnja, nego mora još pronaći i pravilne postupke, kojima će ukloniti činjenicu laži ili obmane iz dječjih izjava, a da pri tom ne ubije u djetetu samu sposobnost maštovnog izživljavanja čuvstava, jer ta sposobnost nije samo dio osobne unutrašnje sreće svakoga čovjeka, nego i temelj kombinatorici potrebnoj za rješavanje najrazličitijih životnih i znanstvenih zadataka.

U svezi s odgojnim postupcima, koji imaju utjecati na pravilan razvitak dječje mašte, niklo je mnogo posebnih pitanja. Jedno je od tih pitanja, o kojemu se i kod nas nekada mnogo razpravljalo, pitanje t. zv. *dječje književnosti*: bajka, priča, pripovjedaka, koje se djeci pripoviedaju ili daju na čitanje. Pitanje se uglavnom kreće oko likova, koje će dječja književnost djeci dočaravati, da bi razvitak dječje mašte bio u skladu s ozbiljnim, osobito družtvenim zadatcima, koje diete u kasnijem životu očekuju. Često se izti̇če mišljenje, da bi iz dječje književnosti trebalo ukloniti neke likove, koji su u njoj već odavna uobičajeni, kao što su na pr. u jednu ruku vještice,

vile, duhovi ,zmajevi, a u drugu ruku kraljevi, kraljevne, kraljevići, paževi, dvorski luđaci i t. d. Ti bi se likovi trebali zamieniti likovima iz svieta, u kojemu diete »stvarno« živi. Premda se uklanjanje nekih od spomenutih likova (na pr. prvih) tražilo s razlozima, koji bi imali potjecati iz samih iztraživanja o dječjoj duši, dakle u ime čiste (kulturno-politički neopredieljene) pedagogije (na pr. zato, da se djeci prištede doživljaji groze, straha i t. d. i njihove neugodne posljedice), očito je, da su u novije vrieme zahtjevi, da se izmiene likovi dječje književnosti u neposrednoj svezi sa stanovitim kulturno-političkim pokretima i nastojanjima. Kao što je očito, nastoje se ukloniti oni likovi, koji podržavaju u dječjoj sviesti svezu sa starim družtvom: s njegovim praznovjerjem, odnosno vjerskim predočbama (vještice, vile, duhovi i t. d.) i s oblicima njegova družtvenog uređaja (kraljevi, kraljevne i t. d.). Budući da se doista težko može zamisliti »čista« pedagogija, jer svaki odgojni utjecaj, da bi bio svrhovit, mora voditi pojedinca stanovitom *određenom* obliku družtvenoga života, spomenuti je zahtjev posve razumljiv.

Pitanje dječje književnosti — kako smo spomenuli — samo je dio općenitoga pitanja o pravilnom odgoju dječje mašte. Drugi dio toga općega pitanja, dio, koji se mora rješavati uzporedo s pitanjem likova u dječjoj književnosti, jest pedagožko utjecanje na dječju *igru*.

Igra je vrlo značajno obilježje djetinjstva; u igri dolaze do podpunog izražaja sve osobine dječjega duševnoga života. Istina je, da se i odrastao čovjek igra, da on nije samo »homo sapiens« i »homo faber«, nego i »homo ludens«, pa ipak se igra djeteta razlikuje od igre odrasloga; ne samo po vremenu, koje se igranju poklanja, nego i po samom izboru igara i načinu igranja.

Igra je nešto praiskonsko u životu čovjeka. Poznato je, da i kod životinja postoje igre; tako bar mi ljudi nazivamo stanovite

životinjske radnje, koje se ne mogu shvatiti kao postupci životnog održanja (prehrana, obrana, napadaj, briga za potomstvo i t. d.), nego nam se čine slobodnim »nesvrhovitim« trošenjem životnih snaga, kojima je jedino značenje djelovno-izživljajni užitak.

Teoretičari dječje igre iznieli su o njoj različita tumačenja, od kojih su najpoznatija dva. Dok jedni drže, da je dječja igra, kao i svaka druga, u svojoj srži funkcionalno *izživljavanje*, niz postupaka, kojim se u jednu ruku »oslobađaju« nakupljene životne energije, a u drugu ruku postizava užitak skopčan s tim oslobađanjem, drugi tumače dječju igru svrhovito kao *pripremanje* djeteta za ozbiljne životne zadatke, koji ga poslije u životu čekaju. (Na tu nas misao doista može upućivati vidljiva srodnost između igre i »ozbiljnih« ljudskih zanimanja, dječje oponašanje starijih, posebno razlika u igrama dječaka i djevojčica). Očito je, da oba ova tumačenja imaju čvrst oslon u činjenicama i da se mogu skladno održati jedno uz drugo.

Ako dobro razmislimo, lako ćemo doći do zaključka, da ono, što dieli »igru« od ozbiljnoga »rada«, nije neka bitna razlika u osobno-doživljajnom pogledu. I onda, kad se igramo, i onda, kada radimo, mi zapravo doživljavamo u temelju istu činjenicu: mi djelovno trošimo razpoložive životne snage, primjenjujemo ih na našu predmetnu i družtvenu okolinu. Težina i lakoća toga primjenjivanja, a isto tako ni popratni doživljaji užitka ili nelagodnosti nisu mjerila, po kojima bi se »igra« razlikovala od »rada«: znanstveni radnik često s većom lakoćom i s možda dubljim užitkom obavlja svoja iztraživanja nego što diete gradi svoje kamene kule ili teše svoju drvenu pušku. Ključ, po kojemu nešto pribrajamo igri ili radu, nalazi se dakle izvan osobno-doživljajnog kruga, taj ključ daju *svrhe*, osobito »koristne« svrhe, a posebno određene družtvene *obveze*, koje se nekim djelovnim zalaganjem izpunjaju. U životu odraslih igre (ples,

športske zabave, kartanje, šah i t. d.) imaju svoje osobito značenje u tome, što su oblici »zabave« i »razonode«, t. j. one skreću našu pažnju i djelovnu zauzetost od kruga onih zadataka, koje nam naš družtveni položaj nameće kao »službu« i »dužnost«, na radnje, koje će zaokupiti naše inače neizživljene djelovne potrebe, ili bar nekako sređuju i uljepšavaju pusto i raztrgano vrieme našeg odmaranja okupljajući našu djelovnost oko zanimanja, koja se obavljaju s vrlo malim utroškom snaga, a pružaju veće mogućnosti čuvstvenoga izživljavanja.

Mjerilo družtvene obveznosti i svrhovitosti, po kojemu razlikujemo rad od igre, prilično je nepouzdano, kao i sva družtvena mjerila, kad ih primjenjujemo na doživljavanje pojedinca. Mnoge radnje i zanimanja, koja nam se — ako ih ocienimo sa stanovišta konkretne družtvene obveze — čine igrama, osposobljuju pojedinca za izpunjavanje »ozbiljnih« družtvenih zadataka time što podižu njegovu obću sposobnost uradka, što prilagođuju radne sposobnosti radnim sredinama ili bar time, što unose u njegov život sklad i ravnotežu potrebnu za rad. Vrlo je težko, upravo nemoguće odrediti granicu, gdje u onome, što obćenito zovemo »igrom«, prestaje momenat koristnog osposobljavanja, a počinje čisti »nesvrhoviti« momenat igre. Možemo jedino reći, da se ta nesigurna granica zacielo nalazi na onom neodredivom mjestu, gdje se pojedinac kao pojedinac počinje dieliti od pojedinca kao člana družtva. Budući da je diete ponajprije *čisti pojedinac*, a onda tek pojedinac, koji postepeno urašćuje u družtvo, i to ponajviše *upravo s pomoću igre*, razumljivo je, da se na dječju igru nikako ne mogu protegnuti ona prosječna družtvena mjerila, koja se primjenjuju na igru odraslih. To ne znači, dakako, da dječja igra nije družtveno pitanje; naprotiv pravilan i smišljen odgojni utjecaj na dječju igru zacielo je jedan od najvažnijih zadataka kulturne zajednice.

Da bismo shvatili dječju igru, moramo je promatrati u sklopu onog obćeg duševnog razvitka, koji smo već prije izložili

kao stezanje bujne i uglavnom nesređene životnosti u okvire prirodnih i družtvenih zakonitosti. Lučenje igre od ostalih očitovanja dječjega života u stvari je umjetno; u jednu ruku zato, jer u igri sudjeluje i razvija se sva dječja duša, a u drugu ruku zato, jer igra prožima sav dječji život. Kad kod djeteta razlikujemo radnje, koje nisu u užem smislu igra (hranjenje, njegu čistoće, izvršivanje naloženih zadataka, različite načine saobraćaja s odraslima i t. d.), ne smijemo zaboraviti, da diete sve te radnje prožima elementima igre t. j. vanjskim i unutrašnjim pokretima, koji su očitovanje osobnog, slobodnog, samoniklog djelovnog nagona. Tako na pr. dok diete srčući juhu izvodi različite nepotrebne pokrete žlicom ili napadno mljašče jezikom, ono nastoji u radnje, na koje ga tjera prirodna potreba ili volja odraslih, unieti igru t. j. djelovnosti, koje su potekle iz vlastite pobude i kojima je diete osobno odkrilo vriednost (»zabavnost«). To dakako ne znači, da su svi elementi igre proizvodi čistoga stvaralačtva; naprotiv diete ponajčešće u igri o p o n a š a ono, što radé drugi, osobito odrasli. Dječjoj igri ne daju obilježje igre sami o b l i c i radnja, koje diete izvodi (isti niz pokreta može djetetu biti jednom nametnuta dužnost, a drugi put igra; na pr. njihanje kolievke); ono što dječju igru čini igrom, to je u jednu ruku v l a s t i t a p o b u d a za izvođenje radnje, a u drugu ruku z a b a v n o s t radnje t. j. okupljanje poželjnih čuvstvenih, maštovnih i misaonih doživljaja oko pokreta. Kod dječje igre zacielo vrlo veliku ulogu igra i samo u ž i v a n j e u p o k r e t u i njegovoj ritmici (uživanje, koje je i nama odraslima poznato kod plesa, raznih športova, kod izvođenja glasbenih djela i t. d.), ali se golemoj većini igara pridružuju i užitci predočbenog i misaonog reda, nadasve užitci, koji se temelje na maštovnom dopunjanju stvarne radnje i predmetâ, na kojima se radnja vrši, u cjelovite i djetetu osobito značajne umišljaje. Tako djevojčica čarobnim štapićem mašte pretvara dvie ukrštene krpe u diete, koje plače, nemirno je, gladno, neposlušno i t. d., da bi

mogla proživjeti osjećaje majčinske brige, nježnosti, nestrpljivosti ,zaposlenosti i sl.; a dječak svoj drveni štap oživljuje u konja, koji se propinje, rže, zastajkuje na mjestu i t. d., da bi mogao proživjeti dostojanstvo, samosviest i krotiteljsku moć jahača, vojnika, častnika. Predmetni sviet, koji je maštom ostvaren u igri, psihološki ide u red umišljajâ, a radnje u red glume (djevojčica i dječak užasno bi se prestrašili, kad bi »diete« odjednom doista zaplakalo ili »konj« doista trgnuo u stranu), ali osjećaji, koje umišljeni predmeti i glumljene radnje bude, pravi su i podpuni, sposobni zaokupiti i izpuniti čitavu dječju dušu.

Ako se mi odrasli težko možemo uživjeti u dječje načine proćućivanja utvorenih svjetovâ, to nije zato, što i mi ne bismo bili sposobni maštom dopuniti oskudnu stvarnost. Mi je doista dopunjamo na pr. kad u ljubljeno biće unosimo željenu dobrotu, plemenitost i skromnost ili u političkog neprijatelja mrženu podmuklost, pokvarenost i zlonamjernost. Potežkoće uživljavanja u sviet dječjih igara dolaze odatle, što je slap bezbrojnih izkustava izprao i ogolio bića i pojave iz svieta dječjih igara, t. j. što su ta bića i te pojave u okviru »ozbiljnih« djelovnih zadataka dobila nova — čuvstveno bezznačajna — značenja i nove — razumom umjesto maštom — određene položaje. Svjetovi dječje igre nama su ono, što su umjetniku - slikaru njegovi prvi početnički crteži ili izrađenom književniku njegove školske zadaće i prve pjesme. Čuvstveni zanosi, koji su se nekada razmahivali nad prvim, malobrojnim i jednostavnim stranicama iz slikovnice svieta (zanosi upravo zato snažni i poletni, jer su se na užem prostoru razvijali) s vremenom su se na bezbrojnim slikama razbili ili se prenieli na nove složenije vidike.

Za čitav dječji život, pa tako i za sviet dječjih igara, vriedi jednostavna i vrlo duboka istina, da se sve duševne snage pojedinog ljudskog bića »t r o š e« u ono, što mu je upravo doživljajno na dohvatu, tome se prilagođuju i prema tome oblikuju — istina, koju izriče i naša poslovica »Svak se svojim vratima

zatvara«. I djeca i odrasli »zatvaraju se svojim vratima«, i jedni i drugi u razpoloživoj građi doživljene i osviještene (a ne bilo koje) okoline traže sredstva za vlastiti izraz, p r o b i r u o b l i k e, koji će biti završišta životnih zaleta, korito, kojim će odtjecati tamna i nezadrživa rieka prvotne (djelovno-čuvstvene) životnosti. O tome, od kakve će se građe sazidati to korito, odlučuju — kao i kod zidanja u doslovnom značenju — postojeće prilike: sastav okoline i mogućnost dopreme. Ako diete uz kamenje stvarnosti (»stvarnosti« u značenju, koje joj dajemo upravo mi odrasli) za odtjecište svojih životnih bujica upotrebljava i cement mašte, to je samo zato, jer nema na dohvatu dovoljno iztesanih razumskih kocaka, kojima bi »na suho« zidalo.

Igrajući se diete vrši podpuno ono isto, što i mi, kada spontano »radimo«: prilagođuje sebe okolini i okolinu sebi po vlastitim potrebama izživljavanja životnih snaga i po mogućnostima, koje mu okolina pruža. Razlika je u tomu, što djetetu (radi pomanjkanja »izkustva«) u jednu ruku stoje na razpolaganju drugi predmeti, drugi uzori i drugčije osviješteni (»obrazloženi«) poticaji, a u drugu ruku u tomu, što diete (uslied prevladavanja osobnoga činbenika nad okolinskim) prožima zamisao djelovne sredine i takvim sviestnim sadržajima, koji — ako ih ocienimo mjerilom »izkusna« čovjeka — nisu razumski odrazi činjenične (objektivne) djelovne sredine, nego njezini asociativni nastavci. Međutim, ako i mi odrasli pomnjivo razmotrimo zamisli, koje pri radu stvaramo o našim djelovnim sredinama, odkrit ćemo u njima mnogo toga, što ne ide u red »zbiljskih« razumskih predočaba; pa konačno zar se i sami razumski »pojmovi«, u koje mi te svoje sredine razčinjamo, ne mienjaju uzporedo s razvitkom znanstvenih naziranja, dakle u toku jednog šireg poviestnog sazrievanja onoga vječnog djeteta, koje se zove čovječanstvo?

Ova općenita razmatranja o dječjoj igri, koja se svode na spoznaju, da je d j e č j a i g r a z a p r a v o d j e č j i r a d, dosljedno nas vode do misli, kako je pravilno i svrhovito vođenje

dječje igre neizrecivo važan dio dječjeg odgoja. Mnoge znanosti pa tako i pedagogija često boluju od intelektualističke predrazsude, da duševno obzorje čovjeka sačinjavaju samo »ideje«, t. j. objektivne slike, kojima se predmetni sviet — »onakav, kakav on jest« — zrcali na neutralnoj površini sviesti.

Samo podrietlo rieči »ideja«, koja je načinjena od koriena »id-«, hrvatski »vid-« upućuje nas na to, da svoditi sviest na »ideje« u stvari znači pridjeljivati svim doživljajnim činima osebine jedne jedine skupine doživljajâ — osebine vidnih osjeta. Za vidne doživljaje osobito je značajno to, da sadržavaju momenat d a l j i n e, dakle da nameću misao najprije prostorne, a zatim i stvarne odieljenosti gledaoca od gledanih predmeta. Ako se toj misli o odieljenosti gledaoca od gledanih predmeta, koja se totalizacijom proširuje do odieljenosti doživljavaoca od doživljajâ pridruže opažanja o udvostručavanju optičkih predmeta zrcaljenjem na gladkim površinama, lako se javlja spoznajnoteoretski zaključak, da je sve naše doživljavanje zapravo zrcaljenje udaljenih, posve samostalnih (objektivnih, t. j. doslovno »pred oči bačenih«) stvari na nevidljivoj, ali optički zamišljenoj ravnini duše. Iz te spoznajnoteoretske zamisli o doživljavanju kao zrcaljenju niče čitav niz daljih izvoda. Budući da se doživljaji čuvstvovanja, htienja, djelovnoga napora i t. d. ne mogu pronaći na odraženim »slikama«, mi ih ponajprije (kao »iracionalne«, »subjektivne«) izključujemo iz svieta stvarnosti. Za razliku od »vidljivog« svieta, koji »sam o sebi« t r a j e i kao trajan uviek pruža mogućnost novih zrcaljenja na plosi »subjekta« (doslovno stvarima »podmetnutog« ogledala), čuvstva, htienja i djelovni naponi »javljaju se« u pojedincu od časa do časa kao neke sablastne, neobstojne obstojnosti: njihov bitak nestaje konačno i nepovratno onoga istoga časa, kada ih pojedinac više ne proživljava. Tako se malo po malo produbljuje nezajaziv jaz između svieta i sviesti, između carstva vječnih »ideja« i biednog, u sebi samom začahurenog, na neprestano umiranje

osuđenog crvića osobne »sviesti«. Ali budući da ipak stanoviti odrazi »subjektivnoga« života dolaze do »vanjskog«, »vidljivog« izražaja, trebalo je i tomu naći tumačenje u skladu s predočbom doživljavanja kao odražavanja. Po tom tumačenju — sasvim dosljedno — »vidljivi izražaji« uobće i nisu »izražaji« (oni se takvima samo pričinjaju kukuljici subjekta); i sâm je doživljavalac složevina od vidljive građe slikâ, u biti je on v i d l j i v a *s t v a r: tielo, splet živčevlja, mišićâ, žliezda, krvnih sudova i t. d., i sve ono, što se zove izražajem doživljaja, nije u stvari ništa drugo nego »objektivno zbivanje«, niz tjelesnih gibanja,* i g r a *s l i k â, koju samo* p r a t i *bezznačajna i ni po čemu samostalna igra doživljajnih sjenâ.*

Takva zamisao o odnosu svieta i čovjeka, zamisao dosljedno izvedena iz jedne metafore, koja je sviet doživljavanja poistovjetila sa svietom optike, nije u skladu ni s kritičnim (t. j. svestrano odmjerenim) uvidom u činjenice duševnog života ni s najdubljim osjećajem čovjeka promatrača i osvajača svieta. Ta zamisao je samo jedan, nepodpun i jednostran presjek kroz stvarnost duševnoga života, koji se misliocima tako uporno nametao samo zato, jer vidni osjeti tvore vrlo bogat i vrlo raznolik odsjek našeg svakidašnjeg doživljavanja. Danas je već i filozofiji i psihologiji prilično jasno, da oči nisu jedina sveza između čovjeka i svieta te da ni »predočivanje« nije jedini istinit svjedok o bivstvu stvarnosti. Premda danas još ni izdaleka nismo izlučili sve one načine, kojima se suprožimaju živ čovjek i njegova okolina, premda još ne znamo, kojim sve sredstvima ona prvotna životnost, kojom su nas nesviestno obdarili naši predci, dube i izlučuje iz bezkrajnoga krila metafizičke stvarnosti osebujan č o v j e č j i *s v i e t, danas je sve očitije, da riznica naše duše krije u sebi pokraj idejâ, u idejama i oko idejâ (bogatstavâ stečenih pasivnim »gledanjem«) i takve dragocjenosti, koje su skovane djelovnim naporima na vatri čuvstava. Ono, što — služeći se optičkim rječnikom — zovemo zorovima, predočbama, oblicima svieta, nisu samo objekti, pred nas postavljeni, na gledanje izloženi »predmeti«, nego su to ujedno i taloževine naše čuvstvene i djelovne prošlosti. To su u koru zornosti uvijene srastline bezbrojnih naših opipavanja i premetanja, pokušaja i nastojanja, umora i odmaranja, briga, potreba, nada i razočaranja, radosti i biesa, uspjeha i neuspjeha. Kad bismo htjeli stvoriti kritički rječnik, kojim ćemo imenovati pojedinosti našega duševnoga posjeda, morali bismo govoriti ne samo o objektima, nego i o o p e r a t i m a, d e z i d e r a t i m a i t. d., jer oni doista tvore onaj sviet, s kojim je čitav čovjek u dodiru.*

Kad znamo, da je naš ljudski sviet tek dielom sazdan od idejâ (jednostavno ugledanih oblika), a kudikamo više od s t v a r i t. j. (kako sama naša hrvatska rieč izvrstno kaže) od djelovnim zalaganjem s t v o r e n i h *cjelina, razumjet ćemo, da usmjerivanje naše djelatnosti u ovom ili onom pravcu ima temeljno i odsudno značenje za naše obće* d o ž i v l j a v a n j e *s v i e t a. Sviet je za svakoga u prvom redu onolik i onakav, koliko ga je i kakva ga je pojedinac iz neizcrpivog rudnika absolutnog bitka djelovnim naporima izdubao. »Ideje« su same po sebi vanjske ljuske, koje će ljudi — kaošto dosad tako i unapried — samo onda istinski prihvaćati, ako pod njima okuse poznati tek »stvari«, t. j. čuvstvu i djelu primjerenih vriednosti.*

Današnjeg odgojitelja (pa i političara, jer i on odgaja ljudsku djecu) čeka ozbiljan zadatak, da od odgajanja po obrazcima predočbenih jednačbi (Herbart) prieđe na djelovni odgoj, u kojemu će predočbe biti samo prometne oznake, naslovi za cjelovite životne orientacije u prirodi i družtvu. Posebnu pažnju morat će svratiti novi odgojitelj i na dječju igru, jer upravo u oduševljenom i slobodnom zamahu igre diete slaže mnoge temeljne, za čitav život značajne prilagodbene cjeline ,koje kasnije, kad nabujaju i kad se usklade, ne će samo biti njegov osobni sviet, njegova sreća i nesreća, njegova sudbina, nego će ujedno i odrediti njegovu družtvenu vriednost: njegovu radnu upotrebljivost,

njegovo ćudoređe, njegovo rodoljublje, njegovu čovječnost. Pučka izreka, koja činjenicu o razvijanju značaja družtvenim prilagođivanjem izriče riečima »kaži mi s kim družiš, kazat ću ti tko si«, ne vriedi samo za drugovanje s ljudima, nego i za sve druge bezbrojne načine, na koje pojedinac druguje sa živom i neživom družinom svoje okoline. U tom širem značenju ta poslovica osobito vriedi za žive i nežive sudionike dječjih igara, prve predstavnike stvarnosti, s kojima budući čovjek stvara iskreno, duboko i djelotvorno doživotno prijateljstvo.

Kada bi tko uztvrdio, da bi se duboka preobrazba ljudskoga družtva mogla uglavnom provesti jedino preobrazbom dječjih igara, možda bi se kome ta tvrdnja učinila presmjelom ili bar čudnom. Pa ipak ćemo pokušati donieti nekoliko misli u prilog njezinoj vjerojatnosti.

Očito je, da se već od najranijega djetinjstva odgojni utjecaj vrši na dva načina: prvo, poticanjem *samoradinosti*, izazivanjem slobodnoga izživljavanja na više manje neodređenoj, tek predloženoj građi, i drugo, *stegom*, t. j. strogim ograničavanjem ne samo zadane građe, nego i djelovnih postupaka, kojima će se građa svladati. To uzporedno i naizmjenično primjenjivanje načela slobode i stege dokazuje, da od davnine pedagogija smatra zreloga pojedinca, *osobu*, nekom nagodbom između samostalna, nesputana izživljavanja i prirodno-družtvenih zakonitosti; a u poviesti pojedinih kulturnih zajednica zanimljivo je promatrati povremeno prevladavanje sada načela stege (Šparta), sada načela slobode (Atena). Svi mislioci, koji su ozbiljno razmišljali o preobrazbi družtva (od Platona dalje) smatrali su promjenu u odgojnim postupcima bitnim uvjetom te preobrazbe; međutim je zanimljivo opaziti, da su družtveni reformatori promjenu u odgojnim postupcima uglavnom svodili na *stegovni* dio odgoja, oni su redovito mislili samo na nove oblike ograničenja dječje samovolje, ograničenja, koja će biti u skladu s novim družtvenim odnosima. U novije vrieme imali smo veći broj

državničkih pokušaja da se odgojni dio družtvene preobrazbe rieši poglavito stegovnim uredbama. Nisu li ti pokušaji sumnjive vriednosti? Činjenica je, malo neugodna, ali neporeciva činjenica, da još do danas mi nismo gotovo nikako iztražili, bar ne u okviru kolektivne psihologije, »stješnjivost« ljudske a pogotovo ne »stješnjivost« dječje duše; mi nismo iztražili, u kojim se granicama i oblicima smije vršiti neki stegovni pritisak, a da on ne proizvede u duši djeteta razvojne poremetnje. Umjesto samih djelatnosti prilagođenih novom družtvenom poredku, mogli bismo izazvati stegovnim utjecanjima i takve reakcije, koje će biti razlog novog nereda i nesklada u družtvu. Osim toga nije nevažno spomenuti, da svi družtveni reformatori nuždno oblikuju svoje ciljeve u vrlo abstraktnim pojmovnim crtama ,tako da se u času stvarnog provođenja reforme nalaze u sukobu dvie snage podpuno različitoga reda: prazan logički nacrt novoga poredka (ideologija) i od čvrstih životnih prilagodaba sazdana stvarno staroga poredka (družtveni organizam). Sva nas ova razmišljanja upućuju na zanimljiv zaključak: da prava preobrazba družtva može nastupiti tek onda, kada još neoblikovani nosioci budućih družtvenih snaga — djeca — u spontanom saživljavanju s mudro odabranom i predloženom građom razviju nove životne prilagodbe — ostvare sviet novih *stvari*. Ako se sada sjetimo, da kritički pojam dječje igre obuhvaća sve spontane djelovnosti djeteta, možda će nam se čudna tvrdnja o dječjoj igri kao temelju družtvene preobrazbe učiniti manje nevjerojatnom.

*

Ovo nekoliko misli o duši djeteta, o svietu, koji se pred tom dušom odkriva i o gdjekojem općem pitanju ,koje se pojavilo prilikom zagledanja u zanimljivu sliku djetinjstva, iznio sam, bez želje za sustavnošću i podpunošću, kao niz slobodnih razmišljanja, na koje me potaklo čitanje Lichtenbergorova »Trotta«. Nisam ni pokušao nacrtati zaokruženu sliku dječje psihologije; i

površan psihologijski prikaz djetinjstva kao razvitka pojedinih sposobnosti u nizu vremenskih razdoblja tražio bi čitavu knjigu. U svega nekoliko jače povučenih poteza nastojao sam naznačiti takve obrise djetinjstva, kakvi se nameću filozofijskom razmatranju, dakle obrise djetinjstva uobće, onoga djetinjstva, koje se — bar u nekim razdobljima dječjeg života očituje kao osebujna i cjelovita životna djelovnost: kao proces, kojim bujna ljudska životna klica hranjena slobodom i pritješnjivana nuždom dozrieva u donekle konačan plod — odraslu osobu. Male, dražestne zgode iz Trottova života pripoviedat će čitatelju o jednom malom odsjeku toga dozrievanja na drugačiji — zorniji i zabavniji način.

KRUNO KRSTIĆ

MALI TROTT

TROTTOV BOŽIĆ

Prije nego se Trott probudio, nešto mu je šapnulo: »Božić je«, i Trott se odmah probudio. Brzo je skoknuo iz svog krevetića, u kome je sinoć tako sporo zaspao, misleći da nikad ne će doći sutra, i pojurio prema kaminu, gdje je stavio svoje dvie žute cipelice. Krikne i ostade nepomičan od udivljenja: bubanj, sablja, puška, četiri kutije s vojnicima, bomboni, dvie slikovnice i što ja znam što još, a sve to za Trotta... Opazi svoju liepu majčicu, kako ga s vrata promatra i baci joj se oko vrata sav sretan. Ona ga zagrli i reče:

— To ti je sve dao mali Isus.

Trott pozna malog Isusa; vidio je njegovu sliku, ali on je premalen da nosi tolike stvari. A kako može ostati tako ružičast, kad prolazi kroz tolike dimnjake? Njegova se zahvalnost pomiešala s udivljenjem i Trott mu pobožno zahvaljuje. Ipak se žuri, da bi se što prije mogao igrati sa svojim novim blagom.

Guvernanta Jane, Englezkinja, otvara kapke na prozorima. Vrieme je divno, sunce Nice ulazi kroz prozor; preko puta vile more se plavi, a zrak je natopljen radošću. Taj liepi svjetlucavi Božić povećava Trottovu sreću. Jedva se daje obući i umiti, a doručak je za njega prava muka. Zatim sjeda na zemlju pokraj mame sa svim svojim igračkama. Okreće ih i prevrće i sa sviju strana im se divi.

— Kako bih volio, reče odjednom, da je moj jadni tata ovdje.

Mama odgovori malim uzdahom. Tata je odputovao na velikom brodu i sad plovi tamo dolje, vrlo daleko, na drugoj strani okrugle lopte.

Zazvoni zvonce i ulazi Jane, noseći veliku kitu cvieća i još većeg polichinella. Cvieće daje mami, a polichinella Trottu i reče:

— Od gospodina Aarona.

Mama veselo uzklikne i sakrije svoje zarumenjeno lice u cvieće, ali Trott nije zadovoljan. Mrko gleda polichinella, jer on ne voli gospodina Aarona. Gospodin Aaron je jako bogat, liep je i dosta mlad i uviek jako ljubezan s Trottom. Više puta ga je s mamom provezao u svojim kolima, daje mu bombone i zove ga »moj mališu«. Ali Trott ga ne voli, jer mu previše oduzimlje njegovu majčicu. Često, kad se vrati sa šetnje, nalazi gospodina Aarona gdje sjedi kraj nje, a njega onda brzo pošalju Jani. Osim toga gospodin Aaron je Židov, a Trott zna, da su Židovi ubili jadnog malog Isusa, kad je bio velik. Trott se sjeća jedne slike, na kojoj se vidi Krist na križu; pokraj njega je jedan obučeni čovjek, koji sliči na gospodina Aarona. Gospodin Aaron doduše ide na misu, ali on je ipak Židov. Rekla je to kuharica Tereza, a i Trott tako misli... Kojim pravom se on usuđuje slaviti rođenje malog Isusa?...

Mama kaže:

— Kako je to divan polichinelle, mali moj Trott! Naš prijatelj Aaron te uistinu kvari!

Trott hladno odgovara:

— Ne volim tog polichinella.

Mama više i hvali njegovu ljepotu, a Trott je namrgođen sluša pa primjećuje: »Ima gadan kukasti nos kao gospodin Aaron; ne volim ga.« Mama se smije i ruga mu se, a Trott je uvriеđen i ne odgovara. Da se osveti, stavlja polichinella s njegovim ružnim nosom uza zid i od vremena do vremena baca prema njemu prieteće poglede.

Ali zlovolja kod Trotta ne traje dugo. Zvoni jedanaest sati, pa kako je blagdan, Trott prati mamu u crkvu. Oblači kaputić

s baršunastim ovratnikom, liepe žute rukavice i novu kapu sa svilenim vrpcama; nosi mamin molitvenik i koraca pokraj nje. Na ulazu u crkvu pozdravlja je jedan gospodin. To je gospodin Aaron. Ona mu odzdravlja, a Trott šuti. Mama ga izpričava, i da bi gospodina Aarona utješila, poziva ga, da dođe popodne na čaj. Trott je srdit, jer se prvi put nešto takvo događa. Gospodin Aaron izgleda sretan, provlači ruku kroz bradu i tiho odgovara mami ljubaznim riečima, od kojih se ona smije i crveni.

Međutim ulaze u crkvu. Trott sjeda i pobožno sluša pjesme, službu Božju i propovied gospodina župnika. Upravo gospodin župnik propovieda o rođenju maloga Isusa između magarca i vola; govori o njegovoj bolnoj smrti i preporuča, da svatko u čast te svetkovine nastoji razveseliti druge, a osobito siromahe i biednike.

Trott je gutao rieči gospodina župnika, a duša mu se uzbibala od tolikog ganuća. Osjeća, kako se njegova mržnja protiv Židova i gospodina Aarona podvostručila. Osjeća veliku nježnost prema malom Isusu i htio bi je pokazati tako, da radi ono, što preporuča gospodin župnik. Ali kako će? On je tako malen, da ne može nikome prirediti zadovoljstvo; njemu svi daju, a on ne može ništa davati. Koga da nađe jadnijeg i siromašnijeg od sebe, kome bi taj dan mogao pomoći?

Vraćajući se kući Trott razmišlja o tom težkom pitanju. Mama mu govori, ali on je ne čuje, pa ona ni ne navaljuje, nego se prepušta svojim mislima. Međutim, kad je čuo glas djevojčice, koja je stajala pokraj jednog sivog osedlanog magarca, podigne glavu. Trottu je bilo kadkad dopušteno da se na njegovim leđima prošeće... Ali danas Trott ne će izaći. Magarac mu revući zaželi dobar dan, a djevojčica ga udari po leđima, da bi umuknuo. To raztuži Trotta i odjednom mu u glavi nešto sine. Zar nije mali Isus rekao, da treba pomagati biednike? Od sviju, koje je susreo, jedini magarac ne slavi Božić, samo on nema razloga da bude sretan. A mali Isus se rodio po-

kraj magarca i vola. Trott ne pozna vola, ali pozna magarca; jednog magarca kao što je onaj, koji je vidio rođenje malog Isusa. A tko zna, možda je to onaj isti, jer Tereza kaže, da je jako star? Trott zadrhće od uzbuđenja i radosti, ali mu je ipak nekako neugodno popeti se na leđa onoga, koji je možda bio prvi drug malog Isusa.

Za vrieme ručka Trott razmišlja o svojoj namjeri. Poslije ručka mama se povukla u sobu, da napiše nekoliko pisama i da se obuče za doček gospodina Aarona. Trott strugnu kroz vrata i stade trčati prema trgu, da potraži magarca i da mu dade nešto od onoga, što je od ručka ostalo na stolu. Djevojčica mu je prepustila magarca, pa su se obojica zajedno vraćali. Trott ga je s poštovanjem vodio, pa i ako je bio nestrpljiv, nije ga se usudio potjerati, kad bi se zaustavio, da odtjera muhu sa svog olinjalog boka. Izpod prozora blagovaonice Trott ga zaustavi, reče mu: »Pričekaj!« i potrči u blagovaonicu. Ali jao! Lujza je, dok njega nije bilo, razpremila stol i na njemu više ništa nema. Trott bi mogao u kuhinji zatražiti komad kruha, ali on zna, da se milostinja dieli potajno. Trott je tužan. Ide prema prozoru i vidi u dvorištu magarca, koji je podigao njušku i veselo se sitnim koracima približava. Zaustavio se pred Trottom i kao da ga začuđeno gleda. Kao da prigovara: »Što, zar su me prevarili?« I magare stade kao jutros jako revati, da pokaže svoje nezadovoljstvo. To je revanje ječalo u Trottovim ušima kao krik očaja i bolnog ukora. Na oči su mu izskočile suze. Zar baš ništa ne može dati prijatelju malog Isusa?

Odjednom opazi na kaminu u liepoj vazi kitu cvieća od gospodina Aarona, i opet, kao jutros, sinu mu jedna misao. Shvatio je, da je njegova dužnost, da se svidi malom Isusu i da ujedno kazni jednoga od njegovih krvnika i tako priredi zadovoljstvo njegovom prijatelju. S apostolskim zanosom Trott pograbi kitu, iztrči na vrata, siđe niza stepenice i dođe pred magarca. Magarac najprije malo ponjuši cvieće a onda zagrize, jer

mu je prijalo. Trott ga promatra s oduševljenjem, a srdce mu se nadimlje od sreće. Nije ni čuo da se otvorio prozor salona, niti opazio da je mama, čuvši revanje, pomolila glavu kroz prozor, da vidi, što se događa.

— Trott, što radiš tu?

To ga je naglo trglo iz njegova zanosa i on podiže oči. Mamine su obrve namrštene, a glas joj je strog. Trott ostaje nepomičan i nekako nemiran.

— Odmah da si ušao u kuću i donio mi tu kitu.

Trott se vraća i žalostno predaje izgnječen svežanj stabljika, kojima su glave odrubljene. Mama kriknu očajno:

— Jadno moje cvieće, oh Trott, kako si mogao to načiniti od cvieća?

Trott se raztužio.

— Jesi li to učinio zato, da se osvetiš onom dobrom gospodinu Aaronu i tako mene raztužiš? Zločesti dječače! Gadni dječače!

Trott prestrašen promuca nekoliko rieči:

— Htio sam magarcu prirediti zadovoljstvo... Gospodin župnik je rekao, da treba misliti na biednike... Nisam znao, da vi toliko volite gospodina Aarona.

Umjesto da se mama umiri, ova ju je rečenica sasvim razljutila:

— Ne volim gospodina Aarona, ja ga poštujem, znaj to dobro, i on to zaslužuje, jer on je dobar prijatelj.

Opet ga je počela grditi tako strašno, tako jako, da se srdce jadnog Trotta počelo nadimati i nadimalo se tako, da su mu suze počele potokom curiti. Mama se još nije smekšala, nego ga je poslala u kut salona i hladnim glasom zapovjedila mu, da se ne miče, da ne bi opet »ako je moguće« napravio kakvu glupost.

To je za njega previše, pa sakrije lice u ruke:

— Mama, mama, nikada me niste tako grdili, pa ni onda kad sam razbio liepi medaljon, koji vam je moj jadni tata prije odlazka dao.

I stade očajno jecati... Plakao je dugo; malo po malo suze su prestale, ali je u njemu raslo strašno nepovjerenje. Više ne vjeruje ni u dobro ni u zlo, mali Isus ga je prevario, magarac je zloban, mora moliti oproštenje od gospodina Aarona, raztužio je svoju majčicu, pa ga je grdila i to tako strašno! Tako strašno! Jedan mu se jecaj popeo do grla, pa ga nije mogao zaustaviti.

— Trott! — reče jedan posve promienjeni glas.

On se ne usuđuje gledati.

— Mali moj Trott — reče glas još nježnije.

On malo okrene glavu, otvori jedno oko i ugleda mamu kako mu se smije. Majčica se više ništa ne srdi.

— Dođi poljubi me, mali moj Trott — reče mu, dok su joj usnice malo drhtale.

Trott joj se baci u naručaj, a ona ga posadi na koljena obasipljući ga dugim cjelovima. On zatvori oči i s užitkom se prepusti draganju, a kad je opet otvorio oči, opazio je, da su mamine nekako čudne. Zar ju je opet nehotice raztužio?... Ali nije, evo se mama smije i skuplja ostatke kitice gospodina Aarona.

— Pa kad je već propalo — reče — neka propadne do kraja; odnesi ga magarcu, da ga dovrši.

Trott se sretan požuri.

— A onda — poviče ona za njim, prije nego je izašao — kad magarac sve pojede, doći ćeš po list, koji ću napisati gospodinu Aaronu. Zamolit ću ga, da popodne ne dođe na čaj, jer me malo boli glava. Ti ćeš ga sam odnieti zajedno s magarcem.

Navečer je Trott kao obično molio svoju molitvu, dok je njegova majčica stajala kraj njegova uzglavlja. A kad je izgovorio ovu rečenicu: »I ne uvedi nas u napast, nego oslobodi nas oda zla«, palo je nešto toplo na njegovo čelo. Ali Trott nije ništa osjetio, jer je već spavao.

MISS PODUČAVA TROTTA

— Gospodine Trott, miss vas već čeka.

Trott se pravi da ne čuje i gleda kroz prozor kao da je duhom odsutan.

— Što je Trott — reče mama — zar ne čuješ da te Jane zove?

Trott podiže svoje nevine oči.

— Da mama, ali znate, malo mi je dosadno ići s miss.

Ponešto strogo mama namršti obrve i reče:

— Hajde, mališu, i zapamti dobro priče, koje će ti miss pripoviedati. Ponovit ćeš mi ih na ručku.

Trott se uputi lienim korakom. Sjetno prepusti svoje tielo Jani, koja ga uvuče u modru mornarsku bluzu. Pruži joj glavu, na koju ona natakne kapu s vrpcama, razmišljajući, kako će sad morati slušati missine priče. Sretan je jedino, što su mamine prietnje uzaludne; zna on iz izkustva, da će majčica za ručkom imati previše drugih stvari po glavi, pa se ne će sjećati, što je jutros rekla.

Miss je već naoružana. Zelena koprena ublažuje jako crvenilo njenog lica, a njene ogromne ruke svršavaju škotskim suncobranom i knjigom s narančastim koricama. Njezino kvrgavo tielo previše sliči na tanku prepunjenu vreću ugljena, dok pod smeđom vunenom tkaninom izbija strahovita tvrdoća. Kad se na to udariš, odmah ti skoči modrica. Sprieda je od vrata do nogu sva gladka, ravna i plosnata, što zbunjuje feministička opažanja Trottova, koji se svako jutro prepušta nesigurnim nagađanjima. Ona ga snažno zgrabi i udalji se ogromnim koracima, dok je Trott

sliedi malim produljenim kasanjem. Rekao bi da uz dugonogog kosca koraca sićušna babura.

Miss počinje uobičajenim pitanjem:

— Trott, koji je bio jučer vaš najveći grieh?

Trott ne voli, kad se na ovaj način započinje razgovor, jer odmah mora svoje pamćenje izložiti neugodnom i napornom naprezanju. Ali što će, mora se odlučiti! Trott je jučer učinio mnogo grieha, ali koji je najveći? Za ručkom je prevrnuo čašu; nije htio jesti povrće, a zatim je tri puta tražio kreme. Nalio je malo tinte u kavu stare Tereze, da bi vidio njezino lice, kad je bude pila, a od toga je ona skoro umrla. Zatvorio je Pussa u salon, a dalje nije pazio na njega; što je iz toga nastalo Trott vam ne će reći, jer je dobro odgojen, ali mama je to osjetila. Bez sumnje je to Pussova krivnja, no pomalo i Trottova. Sve je to ozbiljno, ali ima još i gorih grieha. Oh! da, evo velikog grieha! Mama je jučer odvela Trotta zubaru, da mu popravi zub, na kome je bila jedna posve mala luknjica. Kad je Trott osjetio neugodni vonj u dvorani za mučenje, kad je vidio zubara, veliku stolicu, čelične instrumente, kotače, kliešta, turpije i sve ostale sprave, stao se svom snagom otimati i revati kao magarčić, tako jako, da se mama uzrujala, izvadila rubčić i sjedajući na divan počela plakati. Kad je Trott to vidio, pustio je da rade s njim što hoće. Ali sad je to svejedno, bio je jako zločest. Jadna mama, da bi se oporavila, morala je ući u slastičarnu, popiti dvie čašice likera i pojesti tri kolača. I Trott je za nagradu dobio jedan.

Kad je svršio svoju izpovied, reče miss:

— Jučer ste griešili, jer nemate dosta hrabrosti. Danas ću vam navesti nekoliko primjera hrabrosti iz poviesti starih i suvremenih naroda, osobito Engleza, koji se u tome odlikuju.

Trott uzdiše, jer unapried pogađa taj odgovor. Svako jutro, čim bi izpovjedio svoj glavni grieh, miss mu je recitirala primjere kreposti, koje kod njega nije bilo. Ti su se primjeri uviek

uzimali iz stare i nove poviesti, a osobito iz englezke. Činilo se, kao da Englezi veoma obiluju svim krepostima. Tako su i u Trottovoj mašti, manje ili više, svi junaci imali plosnate kape, kockaste kaputiće, knickerbockere i velike žute cipele, što im je kadkada davalo čudan izgled. Jednoga dana Trott je missi odkrio, da je Mariju de Milly povukao za kose. Da bi mu pokazala ljepotu prijateljstva, izpripoviedala mu je priču o Ahilu i Patroklu. Poslije toga, bilo kako bilo, on ih je zamišljao kao dva crnca, koji u cirkusu pjevaju i plešu twing Whillaloo. Sokrat je zacielo stari gospodin sa zlatnim naočalima i ružičastim licem, koji čitav dan sjedi na klupi pokraj Ksantipe, kojoj strašni mesožderi zubi odaju opasnu ćud. Župnik Webster sliči tako pobožnom Sv. Ljudevitu. Ali najčudnovatije uloge bile su dane jednom velikom, debelom, crvenom englezkom kočijašu, koji vodi liepu kočiju s dva konja, a u kojoj uviek sjedi stara gospođa s malom djevojčicom. Taj je čovjek sad Cezar, sad Franjo I., sad Ajax, pa Cronwell itd.

— Trott, vi me slušate, zar ne?

Miss blještećih očiju pripovieda, kako se Leonida dao s tri stotine Špartanaca ubiti, da bi obranio svoju domovinu. Zatim prelazi na Horacija Kokla, a to je još ljepše. Čovjek s jednim okom obranio je od čitave vojske jedan most. U svom žarkom zanosu, ubrzanim hodom miss vuče Trotta i odjednom se zaustavi. Mucije Scevola, da bi se kaznio, jer nije htio ubiti zločestoga kralja, stavio je ruku u vatru, i miss pruži svoju ruku tako surovom kretnjom, da se Trott zapitao, nije li možda i ona isto to učinila. Nažalost imala je rukavice, pa se nije moglo ništa vidjeti.

Stižemo na poviest Englezke. Rikard Lavljeg Srdca uništio je u Sv. zemlji Saracene. I missin suncobran sieče Saracene, zabija se u oklope, vije se po zraku kao zastava Plantageneta. Trott zamišlja miss na obučenom konju, kakve su imali ovi konjanici, kako juriša na nevjernike. Njoj nije ni trebao oklop; ona je tako

tvrda, da bi se sve strjelice, kad bi je taknule, slomile. Jadni Saraceni!

I moderno doba obiluje plemenitim djelima, jer britanskom junačtvu nisu godine ništa oduzele.

Navest ću vam englezkog admirala Nelsona. Iako je u bitci kod Trafalgara izgubio jednu ruku, zapoviedao je i dalje, a zapovjedničtvo ostavio zajedno sa životom. Navest ću vam još...

Ali evo sitničarije, u kojoj miss mora nešto kupiti. Trott će nastaviti put do obližnjeg šetališta i tu je pričekati. Miss ulazi u dućan, a Trott se udaljuje.

Trott je omamljen od tih junačtava. Leonida, Nelson, Mucije Scevola, Horacije Koklo i Rikard Lavljeg Srdca plešu zanosno u njegovoj glavi sarabandu. S kakvim je samo žarom miss pripoviedala njihovu poviest! Trott se šeće; nesviestno maše rukama i odkriva svoje zube, koji nažalost nisu dosta veliki ni dosta žuti. Miss je po svoj prilici jako krepostna, kad zna tolike priče o svim vrlinama! Trot je ne voli jako, ali osjeća prema njoj poštovanje i udivljenje. On ne bi ubio tri stotine ljudi, niti si dao na petrolejci spaliti ruku. Jedanput se opekao na svieći, pa je plakao, a miss je malo prije pružila ruku kao Mucije, Mucije, kako se ono zove? Istina nije bilo svjetiljke, ali da je i bilo, ona bi to isto učinila. A kako bi krasno gorila ta suha ruka! Kakva bi tek bila kao Nelson! Trott je zamišlja u mornarskoj odori s visokim ovratnikom i samo jednom dugačkom rukom, kako svojim kreštavim glasom zapovieda vojsci. Eto su se malo po malo i Leonida i Kokle i Scevola i Nelson i svi drugi za Trotta pretvorili u jedno lice, a to lice...

Gle, što joj je, toj miss? Kao da se igra, pa skakuće, poskakuje i vrti se kao mala luđakinja. Trott nije nikada nešto takvo vidio. Sad pogledava otraga, pa se odjednom okrene i polazi natražke, a suncobranom maše i daje čudnovate glasove. Pa što joj je? Trott je radoznao i napokon razabere uzrok nje-

zinih kretnja. Bio je to pekarev pas, malo ružno psetance, koje reži i laje na svakog prolaznika, a protiv Englezkinja je, ne zna se zašto, osjećao osobitu mržnju.

Navalio je režeći. Zatim uztukne, pa se ponovno baci režeći još jače; uzpravi se na zadnje šape, šćućuri se na zemlju i izkesi zube. Evo sad se vide listovi, pa čarape na nogama miss, koja ga draži. Jadni cuko! Vidi se, da je naučio glodati kosti! Sve žešće napada, kao da se zakleo, da mora okusiti Englezkinju. Missini obrazi probliediše, a samo joj je nos ostao sjajan, kao svjetiljka na brodu, koji je u opasnosti. A psić se u ludim okretajima, koji postaju sve manji, vrti oko nje. Neosjetljiv je na sladke rieči, kao i na prietnje suncobranom. Svojom smjelom njuškom dotiče joj se suknje, a pohlepne zube stišće pokraj kostiju, za kojima žudi. Miss se strahovito boji pasa. Osjeća kako joj u sljepočicama tuče, prolazi je jeza, a smrtni znoj ovlažio joj je mršava leđa. Zaplakala bi i zvala u pomoć, ali joj to ne dopušta njezino britansko dostojanstvo. Kako bi se smijali trgovci, koji na svojim vratima uviek stoje i zbijaju šale!

Ali evo u još žešćoj navali zgrabili su sjekutići psića mjesto, gdje bi se morao nalaziti list. Ali kad je miss vidjela, da će stradati, podpuno je nestalo njezinog samoljublja. Zavrnula je suknje i glavom bez obzira pobjegla kasom afričke deve. Ali psić je još brži. Skočio je i zubima zgrabio njezinu haljinu od čvrste englezke tkanine, tako da se miss u svom trku zaustavila. Okrenula se i ostala nepomična i obsjednuta, kao zasopljena ovca pod zubima proždrljive zvieri. Trgovci su se savijali od smieha. Ali odjednom je cuko pobjegao, cvileći, podvučena repa, spuštenih ušiju i jednom šapom u zraku. Trott je vidio, da ta igra predugo traje, pa je jakim zamahom svoje lopatice dotakao leđa životinje. Neprijatelj se više ne vidi, a miss je opet zauzela svoje britansko dostojanstvo, svoju ukočenost i uhvatila Trotta za ruku. U žilama joj je opet počela kolati krv.

Odjednom začuje jedan glas:

— Vi mora da ste jako hrabri, miss, jelte?

Ona strogo pogleda Trotta. Zar joj se ruga? Ali ne, u njegovim jasnim očicama nije bilo ni traga ruganju. Nesviestnom kretnjom ona se sagnula i svoje grubo lice pritisnula na njegovo lišce, ali Trott je bio jako zauzet svojim mislima pa nije htio proučavati razloge te nježnosti.

Mama ga je za stolom pitala:

— Dakle, jesi li se jutros liepo zabavljao?

Oduševljeno je odgovorio:

— Jesam, mama, i da znaš, kako je miss hrabra! Pričala mi je o Muciju Cervalu, koji je spalio tri stotine Saracena, koji su bili Špartanci. Jednu si je ruku spalio na lampi, ali je drugom s mosta zapoviedao vojsci, a poslije...

Ali mama ne voli priče pa reče:

— Dobro, Trott, sad samo jedi juhu.

Trott jede očima uprtim u kip junačtva, koji nosi zelenu koprenu i smeđu vunenu haljinu.

TROTT U SALONU

U salonu su gospođa Thilorier, gospođa de Braye i mama. Tu je i Trott, jer je malo prehlađen, a osim toga mama hoće da pokaže, kako je zgodan, jer mu je, za svoju zabavu, nakovrčala kose. Vani puše jaki sjevernjak; reklo bi se, da se sunce više ne će vratiti. Vjetar brunda i viče kao neka ljudeskara, kad se ljuti, i na prozore baca mlazove kiše pomiešane raztopljenim sniegom. Liepo je biti toplo obučen i šćućuriti se kraj razžarene peći, koja se sjaji i svjetluca.

Uz čaj i druge liepe stvari gospođe brbljaju, a Trott ima šalicu mlieka i komad kruha s maslacem. On zna dobro, da ti svi kolači nisu za njega, jer je on premalen, a kolači nisu za djecu. Kolači su za odrasle, jer ima mnogo stvari, koje su dobre za odrasle, a za djecu loše, ali zašto je to tako, to Trott ne razumije. Neki dan je mama u ljutini rekla: »Neka ide sve do đavola« i svi su se na to smijali. Jučer je Trott to isto rekao, pa je dobio zvrcku po nosu. Tako je to. Odrasli mogu govoriti koliko ih je volja i to nikome ne smeta, ali djeca moraju šutjeti. Kad si je gospođa de Bray malo zaparala haljinu, svi su je jako žalili, a Trotta su kaznili, kad je poderao hlačice. Gospođe se u crkvi okreću da vide tko ulazi, a kad djeca to isto čine, onda ih prekorno gledaju. Zašto sve to? Trott ne zna, ali takav je običaj, pa se treba pokoravati. Čudno!

Gospođe brbljaju, grizkaju kolačiće i piju; grizkaju i brbljaju sve najedanput. Gospođa Thilorier reče:

— Kad sam dolazila ovamo, znate li koga sam opazila kroz prozor kočije, kako s prevrnutim kišobranom gazi po blatu? Pogodite! Ah, ne ćete pogoditi; jadnu Madlenu Saint-Clair!

Mama i gospođa de Bray ciknuše dvaput. Kako to one rade? Trott ih kuša oponašati i uspieva mu, ali mamin strogi pogled zaustavi mu to cvilenje usred grla. Proguta ga, pomalo se gušeći. Neka, ostat će za drugi put.

— Kako, zar ste vidjeli onu jadnu ženu? Kako joj je, odkad joj je muž pao pod stečaj?

— Oh, to vam je čitava priča. Znate, da su bili posve propali, kad su pali papiri niklju. Saint-Clair je doduše sve platio, ali je za to otišao čitav Madlenin miraz, a poslije toga nije im više ništa ostalo. Saint-Clair je onda pošao u Transval, da opet pokuša sreću, a Madlena, Madlena... draga moja, potajno daje satove.

— Užasno!

— Oh, to je strašno, ja bih radije umrla.

Trott bi radije davao satove, jer je to uviek zabavnije, nego da njega poučavaju. Ah, svejedno, ipak je ljepše voziti se u kočiji i ići na ples kao gospođa de Bray. Jadna gospođa Saint-Clair!

— To je uistinu liepo od nje, ali zar se vama ne čini nezgodnim, što se pokazuje na mjestima, gdje je nekada živjela? Ona sigurno radi toga trpi, a prema drugima je to pomanjkanje takta. To je kao da predbacuje ili traži pomoć, zar ne draga?

Možda je i dobro, ali mama je onda vidjela gospođu Saint-Clair svega dva ili tri puta.

Na to će gospođa de Bray:

— Zašto dolazi ovamo, gdje je život tako skup? Treba svoje boravište uskladiti s prilikama. Jadna ženica, poznajem je dobro; nikad nije bila razborita, a ova pouka kao da je nije opametila.

— Draga gospođo, zaista imate pravo, istina je što govorite, jer sam to i ja već više puta opazila.

Gospođa Thilorier glavom odobrava pa reče:

— Jadna žena; za njeno opravdanje moramo se sjetiti, da ima diete bolestno na plućima. Lani je liečnik rekao, da je svakako potrebno, da provede bar još dvie zime na jugu. Sigurno je

radi toga ostavila Pariz, ali je ipak mogla izabrati koje drugo mjesto na obali...

Trott je malo ganut. Ta gospođa ima dakle malog dječaka, koji je bolestan? I mora davati satove, da bi on mogao doći ovamo? Trott ne razumije dobro, kakve veze ima jedno s drugim, kad bi mnogo jednostavnije bilo kupiti željezničke karte, ali što ćemo kad je tako. Mora da je jako nesretna ta gospođa.

— Vjerujte mi, bilo mi je žao, kad sam je malo prije vidjela usred onih mlaka vode, kako se bori s vjetrom, zgurena pod kišobranom za kuharice i u prepravljenom kaputiću Belle Jardinière. Sjećate li se njezine žute viktorije i njezine ljubavi prema ponima? Krasni su, pa ih je htio kupiti gospodin de Bray, kad su ih prodavali. Jeste li kada sreli tu nesretnicu poslije njezine katastrofe? Nadam se, da se više ne pojavljuje u družtvu.

— A što se toga tiče, treba priznati, da se drži po strani. Jedanput sam je opazila u Louvre-u. Pozdravila me malim naklonom glave, da sam je sasvim liepo mogla i ne vidjeti, ali sam joj ipak dala ruku i progovorila s njom par rieči. Ima uistinu takta, jer si nikad nije dopustila jedan posjet.

Trott se čudi. Zašto ne smije ići u posjete ta jadna gospođa, koja juri po kiši, a ima tako malo novaca? Njoj bi više nego drugima trebao vrući čaj i kolači. Trott bi joj odmah dao da ima. Zašto ne žele, da ona dođe po kolače i čaj? To je opet nešto samo za odrasle.

— Htjela sam je pozvati, ali mi je muž zabranio...

Nato je gospođa de Bray vrisnula i udarila u smieh, pokazujući sve zube, kao da bi htjela ugrizti.

— Pa ima pravo, stoput pravo! Možete li zamisliti, kako bi ona izgledala na vašem »jouru« u svom kaputiću Belle Jardinière, ciedeći svu nebesku vodu na naše haljine i vaše sagove? Zamišljam vojvodkinju de Bioloy, kako sjedi pokraj odgojiteljice svoje djece! Ali vi ste luda, draga, posve luda! Poznam osobe,

koje ne bi, poslije ovakve pustolovine, nikada više stupile na vaš prag.

Aha, to je razlog! Ne može se tu promočenu i slabo obučenu gospođu sjesti na liepe naslonjače pokraj svilenih haljina drugih gospođa, jer bi ona sve uništila. Ni Trotta, kad je prljav, ne puštaju u salon. Jadna gospođa je baš kao i on! Trott bi je rado zagrlio. On se ne plaši njezinih haljina, da će ga zamazati, jer djeca nisu kao odrasli; ona mogu biti ljubezna i s nesretnicima. A on bi joj još štogod dao za njezinog bolestnog dječačića; i to jednu igračku, ali ne razbijenu; jednu od najljepših, koju jako voli.

Mama se malo zacrvenila i spuštenih očiju promuca:

— Vi biste me, dakle, ukorile, kad bih je pozvala, da dovede kadkada svog sinčića ovamo?

Gospođa de Bray podiže ruke i prosu bujicu rieči i krikova.

Trott uzdiše, jer je gospođa de Bray još odraslija osoba nego mama. A on se ponadao... Po svoj prilici ona ima pravo.

Gospođa de Bray ustade mašući rukama.

— Ne, draga moja, ne; odustanite od te nemoguće zamisli, jer to približenje nije zgodno ni za vas, a niti za nju. Liepo je biti milosrdan, ali ne stvarajmo propalice, a osobito ne treba nikakvih promiskuiteta!

Promiskuitet, ha evo liepe rieči! Trott je mora zapamtiti. Promiksiu... Promiksi... Osjeća da ga nešto podiže s poda i evo ga u rukama gospođe de Bray.

— Liepi mališu, je li da ćeš reći mami, da ne može ovdje primiti tu gospođu Saint-Clair?

Trott ozbiljno odgovara:

— Ne, gospođo, ne može.

Gospođa de Bray spusti ga na pod i stade pljeskati rukama smijući se iz sveg glasa. I gospođa Thilorier se nasmije te zapita Trotta:

— A zašto to, gospon Trott?

Trottu se ne da odgovarati pa ponikne očima, ali kako gospođa Thilorier navaljuje, Trott tiho promrmlja:

— Zato, što je siromašna.

A zatim podigavši glavu doda:

— Ali ja je mogu zagrliti, zar ne mama?

MILOSRĐE GOSPODINA AARONA

Danas je jako zabavno, jer je mamu posjetila gospođa Ray i zamolila je, da se malo prošeću do zimskog vrta. Mama je najprije rekla »ne«, a poslije »da«, na što je gospođa Ray dodala svojim sladkim amerikanskim naglaskom: »Povedimo Trotta«. Mama je odgovorila: »Smetat će nam«. »Ali ne će«, rekla je gospođa Ray, »on će nas slijediti kao psić«. Gledajući molećim pogledom mamu, Trott je ponovio: »Mama, sliedit ću vas kao psić«.

Gospođa Ray stala se smijati nazivajući ga »darling«, a i mama se smijala. Strpali su ga u njegovu plavu bluzu i stavili mu kapu s pomponima. Napried!

Sad on ponosno koraca. Jednom rukom maše svojim liepim štapom, koji na vrhu ima glavu buldoga, a u drugoj drži novac, koji mu je dala gospođa Ray, da kupi kolač ili bombona. Novac je posve nov, pa bi za nj morao dobiti vrlo velik kolač ili vrlo mnogo bombona. Od vremena do vremena Trott otvara šaku, da vidi kako se novac sjaji. Veseo je i hitar. Kasajući iza dviju gospođa, reče tiho sam sebi, da on nije psić, nego jaki čovjek, koji je dužan da bdije nad njima i da ih u opasnosti zaštiti. Gospođe to ne znaju, ali on to dobro zna.

Uf, kakav li je to neugodan susret! Gospodin Aaron izlazi iz dućana i upravo stavlja u džep prsluka liepu od zlata pletenu novčarku. Opazi gospođe i nasmije se tako, da su mu se svi zubi vidjeli. Požuri se do njih, skine svoj mekani šešir i nakloni se. Kad je skinuo šešir, mogle su se vidjeti kose, tako sjajne, kao da je sad došao od brijača. Trott je nezadovoljan. Mrkim okom pro-

matra sivo odielo g. Aarona, njegov snježno bieli ovratnik, na kome mu se širi crna brada, cviet u zapućku, škotsku kravatu, netaknute cipele, štap sa srebrnom glavom, koji mu se njiše u lievoj ruci, na kojoj se blistaju dva velika prstena.

Gospođa Ray nekako čudno gleda mamu, pa izgleda kao da će se sad nasmijati. Mama baš nije oduševljena i malo se zacrvenila.

Zar se ne će s tim gospodinom brzo oprostiti? Ali ni govora, zaustavili su se i pričaju o svemu i svačemu. Gospodin Aaron maše rukama, smije se, čeprka štapom po zemlji, naginje se natrag, pa tako sliči debelim golubovima, koji guču i naklanjaju se pred konjušnicom Cosmopolitain Hotela. Napokon su krenuli. Ali gle, gospodin Aaron umjesto da ode na svoju stranu, koraca pokraj mame i nastavlja razgovor.

Čini se, da je i gospođa Ray s tim sporazumna, pa je s Trottom ostala malo otraga.

Odjednom reče:

— Look, Trott!

Izplazi jezik i načini strašnu grimasu iza leđa gospodina Aarona. Trott prasnu u glasan smieh, a mama i gospodin Aaron se okrenuše. Gospođa Ray izpripovjedi im mirnim glasom neku zgodu, dok se Trott dalje sam u sebi smijao. Bilo bi jako ružno, kad bi jedan mali dječak načinio takvu grimasu, ali kad to odrasli rade, onda je to jako zabavno. Baš je zgodna ta gospođa Ray!

Razgovaraju o mnogim stvarima, koje Trotta nimalo ne zanimaju, ali on ipak pomalo sluša, jer nema što da radi. Eto gospođa Ray pita gospodina Aarona, kako je bilo na zabavi, koja se davala u korist bolestne djece bolnice Sv. Marije. Jadna ta djeca! Prolazeći pokraj bolničkog vrta, može ih se kadkada vidjeti. Mršava su i blieda a uviek kašlju. Kad bi im se barem moglo dati mnogo novaca!

Gospodin Aaron prezirno slegnu ramenima. On ne odobrava takve svečanosti, koje više služe za zabavu bezposličara, nego što pomažu sirotama, jer barem polovica dobitka ode na nekoristne troškove. Glup je to običaj, praviti od milosrđa neku vrst razonode. Neka se svak zabavlja, kako može. To je dobro. Ali kad se čovjek brine za sirotinju, onda to treba da bude ozbiljno, treba se sav predati toj zadaći a ne misliti pri tom na sebe i svoj vlastiti užitak.

Trott nije baš dobro razumio sve, što je rekao gospodin Aaron, ali mu je jasno samo to, da su zli ljudi na sebe potrošili novac malih bolestnika, a to je veliko zlo. Gospodin Aaron govori ugodnim glasom i maše rukama pa Trotta podsjeća na jednu sliku u njegovoj knjizi o životu svetaca, koja predstavlja kralja Davida, kako pleše pred zavjetnim kovčegom.

Gospođa Ray reče svojim rezkim glasom:

— Vi ste divni, gospodine! Znate li, da je sam sv. Martin dao siromasima samo polovicu svoga kaputa?

Gospodin Aaron se smješka (on se uviek smješka!). Govori, pripovieda i pravi se važan. Napokon izjavljuje:

— Sv. Martin nije u pravu. Kad se radi o milosrđu, ponavljam, treba dati sve ili ništa. To je moje geslo.

Dobro, dakle, pa to je divno! Trott nikako ne voli gospodina Aarona ali mu se ipak mora diviti. Tereza nema pravo, kad kaže, da je gospodin Aaron samo ružni škrti Židov... osim ako... a ipak je gospodin Aaron rekao, da treba dati sve ili ništa. Tko zna, možda on ne daje ništa?

Odjednom mu do ušiju dopre neko tužno moljakanje. Bio je to jadni stari prosjak, koji je čučao na rubu ceste. Odielo prašnjave boje posve mu je razderano, brada mu je razčupana, razkuštrane kose padaju mu po upalim obrazima, a u zgrčenim rukama drži nešto neobično, što donekle sliči na šešir, i to pruža prolaznicima. Tako je prljav, jadan i biedan, da je bolje ne vidjeti ga. Ipak mu se čovjek mora smilovati.

Trott je nemiran; što će učiniti gospodin Aaron?

Gospodin Aaron se drži kao da ništa ne vidi. Smije se i dalje pripovieda gospođama priče, kao da se uobće ne brine za prosjaka. Sigurno će proći pokraj njega, a ne će ga ni opaziti...

Ali ne, evo se zaustavio. Stavio je svoja dva prsta u džep prsluka, u onaj isti džep, u koji je malo prije stavio malu zlatnu novčarku; časak po njoj traži, baci nešto težko u šešir starca, koji zbunjeno zahvaljuje, i nastavi put ne prekidajući brbljanje, kao da je učinio nešto posve prirodno.

Trottu su se pobrkali pojmovi. Pred njegovim očima okretalo se lice gospodina Aarona, kao da je obasjano svetačkom aureolom. Sve, sve je dao onom prosjaku i to samo jednom malom kretnjom, brzo, kao da na to uobće ne obraća pažnju. A u novčarki je sigurno bila sva sila sitniša, pa čak i zlatnika... Uzalud je... nema mnogo ljudi, koji bi to uradili... nema ih mnogo.

Trottovo čelo oblilo je rumenilo. Otvori lievu šaku i u njoj opazi svoja dva novčića. A on, on nije mislio da bi ih mogao dati prosjaku, tim više što mu ne trebaju ni bonboni ni kolači. Kupit će ih samo radi užitka, a siromah ih možda nikada nije okusio. Gorka žalost obuze njegovu dušu. Osvrne se, ali siromah je već nestao. Prekasno je, nemoguće je vratiti se i Trott se radi toga snuždi.

Iznenada su se zaustavili, i to ga prene iz njegove sjete. Bili su na ulazu u Zimski vrt, i gospodin Aaron mami pokazuje slastičarnu moleći je, da s gospođom Ray dođe popiti jedan čaj. Mama odbija, ali gospodin Aaron uviek ljubaznim načinom navaljuje.

Kako je to dobar čovjek! Bolji je i od sv. Martina. Ne samo da je dao sve što je imao, nego hoće da dade još i ono što nema. Zaboravio je, da više nema novaca, a htio bi počastiti ove gospođe. Trott je tako ganut, da mu gotovo suze dolaze na oči. A on, koji...

popravit će napokon pogrješku. Dva novčića! Mali dječak s tim ne može mnogo kupiti, ali odrasla osoba će...

S visine svog trbuha začuje gospodin Aaron piskutavi glas:

— Gospodin Aaron!

Gospodin Aaron iznenađen pogleda dolje. Iznad plave glavice ugleda uzdignutu šaku, koja se izpravlja i pruža mu komad od dva novčića.

— Što hoćete, mali prijatelju?

— To vam je da platite čaj, gospodine, kad ste malo prije, znate, sve dali onom starom prosjaku...

Gospođa Ray guši se od smieha, a mama grize usnice. I gospodin Aaron se smije, ali ne baš veselo. Promrlja nekoliko rieči kao: »dobar dječak«, »zaslužena lekcija«, »shvaćena doslovce« i par puta potapša začuđenog Trotta po ramenu.

Ulaze u slastičarnu. Sjeli su za jedan stolić, a gospodin Aaron naruči čaj i mnogo kolača. Jedna gospođica u bieloj kapici donosi mnogo liepih stvari. Tko će to sve platiti, sigurno gospođa Ray ili mama? Ali gospodin Aaron nije nimalo zbunjen, i čini se, da ih je baš on pozvao.

Da baš on. Evo stavlja ruku u džep prsluka; iz njega vadi poznatu zlatnu novčarku, u kojoj zveči desetak zlatnika, uzima jednoga među prste...

Trott je zaprepašten od iznenađenja, tako da će mu oči izskočiti iz glave. Pa što je to? Što onda znači ono, što je prije rekao? Što je dao siromahu? Možda dva novčića, a rekao je sve ili ništa! Gospodin Aaron je samo lažljivac i ništa drugo. Trott gleda prezirno i biesno...

Gospodin Aaron pruža svoj novac ženi u bieloj kapici, kad se odjednom Trott na svojoj stolici uzpravi kao lutka na pero.

— Gospođo, ja plaćam svoj kolač.

I ponosno dade dva novčića slastičarki. Barem ga gospodin Aaron više ne će pozivati.

TEREZINA PRIPOVIEST

Mama i miss otišle su na koncert, a mali Trott ostao je sa starom Terezom.

Tereza sjedi kraj prozora blagovaonice i drži veliki nož u ruci. S jedne joj je strane košara s krumpirima, a s druge zdjela. Ona vadi krumpire iz košare, skida im velikim nožem koru, a zatim ih baca u zdjelu, dok kore padaju u pregaču. Trott sjedi nasuprot nje na svojoj klupčici. Promatra je ozbiljno i misli: »Pa to je zanimljivo. Kako je vješta ta Tereza. Nož brzo leti po krumpiru, a skida s njega samo koru. Kad bi to Trott pokušao da radi kao Tereza, sigurno bi odsjekao jedan ili dva prsta«.

Vani je mračno, pravo sivo zimsko poslije podne. Kao da je jadno sunce zauviek i sasvim umrlo. Skoro se ne vidi kroz okna, koja su posve nahukana. Takvo je vrieme, da Trott nema volje ni da se smije, niti da skače i pomalo se boji skore noći, koja polako širi svoj veliki i težki crni plašt. Tereza svojim prebijenim glasom pjevucka neku staru žalostnu pjesmu, a sve to stvara led oko srdca.

— Tereza, pričajte mi nešto!

Stara Tereza podiže nos iznad svojih krumpira, počeše se iza uha i reče:

— Gospode Bože, dragi mali, ja ne znam pričati.

Ali joj Trott odlučno odgovori:

— O, da, Terezo, vi znate pričati. Sve odrasle osobe znadu pričati, a kako ste vi već malo stari, vi morate znati mnogo priča, zar ne?

Terezi laska to priznanje, ali je ipak zbunjena. Napokon predloži:

— Ako hoćete, gospodine Trott, ja ću vam pričati svoju pripoviest, jedinu koju znam.

Dakako da je Trott pristao, jer će ta priča biti zgodna, a sigurno i duga. Tereza je tako stara i sigurno je svašta doživjela. Tko zna? Možda je ona bila krsna kuma Pepeljuge ili baka Crvenkapice? Trott približi svoj stolac košari s krumpirima, nasloni laktove na koljena, a bradu položi u dlanove i naćuli uši. — A stara Tereza stade hrapavim glasom pripoviedati svoju priču. Zgodna je ta njezina priča.

Prema toj priči stara je Tereza bila nekada liepa djevojčica, s velikim pletenicama na leđima. Nosila je biele i ružičaste haljine. Imala je dva brata, dobru mamu i dragog tatu. Svi su oni stanovali u kući s crvenim krovom usred vrta. Bilo je u njoj veselo i sretno, i čitav dan su se smijali i mnogo zabavljali.

Onda su najprije otišla iz kuće dva mala brata. Čini se, da su bili tako pametni, da ih je dragi Bog htio imati uza se. Jedne večeri su mnogo kašljali, zatim su postali crveni, a poslije nekoliko dana odnieli su ih iz kuće. Dobri ih je Bog pozvao. Na leđa im je stavio biela krila, a na glavu zlatni krug i sad su oni mali anđeli. Da, stara Tereza je sestra dvaju malih anđela. Kako bi to bilo smiešno, kad bi i ona imala biela krila i zlatni krug . . .

Poslije je otišao i Terezin otac, koji je bio dugo bolestan. On, koji je bio tako velik i jak, postao je mršav, tako mršav, da su mu se kroz kožu vidjele kosti. Jednog jutra je i on otišao iz kuće i nije se više vratio, a Tereza i mama obukle su one crne haljine, koje su sašile, kad su dva mala brata otišla. Dugo su zadržale te crne haljine.

A kasnije, malo po malo razbolila se i Terezina mama. Liečnici su joj dali mnogo ljekarija, ali te joj nisu ništa koristile. Bila je sve teže bolestna i zaželila da vidi dva mala brata

i tatu. Na koncu je odlučila, da im se pridruži. Tereza je ostala posve sama. Mnogo je plakala, mnogo i jako.

Bila je jako siromašna. Morala je napustiti svoj kraj, svoju kućicu i sve ljude, koje je poznavala, jer nije imala što da jede. Uzeli su je bogati ljudi za služavku. Odgojila je dvoje male djece, ali kad su malo narasli, odpustili su je, i više ih nikada nije vidjela, a jako ih je voljela. Kasnije je bila kod drugih ljudi u nepoznatim gradovima i onda opet kod drugih, a poslije mnogo godina postala je kuharica u kući mame Trottovog otca. A kad je otišla i mama tamo, odakle se više ne vraća, Trottov tata ju je zamolio, da dođe k njima.

— A vi ćete uviek ostati, je li Tereza? — upita Trott.

— Tako dugo, dok vaša mama bude htjela, gospodine Trott, ili dok mi dragi Bog ne dade znak, da dođem. Kadkad mislim, da će to možda skoro biti . . . Ali, svršila sam svoje krumpire, pa idem potražiti svieću.

Stara se Tereza mučno digla i vukući noge otišla. Trott je ostao sam. Skoro se posve zamračilo. Vani je polumrak, a veliki jablani u vrtu dižu se kao crni kosturi s mršavim rukama. Čuje se samo pravilno kapanje kišice i tužno jaukanje vjetra.

Trott se ozbiljno zamislio. Jadna stara Tereza, nije čudo da je tako često zlovoljna. Jako je žalostno gledati, kako odlaze mala braća, tata i mama i svi, koje volimo, pa ići od mjesta do mjesta k nepoznatim ljudima kao pas, koga progone.

I odjednom se Trottovo srdce sledi. Drhtao je od glave do pete na svojoj klupčici, jer mu je na pamet pala jedna misao. Tereza je bila liepa djevojčica, ružičastih obraza i dugih plavih kosa, a sada je stara žena siede kose i kvrgavih ruku. Trott je mali dječak, plav i ružičast. Hoće li možda i on jednog dana imati bore, sieđe kose i kvrgave ruke?

Trott je snužden. Sigurno se radovao, što će biti velik. Liepo je biti čovjek, biti jak i slavan, ploviti po moru i raditi što hoćeš,

ali zar treba poslije ostariti i poružnjeti kao stara Tereza? Je li moguće, da možeš ostati posve sam? Zar uistinu mogu jednog dana tata i mama? . . .

I ne znajući zašto, činilo se Trottu, da u ovoj crnoj noći ima kao neki put, koji silazi i postaje crnji, s obiju strana dižu se bieli križevi, a anđeli lete tamo amo . . .

Tereza se vratila sa svićom i opazi Trottovo lice obliveno suzama. Brzo je odložila svjetiljku i uzela ga na koljena.

— Gospode Bože, dragi Trott, što vam je?

Težki jecaji uzdižu Trottove grudi, ali svjetiljka razlieva svietlo i veselje. Liepo je, kad čovjek nije sam. Malo po malo jecaji su se stišali, a ružne misli otišle. Ali u večer, prije spavanja šapće on začuđenoj Jani:

— Je li Jane, ja ću uviek biti mali dječak?

TROTT, PUSS I JIP

Trott se vratio sa šetnje. Jane mu je skinula kaputić i promienila cipelice, čemu se on bez rieči prepustio. Ne odgovara na njezina pitanja, nego razmišlja. Vidi se, da ga je zaokupila velika misao, pa je prevrće na sve strane. Jane pokušava da se s njim šali, pa mu se ruga, ali Trott je tako mirno i raztreseno gleda, da je vrlo brzo ušutila, na što se on opet udubio u razmišljanja.

Ezav i Jakob bili su svakako dva gadna čovjeka. Ezav je morao imati vrlo zao izgled, i Trott sa strahom na njega misli. Bio je sav dlakav i tražio je svog brata, da ga ubije. Ružno je to, jer čovjek ne smije željeti, da ubije svog brata pa ni onda, kad je biesan na njega. Što se Jakova tiče, on je možda još manje ljubezan. Bio je škrt i lažljiv. Na ruke si je stavio životinjske kože, da bi prevario Ezavljevog otca, a skupo je naplatio tanjur leće svome bratu. Ima i jedna priča o janjcima i kozama, koja mu ne ide u prilog. Pa ipak, ta su se dva gadna čovjeka pomirila. Kako to? Je li to dragi Bog htio? Sigurno, kad se to pripovieda u Sv. Pismu, jer kad ne bi tako bilo, Trott ne bi sasvim vjerovao. O Ezavu se još može nešto malo dobra misliti, jer na slici u Sv. Pismu ima on veliku kapu i liepu bradu, ali da bi onaj podmukli Jakov postao valjan čovjek, pa čak i neke vrsti svetac, to je zbilja čudno. Ali tako je.

Jip i Puss jako sliče na Ezava i Jakova, jer su i oni smrtni neprijatelji. Jip sasvim dobro predstavlja Ezava. Jip je veliki glupi crni kudravi pas, koji odjednom jako zalaje, skoči na vas, kao da će vas požderati, a odmah poslije toga misli na nešto drugo i dolazi da vam liže ruku. Što se tiče Pussa, on je vjerna

slika Jakova. Izgleda sladak i ljubezan, ali nikada ne propušta priliku, kad može bez opasnosti nešto pokvariti. Neki dan je Jip glodao kost. Ulicom je prošao čovjek, koji svira u lovački rog, a taj je njegov osobni neprijatelj. Jip je ostavio kost i lajući potrčao do vrtne ograde. Kad se vratio, Puss je odnio kost na vrh bora i tamo zadovoljno žvakao. Baš kao u priči o leći.

Dobro dakle, kad su se Ezav i Jakov pomirili i obojica postali dobri, treba da Jip i Puss učine to isto, a Trott će se za to pobrinuti. Treba uviek nastojati dragom Bogu ugoditi. A kako ćemo najbolje u tom uspjeti, nego ako radimo što i On?

Trott je danas na šetnji odlučio, i sad samo treba to izvesti. Ali evo u čemu je potežkoća. Čim Jip vidi Pussa, zalaje, izkesi zube i skoči na njega, a Puss izvuče sve svoje pandže, zgrbi se, puše i frče kunući na najgori način, sve dok mu ne uspije skočiti na koji komad pokućtva ili na stablo. Tamo se tada smiri, napola zatvori oči i podrugljivo promatra Jipa, koji amo tamo biesan i razočaran hoda.

To baš nisu liepa razpoloženja. Ezav nije nikada zaželio pojesti Jakova, pa će stoga uspjeh biti teži, ali Trott nije pesimist. Dakle, na posao!

Da vidimo najprije, gdje su ta dva bolestnika? Evo jednoga, i to Pussa. Liepo se smjestio u plavi naslonjač u Trottovoj sobi za igranje, jer mu je to najmilije mjesto. Izgleda sasvim miran, i kad ga ovako vidite, ne biste nikada mogli pomisliti, kako zna grebsti i grizti. Savio se u klubko i glavu gotovo izkrenuo. Kako mu je ružičasta njuška razciepljena, izgleda kao da se smije, a kad mu se Trott približio, otvorio je jedno oko i malo izpružio svoju bielu bradu, da mu je Trott počeše. Treba ga uloviti, kad je dobro razpoložen; zato ga Trott pomnjivo češe, a Puss mu odgovara blaženim predenjem. Tako i treba. Dok ga tako češe Trott mu daje pametne savjete i preporuča mu da bude strpljiv. Sve to Puss prima kao da ga se ne tiče, a Trott misli, da ga je predobio.

Ali gdje je Jip? Trott ga u hodniku doziva:

— Jip! Jip!

Nema odgovora. Onda je sigurno u kuhinji taj prljavi Jip! Neprestano se po njoj vrze, samo da bi se najeo onih gadnih stvari, koje su mu zabranili, jer iza toga uviek zaudara. Ali stara Tereza mu uviek potajno daje.

I eto, Jip upravo liže dno jednog tanjura sumnjiva izgleda, a Trott ga zapovjednim glasom zovne:

— Amo Jip!

Jip malo uplašen i previjajući se prilazi malim koracima, ali se ipak vidi, kako zadovoljno liže gubicu.

Trott se srdi, jer mu se to čini kao neki izazov ili podrugivanje. Dobro, ne će ga udariti. Kad je već nešto pojeo, sigurno ne će imati takvu želju, da pozdere Pussa, a jer je bio neposlušan, sve će učiniti, da mu oproste.

Trott mu strogim glasom raztumači, što traži od njega. Čini se, da Jip na to pristaje, jer je liepo podigao šapu, moleći maše njome po zraku te nastoji svakako da je pruži Trottu. Da, da, Trott će je uzeti, da mu ugodi, ali to nije sve. Treba osim toga biti i dobar ... a na to ga je mnogo teže prisiliti. Misleći da mu je oprošteno, Jip je nastojao da pokaže svoje veselje i zahvalnost. Dva tri puta je Trottu polizao lice i svakako htio, da se s njim igra, što je on težko izdržao. Ali treba već jednom svršiti s uputama.

Trott i Jip izašli su iz kuhinje zajedno. Jip maše repom, hvata Trottove cipele, grizka ih i tako skače, da bi ga skoro mogao srušiti.

— Polako, Jip, idemo u posjete Pussu u dječjoj sobi!

Dječja soba! Puss! Činilo se, da su na Jipa te rieči čarobno djelovale.

Pufff! . . . zareža, i poput striele projuri hodnikom. Trott očajan potrči za njim. Ali jao, noge su mu prekratke, a parket previše ulašten, pa se pružio koliko je dug i širok. Dok je padao, sine mu jedna misao: samo kad bi vrata sobe bila zatvorena!

Ali jao! Jip se, ulazeći u sobu, naglo zavrtio, vrata su zalupila, i nastala je strašna buka.

Kakva li prizora! Jakov, leđima zgrbljenim poput deve, stjeran je u kut; lice mu je natečeno, a gubica do vrata razcjepkana. Biesno kune i frče. Izgleda kao snop bodljika; izvukao je sve pandže i produljio ih, kao da će ih sad odapeti na neprijatelja. Ezav pred njim prieteći pleše; laje svom snagom kao lud, izdiže se na stražnje šape, zatim legne i skoči napried. Ali Jakovljeve pandže savršeno rade. Ezav tužno jaukne i odskoči, a Jakov se vještim skokom dočepa ormara za knjige. Pandže su mu nakićene liepim čuperkom crnih dlaka, što ih je izčupao Ezavu s čela. Opet neuspjeh!

Trott zgrabi Jipa za ogrlicu, dva tri puta ga dobro udari po glavi, natjera ga da sjedne i tako ga zadrži upotrebljavajući svu svoju snagu. Ali je ipak još uviek položaj beznadan.

Puss je sjedeći na ormaru jako uzrujan, pa se s nepovjerenjem šćućurio. Oči mu sjaje kao žarulje, a repom grozničavo maše desno i lievo. Otegnuti, čas prieteći, čas puni straha glasovi, izlaze mu iz grla, a od vremena do vremena postaju tako visoki, da sliče na cvilenje, a onda opet završe pakosnim režanjem. Čim se Jip malo makne, njegove se pandže izpruže, a režanje pojača. Ali ni Jip nije bolji. Svaki čas pokušava napadaje, izplazi jezičinu i lakomo promatra Pussa.

Početak je zbilja jako slab, ali ne treba zato odmah očajavati. Trott je strpljiv i odlučan. Neprestano opominje Jipa i pomalo ga udara, a vidi se, da je to dobar način, jer njegovi skokovi pomalo postaju umjereniji. Pristao je da sjedi nepomično, ali ga jezik i oči odaju. I Puss se malo smirio i prestao pjevati. Zadovoljava se time, da promatra Jipa pažljivo i suzdržljivo, ali na najmanji znak neprijateljstva lagano se nakostruši. Vidi se, da se duhovi smiruju, i to sad treba izkoristiti.

Trott zapovjedi Jipu:

— Ne miči se!

Pošto je dva tri puta pokušao da se opre, Jip se pomiri sa sudbinom, te ga je Trott mogao pustiti. Ostao je miran, a Trott se ljubaznim licem uputi prema Pussu. Da bi ga uvjerio o svojim namjerama, pogladio ga je nekoliko puta po leđima. Puss je podnosio ova milovanja, nije čak ni pokazivao mrzovolju, a to je već neki napredak.

Kad je još jedanput viknuo: »Jip, ne miči se!« odluči se Trott na zadnji udarac. Brzom kretnjom podiže Pussa s ormara i zadrži ga u rukama.

Puss nekoliko puta nemirno frkne i tužno mijaukne, ali se nije previše opirao. A Jip je sio na stražnje noge, pa se nekako skromno drži, a u očima mu se čita nešto kao blagi poziv.

Sjajan uspjeh! On sigurno hoće da se pomiri, pa Trott načini nekoliko koraka hrabreći ga riečima.

Ali eto jada iznenada!

Nije Jip tražio, da se pomiri s Pussom, nego je mislio, da je Trott htio udovoljiti njegovoj želji, pa mu nosi Pussa, da mu zakrene vratom. A kako mu se činilo, da se Trott previše sporo približava, baci se jednim skokom na njega. Iz Pussova grla navirali su svakojaki glasovi. Trott nastoji da ga zadrži . . . ali puf! smotak dobro zašiljenih igala natare mu nos. Vrisne i razširi ruke . . . i nastade biesna trka po sobi. Jedna stolica pade, a lopatica i mašice odkotrljaše se s bukom. Nastade lajanje i strašno zavijanje. Napokon opazi Puss, da su vrata otvorena, i kroz njih kao munja nestade njegov zavinuti rep, a Jip u razmaku od deset centimetara juri za njim.

Trott razočaran sjedi na zemlji, a na glavi mu izskočila velika kvrga, što je zadobio, kad je u hodniku pao. Iz nosa mu curi krv i to ga peče, pa se s mukom briše. Možda će ga još i

grditi. Na to ga obuze velika tuga i kroz četvrt sata motale su mu se tužne misli po glavi.

Ipak mu se malo po malo lice razvedrilo. Pa nopokn Ezav i Jakov bili su braća, pa su se stoga i manje mrzili. Ali Puss i Jip nisu nikakva braća, pa ih je teže pomiriti. Tko zna, bi li i dragi Bog prvi put uspio? A Trott je samo Trott, a nije dragi Bog. Ta ga je misao smirila, pa se digao i pošao, da mu operu nos.

Ugledavši ga takvog Jane vrisnu, stade ga psovati i rugati se njegovom šaljivom licu. Sad se — veli — nada, da je dobio dobru pouku. Kako mu je samo palo na pamet, da sprijatelji te dvie gadne životinje!

Trott joj odlučno odgovori:

— Zar nije dragi Bog pomirio Ezava i Jakova?

Nato je Jane ušutila. Ipak se Puss i Jip neko vrieme nisu tukli, a to je već nešto. Večeras će Trott moliti dragog Boga, da mu malo pomogne, a sutra će opet početi.

MAMINE PRIJATELJICE

Trott je s Janom u vrtu, a stara Tereza sjedi kraj njih i čisti grašak za ručak. Odatle vide, kad mami dolaze i odlaze posjeti, ali Trotta to ne zabavlja, jer on više voli kopati po vrtu, a osim toga boji se, da bi ga te gospođe mogle poljubiti. Ali se zato Jane i Tereza toga ne boje pa gledaju i brbljaju do mile volje, a i mogu mnogo brbljati! Trott raztreseno sluša njihov razgovor.

Ta on nije nikada mislio, da su sve te liepe gospođe tako ružne i tako loše obučene. Njemu se sviđaju njihovi šeširi s perima i njihove svilene haljine. Međutim po Janinom i Terezinom mišljenju, one su jako nakinđurene kao prave lutke. Uostalom Jane i Tereza se u to bolje razumiju. Nije znao ni to, da one pričaju tolike priče, da svaka ima svoju priču, a kadkada jedna ima i više njih. Tako gospođa de Calet ima čak šest priča. Šest priča!

— A recite mi Jane, zar se one ne pobrkaju u njima?

Jane ga začuđeno pita:

— A u čemu?

— Pa u tim pričama, znate, Jane, ono što ste rekli...

Trott saznaje, da je mali bedak, jer ne spava na ušima. Istina je, ali njemu je uostalom svejedno, pa se opet vraća svojoj lopatici. Treba da jedanput pita gospođu de Calet, da mu izpriča jednu od tih priča i to na primjer onu o liepom oklopniku. Mora da je smiešna, jer se Jane savijala od smieha, dok ju je tiho Terezi pričala. Ali Jane je zločesta, kad ne će i njemu da je ponovi.

Oh, evo ulazi gospođa de Grèbes, koja počinje Trotta jako zanimati. Ima posve crvene kose, crne obrve, ružičaste obraze i biele blistave zube, ali joj je koža smežurana kao suha šljiva, a hoda kao lutka na pero. Trott se ne sjeća tog lica. Ne sviđa mu se, ružno je i uznemiruje ga.

— Gospode Bože, mrmlja Tereza, zar nije sramota u tim godinama tako se mazati! Na njenoj staroj koži ima više boja, nego u trgovini bojama. Gle, molim te, kome je to palo na pamet, da si stavlja boje na kožu! Trottu ne bi nikada nešto takvo palo na pamet. Aha, zato je ona tako ružičasta! Trott se zgraža i smatra vrlo ružnim ovako se prerušiti, pa odobrava Jani i Terezi, koje je svakojakim riečima grde...

— Te njene kose od kučine, a zubalo vodenog konja...

Što, zar su joj kose od kučine? No onda su joj morale prijašnje biti divne, kad je ove morala staviti na glavu. Trott ne će svoje tako promieniti, niti će zube zamieniti za zube vodenog konja...

— Ipak bi joj se netko morao smilovati, reče Tereza, pa joj kazati, da je prava karikatura.

Da, možda, ali to bi bilo neuljudno; treba joj to na zgodan način reći. Uistinu je strašna! A to mazanje mora da je neko zlo, ali zašto? Hm, to je malo težko reći, ali to je nešto slično laganju, a sigurno je, da lažljivci idu u pakao. Gospođa de Grèbes otići će u pakao.

Trott je neprijateljski promatra, kako sitnim koracima silazi niza stepenice. Zamišlja je na roštilju iznad velike vatre, koju podpaljuju vražići s rogovima i zavinutim repovima. Kako bi divno gorjele njezine kučine! Ipak je Trottu malo žao nje i misli, da ona niti ne zna, da je to zlo, ako je nitko nije na to upozorio.

Gospođa de Grèbes silazi drvoredom, a Trott ne može skinuti oka s nje. Poskakuje uzporedo s njom po jednom puteljku, koji je sakriven iza lovorovih grmova. Ona ga ne vidi, ali zato

on nju dobro vidi i ne pušta je s očiju. Spopada ga neki strah, da bi odjednom mogla skinuti ruku ili izpljunuti zubalo.

Evo se zaustavila, gleda oko sebe i ne vidi nikoga. Stavlja ruku u džep... sigurno će je sad odviti.

Ali ne. Vadi nešto, čime trlja obrve, zatim izvlači još nešto i trlja usne. Obrve su joj postale crnje, a usne crvenije. Trott se zaprepasti od čuda.

Sad je opet uzela ogledalo, kutiju za puder i jastučić, pa si praši čitavo lice. Ali odjednom izpusti iz ruke kutiju, ogledalo i jastučić, jer je dva koraka od sebe, iz lovorove šumice čula strogi glasić, koji joj viče:

— A što, ako vas dragi Bog vidi!

I Trott se udalji zadovoljan, što je izvršio svoju kršćansku dužnost.

M A L I S I R O M A H

Trott se igra na plaži iza mamine vile. To je posve mala zgodna plaža, i na nju skoro nitko ne dolazi. Trott se smije tu igrati sâm; samo su mu zabranili, da se previše približi moru. Uostalom Jane sjedi u vrtu i od vremena do vremena pogledava na njega, da on to ne primieti.

Trott je sa sobom ponio lopaticu i u piesku napravio rupu i veliko brdo, koje je gotovo tako visoko, ali ne baš sasvim toliko, kao što su stiene, koje se kupaju u moru ili leže u piesku.

— Gospodine Trott, dođite brzo po južinu.

Trott se uzvere po kosom zidiću i, primivši iz Janinih ruku komad čokolade i jedan rožčić, vrati se svom brežuljku. Kako je nezgodno jesti stojeći, brdo se odmah pretvorilo u naslonjač. Trott sjedne na njega, a noge izpruži u rupu i polako počne grizkati čokoladu. Zabavlja se praveći zubima po njoj razne odtiske.

O, što je to, kakva je to sjena pred njim? Trott podiže nos i ugleda pred sobom jednog prljavog i ružno odjevenog dječaka. Ima crne ruke i lice, a pod nosom ima nešto ružno crveno. Trott podiže svoju lopaticu prieteći:

— Odlazi!

Dječačić pokrije laktom oči, pođe tri koraka natrag, sjedne na zemlju nasuprot Trotta i stade prema njemu zirkati. Trott nastavi svoje grizkanje gledajući ga. Eto, njegova se Jane ne mora svako jutro mučiti, da ga umije i nasapuna od glave do pete! Blago njemu! Da, ali Trott je zato aristokrata i veliki dječak. Istina, dosadno je prati se, ali je ugodno biti čist. Kako je ovaj dječak ružan!

— A što si tako zamazan, je li?

Dječak ponikne očima, a zatim ih podigne i ne odgovarajući stade se glupo kesiti. Pri tom neprestano premeće piesak iz jedne ruke u drugu, ali kao da ga to jako ne zabavlja, jer neprestano zuri u Trotta, koji dogriza svoj rožčić.

Trott sliedi njegov pogled i primieti, da počiva na vrhu rožčića. Kad je to tri puta ponovio i uvjerio se, da se ne vara, reče:

— Dobar je rožčić, je li? — i strpa ostatak u usta.

Dječak nešto progunđa.

— Ti si već južinao?

Dječak ga glupo pogleda,a Trott ponovi pitanje.

— Ti si već južinao?

Mališ potrese glavom, da nije.

— Onda ćeš sad južinati?

Dječak gleda u zemlju, puni ruku pieskom i nastavlja svoju zabavu tresući ponovno glavom.

— Zar danas ne južinaš?

Dječak ništa ne odgovara, a Trott misli, da je pogodio.

— Aha, jučer si pokvario želudac, je li?

Mališ razrogači oči, kao da mu te rieči »pokvaren želudac« otvaraju nepoznate vidike, ali još uviek odmahuje glavom.

— Ili te možda boli trbuh?

I opet ne.

— Možda nisi bio dobar?

Mališ ponovno otvori blesave oči; znači da niti to nije.

— Pa onda, zašto nisi južinao?

Na Trottovo veliko gnušanje, dječak pljune na zemlju, jednom se rukom počeše po glavi, a veći dio druge zarije u nos i progunđa čitav niz nejasnih glasova.

— Zar ti nisu ništa dali?

Dječak potrese glavom.

— Zašto nisi pitao mamu?

— Pitao sam je.

— I ništa ti nije dala?

— Nema više ništa u kući.

Taj se odgovor Trottu učinio čudan. A čemu onda služe ormari za jelo i smočnice? Svaki put, kad netko otvori onaj ormar u hodniku ili onaj u kuhinji, vide se tolike ukusne stvari. To ne može biti, mali dječak laže; mama mu je rekla, da nema ništa, samo zato, da bi ga kaznila. Zato mu Trott strogim glasom reče:

— Nisi bio dobar, što si počinio?

Mali ga gleda svojim okruglim i glupavim očima, ali ne odgovara. Trott postaje nestrpljiv.

— Jesi li bio proždrljiv, jesi li bio zločest, jesi li ljutio miss ili nisi dobro odgovarao zadaću?

Uviek niečan odgovor.

— Jesi li bio neposlušan?

Napokon diete izusti:

— Radim što hoćem i niš mi ne kažu.

Što to znači? Trott se već počinje ljutiti.

— Dakle nisi južinao?

Diete opet ravnodušno odgovara:

— Nema više niš u kući.

Dakle to je istina, i Trott se čudi, kako nešto takvo može biti moguće. Kako to, da jedna mama nema što da dade jesti svom dječaku?

— Pa ti si onda gladan?

Izraz mališevih očiju ne vara.

— Da sam znao, bio bih ti dao malo od svog rožčića, jer ja nisam gladan, ali sad sam ga već pojeo, razumiješ?

Mališ ravnodušno potvrdi glavom, jer je dobro razumio.

Poslije kratkog razmišljanja Trott promrsi zamršeno pitanje.

— Ali zašto nije bilo ničega u ormaru tvoje mame?

— Nema ormara.

— A u drugom ormaru?

— Otac slabo zasluži, a mama i braco su bolestni, pa više nema niš za žderati.

Žderati! Kakva je to ružna rieč! Trott zna, da ne smije razgovarati sa slabo odgojenom djecom i već hoće da ode, ali je znatiželja jača.

— A zašto ti tata ne kupi jelo?

— Pa, kad više nema novaca.

Da, i to može biti razlog, ali ipak Tereza često kupuje bez novaca i daje upisati na mamin račun.

— Pa reci neka upišu u knjižicu.

Diete potresa glavom, jer je to po svoj prilici nemoguće, te i dalje propušta piesak kroz prste.

Trott je tada začuđen, da se već počinje bojati. Ima dakle djece, koja nisu zločesta, a mama im nema što dati jesti? Na što onda misli dragi Bog? To nije moguće!

Trott dalje izpituje.

— Moli li tvoj tata svaki dan dragog Boga, da vam dade kruh svakdašnji?

Kad se dječak držao kao da nije razumio, Trott ponovi svoje pitanje.

— Mislim ne.

Trott uzdiše, jer je evo našao uzrok tajni. To je veliko zlo!

— Što, tvoj tata ne moli?

— Mislim ne.

— I ne govori nikada o dragom Bogu?

— Mislim ne, možda kadkada, kad je srdit.

Čudno doba za molitvu.

— A kako to kaže?

— Veli »Boga ti« i jako viče.

Trott razmišlja. To sigurno nije dobra molitva, jer mama nije nikada tako molila dragog Boga. A možda ipak veliki ljudi...

— A kako ti moliš?

Dječak se stade lukavo smijati i ne odgovara.

— Reci, kako moliš.

Dječak se i dalje ceri i napokon promrsi:

— Pa nema dragi Bog, to je šala.

Trott se gotovo guši. Zar je dragi Bog šala? Dragi Bog, koga on svaku večer moli, kako ga je mama naučila; koji čuva od nesreće tatu, koji plovi po velikim morima; onaj Bog, koji daje Trottu svaki dan kruh s pekmezom, maslac, kolače, čokoladu!... Osjeća da se crveni.

Nema strpljivosti, da se pravda, nego zgrabi svoju lopaticu i udari njome po glavi nevjernika, koji je taj udarac mirno primio, zaštićujući se laktom i iznenađen prestrašeno na njega zirkao.

— Zločest si i dragi Bog ima pravo, što ti ne daje jesti, kad mu tako zahvaljuješ.

— A za koje treba zahvaljivati? — jeca mališ.

To pitanje zbuni Trotta. Istina, kad je netko zločest ili jako nesretan, ne voli moliti dragog Boga, nego se ljuti na čitav sviet i samo bi se mrgodio. Trott je već načinio dva koraka da ode, ali razmisli i vrati se.

— Slušaj, ako ne moliš, razumije se, da te dragi Bog ne može čuti, ali ako ga moliš, da ti da jesti, dat će ti nešto, ali samo treba moliti.

Dječak je zbunjen, jer nije siguran u ono, što Trott govori. No ne će ništa izgubiti, ako bude molio i tko zna, što se može dogoditi? Jučer je proseći dobio dva novčića.

— A gdje je dragi Bog?

Težko je na to odgovoriti i Trott se u svom tumačenju sav zbrkao. Dragi Bog je svagdje, na svakom mjestu, a osobito u

crkvi. Ne može ga se vidjeti, ali da nešto dobiješ, dosta je da moliš. I Trott ovako tumači:

— Večeras, prije nego legneš, molit ćeš dragog Boga, da ti za doručak sutra ujutro pošalje veliki rožčić i dobit ćeš ga.

— A gdje bude?

— Pa, na stolu kraj čokolade. Nemaš čokolade? Onda — recimo — na kaminu.

— Otac će ukrasti, volio bih da dragi Bog donese u ovu rupu u zidu. Dođem ga tražiti.

Ništa lakše. To doduše nije običaj dragog Boga, ali bi mogao to učiniti za malog dječaka. Dobro, samo mu treba dobro raztumačiti mjesto. Je li sve jasno? Dječak kao da je zbunjen. Što hoćeš još?

— Ja ne znadem to kazati dragom Bogu, ja ga ne poznam.

Trott nervozno uzdahne. Kako je glup taj mali! Ali svejedno, ići će do kraja; i on klekne pa reče:

— Radi kao ja.

Mališ pokuša to isto, ali padne na nos, na što Trott bjesni. Ali evo, napokon se smjestio.

— Sklopi ruke.

Poslije mnogih jalovih pokušaja ruke su se sklopile. A kako su samo zamazane! Ne će se te ruke mnogo sviđati dragom Bogu!

— Ponavljaj za mnom: »Dragi Bože, jako sam gladan« ... Što je? Ponavljaj! ...

Mališ nešto gunđa i jedva se razabiru rieči »Bog« i »gladan«. Savija se kao crv.

— Miruj! »Jako sam gladan. Stavi mi molim te sutra u jutro jedan veliki rožčić u rupu u stieni, gdje je Trott ostavio svoju lopatu. Amen«.

Trott ustaje zadovoljan, jer je pokazao, kako treba moliti. Odlazi, ali prije toga ljubezno klimne glavom svom učeniku.

Trott je čitavu večer zauzet mislima. Kako će mališ sutra biti zadovoljan! Sav je razigran, kad na to misli, ali ga ipak zaokuplja neki nemir.

— Mama, kad se nešto moli od dragog Boga, je li da on uviek daje?

— Dakako, srdce, samo ako se traži nešto razborito i moli svim srdcem.

To ga umiri. Svakako je razborito tražiti rožčić za doručak, a što se tiče »moliti svim srdcem ...« Trott se sjeća, kakvim je očima mališ njega gledao dok je jeo.

Trott spava i sanja o košarama punim rožčića, velikim kao rogovi u vola ili kljove u slona, a koje dragi Bog izpražnjuje pred malim siromahom. On ih jede i jede do mile volje. Dragi Bog mu neprestano donosi druge, a on je zadovoljan i smije se. Obrazi su mu crveni i jedri, a Trott je ponosan i uzhićen.

— Dobro jutro, gospodine Trott, nadam se da ste dobro spavali — reče Jane, kad je ušla k njemu da ga umije i obuče.

Kroz čitavo to vrieme, dok se spremao, Trott je razmišljao o malom dječaku i jedva čekao da vidi njegovo lice, kad bude našao rožčić. Danas je liepo vrieme i to zato, da se rožčić ne bi smočio. Pomisli, kako bi mališ morao moliti dragog Boga, da ga umije i da mu dade drugo odielo.

Trott brzo proguta čokoladu i strpa rožčić u džep, samo da bi što prije izašao.

— Mama, smijem li malo ići na plažu?

— Kako se ti jutros žuriš, srdce! Da. Liepo je vrieme, pa idi, a kad miss ode u vrt, zvat ćemo te.

Trott pojuri i dotrči do pećine. Kakav će biti rožčić dragog Boga! Sigurno veći i ljepše pečen nego kod pekara ... i u srdcu mu se pojavi trunak zavisti.

Stavi ruku u rupu, pogleda i odjednom probliedi od iznenadjenja. Rupa je bila prazna. Pogleda još jedanput. Je li to moguće? ... Možda ga je dragi Bog negdje u blizini ostavio. Po-

gleda sve naokolo, ali ga niti tu ne nađe. Pogleda u druge rupe i opet ništa, nigdje ništa. Što to znači? A sad će doći mališ, pa kad ne nađe ništa, opet će reći, da je dragi Bog samo šala. Bit će jako gladan i mislit će, da je Trott lagao. O, Bože! uzdahnu i nešto ga stisnu u grlu. Sigurno je danas dragi Bog bio jako zaposlen, ili je zaboravio, ili su rožčići izgorjeli, jer to se kod kuće već jedanput dogodilo.

Bolje bi bilo, da mu je dao makar i zagoren rožčić. Što će sad biti? Trott je skršen. Osjeća kako mu noge klecaju, kad izdaleka prepozna dječaka, koji velikim koracima trči prema stieni, a lice mu je već unapried veselo, a zubi puni vode. Trott je izvan sebe, najradije bi pobjegao. Nesviestno strpa ruke u džepove, ali gle sreće! Brzom kretnjom ugura na dno rupe rožčić, koji mu je od doručka ostao, a sad ga je u džepu našao.

Mali siromašak sjedi na zemlji i gušeći se trpa rožčić u usta. Trott ga stojeći zamišljeno gleda. Sad osjeća, da njegov mali želudac nije onako dobro pun kao obično svako jutro, pa s nekom gorčinom gleda, kako nestaje ono, što je trebalo biti njegov doručak. Ipak se raduje kod pomisli, kako je dragi Bog zadovoljan, da je on popravio ono, što je on propustio. — Kad je dječak pojeo, upita ga:

— Je li rožčić bio dobar?

— Svakako, ali ga nije dragi Bog donio. Vidio sam, kako si ga strpao u rupu.

Trott se zacrvenio, jer je to istina i ne može poricati, ali mu se odjednom lice zasjalo i pobjedničkim glasom odgovori:

— Da, ali ja mislim, da mi je možda dragi Bog rekao, da ti ga ostavim.

Na to se onako natašte, ali smiren, udalji.

P U Ž

Mame nema čitav dan kod kuće. Otišla je jutros s nekoliko gospođa i gospode u velikim kolima, kojima je upravljao gospodin de Valer, dok je gospodin de Thilanges puhao u veliku trublju. Bilo je to jako zgodno, ali Trott je dakako ostao kod kuće, jer je premalen. Zamolili su miss, da taj dan provede s njim, da mu ne bi bilo dosadno. On bi radije volio, da je ostao sam s Janom, ali za njegovo mišljenje nije nitko pitao.

Miss sjedi u dnu vrta na klupi i čita neku englezku knjigu. Na njezinom velikom nosu strše naočari, dok joj na licu ne titra niti jedan mišić. Stranice okreće uviek u jednakom razmaku vremena, kao neki automat. Trott pokušava da nešto radi, ali ga ništa baš osobito ne zabavlja. Napokon se uputi u svoj vrtni kutić, da odatle pregleda sav vrt. Dosta je neuredan taj vrt. Na sve strane ima mnogo šljunka, raznih odpadaka, trave, komadića drva, tako da ne izgleda nimalo privlačiv, ali ipak je liep, jer u njegovoj sredini raste jedan ružin grm. Taj grm, koji Trott nije zasadio, divan je, jer kadkada na njemu rastu ruže. Evo, baš je danas jedna posve razcvjetana, i Trott je s ponosom i oduševljenjem promatra sa sviju strana. Baš je liepa ta ruža.

Odjedanput razkolači oči, upre ih u ružu, zacrveni se i ostade zabezeknut. A što je to? Pa to je strašno! Po ruži se šeće jedan puž i to gadni puž, koji za sobom ostavlja sluzavi trag. I kako se samo drzko šeće, okreće glavu sad lievo sad desno, uvlači rogove, pa ih opet izvuče . . . i ništa se ne srami!

Trott ga malo promatra i odjednom kričeći pozove miss:

— Joj miss, dođite da vidite!

Miss podigne svoj veliki nos nad knjigu, zatim stavi knjigu pod ruku i s četiri koraka već je bila kraj Trotta.

— Što je?

Trott s gađenjem pokazuje prstom na puža, jer su mu te životinje odvratne.

Miss upre oči u puža, pa reče:

— To je puž.

To se i njemu čini, a ona nastavi:

— Ta životinja nanosi štetu biljkama, pa je možete uništiti.

On se radi te dozvole začudi, ali mu se gadi uzeti životinju u ruku.

— Miss, ne biste li ga vi uzeli?

Ona ga strogo pogleda.

— A zašto bih ga uzela ja, a ne vi? On je na vašem dobru i vi morate svoje štititi.

Trott uzdiše, jer zna da je uzaludno prosvjedovati, kad miss govori. Pruži ruku, pa je opet povuče... dok napokon ne stavi prst na puževu kućicu. Divno! Puž se ne boji, kad se sad sav u nju zavukao. Pošto se ništa nije promienilo, Trott diše slobodnije, ali ipak, ne voli on te životinje, ne, nikako ih ne voli. A što će sad s njim? Sine mu divna misao. Bacit će ga preko zida u vrt gospođe Durieux. Već je podigao ruku, da ga baci, ali ga odjednom miss zgrabi i strogim glasom progovori:

— Ne smije se svoju korist tražiti u tuđoj nesreći. Nepravedno bi bilo, da ga bacite susjedi, jer bi on tamo tamanio njezine biljke.

— Pa dobro, a što onda da radim?

Miss reče:

— Zgnječite ga nogom.

Trott sav zbunjen promatra puža. Zar da ga nogom zgazi? Brrr... već sama pomisao, da će čuti krhanje kućice, a onda osjetiti na podplatu sluzavo meso životinje, tjera ga na povraća-

nje. Pa mogao bi ga i drugčije ubiti, na primjer baciti u bunar. Da, to bi bilo mnogo bolje.

Već se spremi da to učini, ali se predomisli. Pa napokon jadni puž nije ništa skrivio. Zar nije zlo ubiti ga ovako, dok se sasvim mirno šeće i možda je jako veseo, što ovuda prelazi i po liepom suncu na liepoj ruži ruča? Da, ali on nju uništava, jede je i zato mora biti kažnjen. E, a zašto ga kazniti kad i on mora da jede? On jede ono, što može. Ne vere se on iz zlobe po njoj i zato da je uništi, nego on to radi od gladi, jer se njome mora hraniti. Zar ga zbilja zato treba ubiti?

Hm, a zar se ne ubijaju volovi, ovce, telići i jadni mali janjci, koji tako tužno bleje; i liepe šumske ptice, koje cvrkuću tako liepe pjesmice? One su mnogo zanimivije od puža, a nisu gore od njega. Ipak i njih ubijaju, dakle... Trott opet digne ruku, da baci puža, ali je opet polako vrati, držeći uviek puževu kućicu.

Istina je, sve se te životinje ubija, ali zato da bi ih pojeli, jer ih trebamo, inače bi bilo veliko zlo ubijati ih. Trott se sjeti, kako je tata jedanput povukao jednog dječaka za uho, jer je bacao kamenje na ptice, i tata je onda bio jako srdit! A ipak, ptice čeprkaju po voćkama, a volovi i ovce pasu travu i liepo cvieće. Baš je neki dan vidio, kako je jedna krava odjednom izčupala barem petdeset ivančica, a ipak bi bilo ružno ubiti je radi toga. Jadni puž nije ništa više skrivio nego ta krava.

Rješavajući ta pitanja, Trott se već počeo neugodno osjećati, tako da je gotovo zaplakao. Činilo mu se, da će počiniti veliki grieh, ako sad u srčbi zdrobi puža. A ipak ne može, zaista ne može dopustiti toj gadnoj životinji, da uništava i kida njegovo cvieće. Razbija glavu, jer ne zna kako bi to riešio.

Po glavi mu se motaju svakojaki zaključci. Ružno je ubiti ovcu, ali kad je treba pojesti, onda nije zlo. Ružno je ubiti puža, ali...

Upre prestrašen pogled u životinju. Ne, nemoguće! Miss ga izdaleka podrugljivo promatra. Stavila je knjigu na krilo, a iza zavrnutih usnica vide se ostatci starog domina. Smije se Trottovoj zbunjenosti i pita se, kako će to svršiti.

Odjednom skoči, kao da ju je negdje igla ubola, krikne i pojuri dok je dragocjenu knjigu pustila da padne.

Što se dogodilo? Naglom i neočekivanom kretnjom Trott je strpao puža u grlo i zatvorivši oči progutao ga.

— Oh, Trott, for shame! kako ste to mogli, to će vam naškoditi, naugty boy, strahota!

Svakojaki smeteni i poliglotski slogovi motaju joj se po ustima, a Trott mirno podnaša taj pljusak. Više ga zanima, što se događa u njegovoj utrobi i malo je uznemiren radi svog želudca, u kome čudno klokoće. Sigurno se sad puž po njemu šeće, a ta ga pomisao malo tjera na povraćanje.

Ali svejedno, svršeno je, sigurno ga je već probavio. Nato se vrati u vrt i podvostručenom nježnošću stade promatrati ružu, osjećajući se ponosnim, što je zaštitio njezinu ljepotu, a da nije morao bezkoristno žrtvovati život njezinog neznatnog napadača.

TROTT U POSJETIMA

Gospođa de Tréan stanuje dolje u crvenoj kućici s dva mala tornja. Ta je kućica posve sama na jednoj stieni, koja se nagnula nad more i kao da prolaznicima govori: »Samo prolazite i ne brinite se za mene.«

Gospođa de Tréan mora da je jako stara, iako kuharica Tereza veli da baš nije tako. Kose su joj sasvim biele, lice naborano, leđa zgrbljena, a prstenjem pokrivene ruke drhću joj, kad se s kim rukuje. Svaki dan se malo po suncu u svom vrtu prošeće ili se proveze u svojoj crnoj kočiji s crnim kočijašem i crnim konjem. Inače čitav dan sjedi nepomično u svom salonu sama ili s jednom dosadnom gospođicom, koja joj čita. Ne želi nikoga vidjeti, pa je stoga nitko i ne posjećuje. Ali nekada je imala sina, koji je bio drug Trottovog tate. Taj sin umro je negdje dolje, jako daleko; utopio se u strašnom moru. Prije nego je Trottov tata otišao na svoj daleki put, ona ga je zamolila, da joj dovede Trotta i njegovu majčicu. Tako sad ona njih kadkada poziva da s njom ručaju.

To doduše nije ugodno, jer je u toj kući sve tiho, stare sluge šuljaju se po hodnicima tako tiho, da te od njih hvata strah. Nema u njoj ni psa, ni mačke, niti ptice, a čuje se samo glas mora, koje buči ili mrmori na podnožju vile; more, koje je uzelo sina gospođe de Tréan. Kad ide Trott k njoj nekako je uplašen i tiho govori, kao kad ulazi u crkvu. Tu je samo mračno i težko pokućtvo i debeli sagovi, a veliki zastori pokrivaju prozor tako da sunce uobće ne ulazi. Zašto gospođa Tréan ne voli sunce? Njene su oči toliko plakale, da su joj izcurile, pa više ništa ne vidi; sliepa je. Kad podigne očne kapke, koji su joj skoro uviek

spušteni, vidi se nešto mutno i duboko, od čega te hvata strah i tada Trott, ne znajući zašto, misli na veliku katastrofu, u kojoj se sin gospođe de Tréan utopio, tamo dolje, na drugoj strani okrugle lopte.

Trott se sa svojom miss vraća sa šetnje. Mama, koja ima na sebi liepu ružičastu haljinu ukrašenu čipkama, sjedi u salonu i razgovora s gospođom Thilorier. Kako mama može tako brzo govoriti? I Trott bi morao pokušati da radi kao mama, ali on ne bi uspio; sigurno bi pljucao, a mama ne pljuca.

— Draga moja, ja sam žalostna, upravo neutješiva; ja bih slavila, da baš slavila... ali danas ne mogu. Obećala sam... Taj dobri Thilanges, zar me on zbilja obožava? O, mali ne čuje ništa, zar ne, mali moj Trott? Imate pravo, treba uviek paziti, ali da samo znate kako ja bdijem! Kako liepa narukvica, iz draguljarne Vasquez zar ne? To je neka nova, a od koga je? Oh, ja sam indiskretna... aha reći ću... Da, gdje sam ono bila, ah da, to nije moguće, nije, jer ručam kod gospođe de Tréan... zamislite staricu na onoj strmini, pa to činim iz milosrđa, preporučio mi ju je moj jadni Pierre! Oh, ne, još se ne vraća; kako je to strašno, što smo tako odieljeni! Žene pomoraca su nesretne. Gle ti nje, zloće, reći ću ja gospodinu de Thilorier, da, da reći ću mu... Ali zbilja, draga, ne mogu. Moći ću samo skoknuti do vas poslije ručka i to, budite tako dobri, pa me čekajte do dva i po sata, jer bih ja rado htjela biti na početku! Jesmo li se razumjele? O, daj da te poljubim, oh, ja ti velim »ti«, pa što zato, a ti ćeš ih sviju mjesto mene poljubiti, sviju i tvog muža, pa čak i onog debelog Thilangesa. Joj, pa strašno je to što govorim! Što, Trott, ti si još tu? Hoćeš li otići! i reci Jani da te obuče, jer idemo na ručak gospođi de Tréan, ne ćeš nikad biti gotov!

Trott je izašao i mirno se prepustio Janinim rukama. Divi se svojoj mami. I gospođa je Thilorier pokušala govoriti, ali nije mogla. Jedan ili dva puta je zakokodakala, otvarala je usta kao pievac, koji hoće da zapjeva, ali ju je mama svaki put spriečila,

da kaže ono, što je htjela. Trott je ponosan na svoju mamu. Čini se ipak, da je gospođa Thilorier brbljava, jer Tereza kaže, da je kao čitavo tuce svraka. Eh, ali mama ju je ipak ušutkala; nema mnogo takvih mama.

— Siđite u vrt, gospodine Trott, i pričekajte mamu. Ona će odmah doći.

Trott ide u vrt da sjedne, jer zna, da će dosta čekati. Naravno mama nije nikada gotova, jer ona je velika. Nezgodno je sad samo to, što će se morati žuriti da ne zakasne, a Trottu je onda kad stignu jako vruće. Nije to ugodno, ali što ćemo; kad on bude velik, uputit će se ranije, ili čak imat će dulje noge...

Trott se pomalo plaši te jadne gospođe de Tréan. Čini mu se kao jedna od onih vila, o kojima su mu pričali priče. Njena je villa kao neki čudotvorni dvorac, u kome su bile sakrivene vile, ali premda je gospođa stara, mora da je dobra vila. Jela su kod nje uviek izvrstna, a ona svojim blagim glasom liepo razgovara s Trottom. Osim toga laskavo je biti pozvan kao odrastao čovjek, a mama ga nikad ne vodi gospođi Thilorier. Popodne će moći pripoviedati Mariji de Milly i drugima kako je ručao u gradu, a one će se čuditi.

Ah, evo mame; silazi stubama i oblači rukavice.

— Brzo, brzo mali moj Trott, već smo zakasnili.

Trott tužno uzdiše, predvidio je to. Na sreću kuća gospođe de Tréan nije daleko. Dakle sad na put!

Mama je zazvonila, a težka se vrata odškrinula pomičući se na šarkama i pojavio se stari sluga.

Mama ga ljubazno pozdravi, a on ostade i dalje ozbiljan i uvede ih u salon. U jednom naslonjaču sjedi gospođa de Tréan posve sama, skrštenih ruku i spuštenih očiju. Mama požuri k njoj i reče joj da je zakasnila. Ali zašto joj to govori, kad gospođa de Tréan zna to i sama sasvim dobro! Trott joj pruži

svoje čelo, a zatim sjeda na jednu nizku stolicu, dok mama i gospođa de Tréan započinju razgovor.

Salon gospođe de Tréan nije kao drugi saloni i Trott bi mogao čitave sate ostati i promatrati sve što ima u njemu. Ima tu mnogo starih portreta, koji vas mirnim očima promatraju, pa se Trott pred njima osjeća jako malen, a usred jednog crnog okvira smije se portret utopljenika. Po zidovima je povješano njegovo oružje i razno drugo neobično, koje je donio od urođenika. Ima mnogo fotografija, a osobito njegovih iz svih doba njegova života. Gospođa de Tréan ih ne može vidjeti, ali ih kadkada jako dugo drži u rukama. Ima tu i vrlo liepih i jako velikih školjaka raznih svjetlucavih boja. To su uspomene s njegovih putovanja. Na jednoj polici vidi se neka vrst okrugle životinje s crvenim jezikom od flanela i šiljcima sa sviju strana; kao da je neki veliki kesten i Trott ga neumorno promatra. Čini se kao da je to neka riba, samo se srećom nešto takvo ne će za stolom jesti.

Donešen je ručak na stol.

— Dođite, mali moj kavaliru, da mi dadnete ruku.

Trott, veoma ponosan i veoma ganut radi tako velike uloge, dotrči. Stara gospođa u svoju drhtavu ruku uzme njegovu ručicu i uputi se sitnim koracima prema blagovaonici. Tu je već gospođica Millet, koja staroj gospođi čita. Mama joj stisne ruku, kao da joj je prijateljica i progovori s njom par rieči englezki; mama ne zna englezki a niti gospođica Millet, ali takav je običaj. Trotta su postavili na veliku stolicu s visokim naslonom i svezali mu ubrus oko vrata.

On ne otvara usta, jer u prvom redu mala djeca ne smiju za stolom razgovarati, a drugo sad je zauzet time kako će se dobro ponašati. Istina, kad bi stavio lakat na stol ili prevrnuo čašu, gospođa de Tréan ne bi ga vidjela, ali to bi bilo još veće zlo, bilo bi to kao neka laž. Trudi se oko toga toliko, da mu se

već oznojilo čelo. Osim toga samo jednim uhom raztreseno sluša razgovor.

Skoro uviek govori mama. Ta ona nije nikada umorna! Gospođa de Tréan je sluša i od vremena do vremena progovori koju rieč, a na uglu usta pojavi joj se smiešak. Gospođica Millet sluša s udivljenjem raztvorenih usta i razrogačenih očiju, a mama kao da je oduševljena svojim uspjehom.

— Ima li već dugo, diete moje, da vam se nije javio Pierre?

— Da, već tri sedmice. Da samo znate, draga gospođo, kako mi je težko, što smo tako razstavljeni! Uviek sama. Imam doduše nekoliko prijateljica, koje me dođu razonoditi, ali je inače sve tako strogo. U kasino mi je nemoguće ići i sve mi je onih nekoliko ručkova i okretaja na dvie tri zabave... a onda nemir, udaljenost...

Gospođa de Tréan lagano je nakrivila usta.

— Srećom imate Trotta, koji vam pravi družtvo.

— Jadnik mali, istina je, on je moja velika utjeha. Kad bih sebe slušala, provodila bih dane s njim, ali imam obaveza prema prijateljima. Treba se boriti s crnim mislima, a onda on je već skoro čovjek, pa mu ja više ne trebam.

A on, čovjek, bori se s komadom ribe, koji ne će da se nabode na njegovu vilicu i sav se zacrvenio. Hura! Riba je pobieđena, ali je sad na stolnjaku mrlja od umaka. Što sad? Nitko nije vidio...

— A tko prireduje te zabave?

— Gospođa de Bray, moja odlična prijateljica, koju poznam ima već šest mjeseci. Uostalom ostala sam tamo samo nekoliko časaka, bilo je divno! Cotillon od živog cvieća, prava krasota, ljepše si ne možete zamisliti, a onda večera na malim stolićima. Ja sam sjedila s Evom Thilorier, Velerom i debelim Thilangesom; bilo je tako veselo...

Gospođa de Tréan kao da baš nije jako razpoložena, dok mama nastavlja, ali malo po malo glas joj se snizuje, rieči teku polaganije... i... sad je čas:

— Gospođo!

Gospođa de Tréan zadrhće.

— Što je, mali prijatelju?

— S umakom od ribe zamrljao sam stolnjak, žao mi je.

Mama ga ozlojeđenom kretnjom prekida, a gospođa de Tréan se veselo smieši.

— Liepo je, mali moj Trott, priznavati svoje griehe onima, koji ih ne vide. Treba uviek tako raditi, da svatko može upoznati naše čine, a ako slučajno nisu sasvim bez prigovora, ne treba ih barem sakrivati, nije li tako, draga moja?

Zar zbilja, pa to je mama uviek tražila od Trotta? On je još jako malen, ali ima dobre navike, a gospođa de Tréan je jako ljubezna, što ih je primietila.

Gospođa de Tréan lagano uzdahnu, a mama joj počinje pričati o jučerašnjoj šetnji u velikim kolima sa svim onim gospođama i gospodom. Majčica se smije i imitira kretnje gospodina de Thilangesa i piskutavi glas gospođe de Ray, ali gospođa de Tréan nikako ne izgleda vesela. Njezino lice, koje nije nikada radostno, sad je posve ozbiljno i malo po malo mamin se glas kao i malo prije gasi i umukne.

— Hoćete li mi, diete moje, učiniti jednu ljubav i pratiti me s Trottom na mojoj popodnevnoj šetnji kolima? Družtvo, koje vam nudim, dakako nije jako veselo.

Majčica se raztužila. (Bila je tužna već jutros kad je razgovarala s gospođom Thilorier; koliko tuge u jednom danu!). Da je to mogla predvidjeti, bila bi nekako uredila... ali je svakako obećala Evi Thilorier, da će biti kod nje u dva i po sata, jer se radi o podjeli uloga za jednu komediju. Ah, ona će primiti samo jednu neznatnu ulogu, ali ipak mora biti tamo. Žao joj je, ali...

Gospođa de Tréan mirno reče:

— Ima obaveza, koje se moraju izvršiti, i dosta je samo jedna...

Kad su svršili s ručkom, vratili su se u salon. Razgovaraju još malo, ali je gospođa de Tréan duhom odsutna, a mama više nije tako živahna. Često pogledava na sat i evo, već je četvrt prošlo! Jadna mama! Napokon ustaje i nešto gunđa.

— Zbogom, drago diete. Ne tražim da mi ostavite Trotta iako bi mu koristila šetnja, ali za diete u tim godinama...

Mami je to dobro došlo.

— Oh gospođo, Trott će biti oduševljen i to će biti tako dobro za njega. Je li, Trott, da bi se ti rado prošetao s gospođom u kolima?

On to baš nije želio, jer je trebao ići na plažu igrati se s Marijom de Milly, što bi svakako bilo mnogo zabavnije. Već otvori usta da progovori, ali pomisli kako se jadna gospođa de Tréan sigurno jako dosađuje s tom glupom gospođicom Millet i kako to ne bi bilo uljudno; a onda bit će tu crni konj...

— Jest, mama, rado bih išao.

Gospođa de Tréan je razumjela, da to nije rekao s oduševljenjem i pokušala se protiviti, ali mama nije htjela ni čuti. Trott je oduševljen a i ona. Poljubi gospođu de Tréan i Trotta, stisne ruku gospođici i brzo odjuri.

Crna kola voze staru gospođu i Trotta, koji sjedi kraj nje. Sad je on zbilja oduševljen. Ta zabavno je voziti se u kolima, a onda, on voli gospođu de Tréan i bilo bi jako ružno samo tako otići od nje.

Gospođa de Tréan ga pita:

— Je li vam jako žao mališu, što ste sa mnom ostali?

— Oh, nije gospođo. Najprije mi je bilo malo žao, jer sam se htio ići igrati s Marijom de Milly, ali sad sam jako zadovoljan.

Gospođa se nasmije i opet zašuti. Čini se, da su joj bore na čelu dublje; sigurno misli na nešto tužno. Trott je primietio, da je već od ručka takva, jer dok joj je mama pričala sve svoje zgode, nju to nije zabavljalo. A opet tko zna? Možda joj je težko misliti na sve te liepe stvari, koje ne može vidjeti: na liepe haljine gospođa, na velike kočije s četiri konja, na cviećе, na večere, na sve što mama toliko voli. A i sad, kako je liepo gledati iz kola na obje strane ceste! S ove strane vide se velike uviek zelene borove šume, iza njih plavičaste planine, a s one strane ceste veliko more, koje se lagano njiše. Gledajući sve ovo pod zrakama sunca, koje se odozgo smije, postaje čovjeku toplo oko srdca.

A gospođa de Tréan ne vidi ništa od svega toga, baš ništa. Mora da je strašno biti uviek u noći, uviek, uviek. Trott baš ne voli noć, jer je u njoj svagdje samo crno ili se pojavljuju ružne pojave, koje se čudno miču i plaše ga. Tko zna ne vidi li gospođa de Tréan u toj noći velike valove, koji su joj nekada u brodolomu odnieli sina?

— Na što mislite, mali moj Trott?

Trott osjeća da je pocrvenio, ali ga srećom gospođa ne vidi, no odmah ne odgovori.

— Mora da je liep pogled prema moru, zar ne?

— O, da gospođo, to jest, o... dosta liep.

Kakav je on sebičnjak! Sve je tako blistavo, vedro, veselo, pa je to i htio reći, i skoro je zaboravio, da od svega toga gospođa de Tréan ne vidi ništa, pa bi je moglo još više žalostiti...

— Samo dosta liepo, Trott?

Trott ne zna što bi, jer je to ustinu jako liepo, ne može lagati, ali kako bi, što da radi...

— Ali nije tako liepo kao raj, zar ne gospođo?

Gospođa se nasmije i pređe rukom preko mališeve glave. Trott je zadovoljan, jer je na tom ozbiljnom licu zasjao tračak

svietla. Vjerojatno će gospođa de Tréan doskora vidjeti raj kad je tako stara, a veseli je, kad joj o njemu govore.

Ali dok ovdje čekamo, iako nije raj, ipak je liepo. Štogod čovjek vidi, sve je puno radosti i najradije bi se nasmijao, skakao, plesao i prevrtao, da se Trott jedva uzdržava od brbljanja.

Ali ne smije, jer bi govorio same gluposti. Ona stiena dolje izgleda kao neki debeljko, koji čuči. Rado bi znao... ali ona ne vidi. A ona kućica dolje usred borova, zar to nije dvorac Divova ili Palčića...? Je li... ah, ona ve vidi. Kako je čudna ona crvena obala, kao da je... oh, ona ne vidi! Trotta svrbi jezik, pa bi govorio i postavljao pitanja. Kao da sve ove liepe stvari kroz oči ulaze u nj i pritišću na malo pero pod jezikom u dnu grla, a to bi malo pero skakalo, brbljalo, reklo svašta, izpitivalo i možda nanielo boli, iako nehotice, ali boli ostaju uviek boli. Uh, strašno je to! Kako bi ga spriečio?

Ali evo jedne spasonosne misli! Ne će više sve ove liepe stvari ulaziti i dražiti njegov jezik. Bit će i on kao gospođa de Tréan, pa joj ne će govoreći prouzrokovati boli, tako je. Ali sad se više ne osjeća tako veseo. Jadna gospođa de Tréan! Sad mora da prolazimo pokraj crvenih stiena... da malo pogledam ...uf, to bi bilo ružno!

— Jelte Jean, sad smo na Silèvu?

Kočijaš odgovori:

— Da gospođo.

— Vidite li, mali moj Trott, one velike crvene stiene? Kažu da sliče gljivama, vidite li ih?

— Ne, gospođo, ne vidim ih.

— Kako to, zar su otišle?

— Ne znam, gospođo.

Gospođa de Tréan je začuđena.

— A kako to da ih ne vidite?

Trott ne zna što bi odgovorio.

— Zar to nije vriedno gledati, zar nije dosta liepo?

— Oh, da gospođo, liepo je, ali je preliepo, jer razumiete... mislio sam da je bolje... jer... bez toga...

Gospođa još uviek ne razumije dobro, jer Trott izprekidano govori; kao da se napreže i kao da će sad zaplakati. Gospođa hoće da ga pomiluje po licu, da bi razpršila tu njegovu mušičavost, ali naiđe na dvie stisnute pestnice, koje pritišću zatvorene oči. Skoro je uzviknula, razumjela je...

Na to nježnom i blagom kretnjom ukloni dvie male šake i glasom, koji je drhtao još više nego inače, reče mu:

— Ali, dragi moj, morate mi pričati sve što vidite, jer će mi onda biti tako, kao da sama gledam.

Zar zbilja? Pa to je divno! Tako je pritisnuo oči, da sad vidi samo crvenilo, kako mu pred njima skače... ali i to je brzo prošlo. Sad on gleda, brblja i pripovieda... kola se vraćaju, ali on ne prestaje brbljati. I zbilja, evo gospođa de Tréan više nema tužno lice. Istina ne može se reći, da je vesela, ali ipak sa zanimanjem sluša Trotta i svojom lievom rukom pritišće ga blago uza se.

Evo ih pred maminom kućom. Zar već, koja šteta! Trott čvrsto zagrli gospođu de Tréan i siđe s kola. A zašto je bila tužna, kad joj je mama pripoviedala? Trot ne razumije, ali što zato; ona se sad utješila.

Crni kočijaš vozi cestom gospođu de Tréan u njenu vilu. Ali pred njezinim mrtvim očima ovaj put nije ono nezaboravno bliedo lice sina, koji je nestao, nego ružičasto i nasmijano, koje njezine oči nisu nikada vidjele, ali koje ona pogađa prodirnijim očima, koje vide jasno u njezinu dušu. I sigurno će ga ona kasnije u raju prepoznati na prvi pogled; u onom liepom raju, koji je mnogo ljepši nego ovo šetalište Silève, kako joj je Trott rekao.

TROTTOV POKLADNI UTORAK

Trott pripovieda:

— Znate, Jane, danas je pokladni utorak i idem na dječju priredbu kod gospođe Le Corbeiller. Bit ću obučen kao crvenožuti polichinelle, mnogo ljepši nego polichinelle gospodina Aarona; tamo ću jesti puno kolača i plesati; pa ću piti jaki punč, jer ja sam veliki; pa ću...

Ali ga Jane prekine:

— Stojte mirno, gospodin Trott, jer vam inače ne ću nikako moći zakopčati cipele.

Dugo je ostao miran, čitave tri sekunde i evo mu već mravci dolaze; penju se, grizu ga, škaklju... hop! Kao da ih je odbacila nekakva sprega. Trottove noge poskočiše dva prsta izpred Janina nosa.

Jane se ljuti:

— Zakasnit ćete na ručak, a tamo je jedna gospođa.

Trott je uljudan. On zna, da se dame ne smiju pustiti da dugo čekaju, pa upotriebi nadnaravnu snagu da se svlada.

— Jane, a koja gospođa?

— Gospođa de Serigny, znate, mama male Suzane, koja je lani umrla.

— Trott promieni lice, jer zna da treba biti ozbiljan, kad se govori o mrtvacima. Smrt je nešto ozbiljno, nešto za odrasle osobe. Tu je nebo, bieli i ružičasti anđeli, liepa glasba, pa sve to nije tužno. Ali su tu i crni ljudi, suze i same strašne stvari. Čovjek se više ne miče, leži u velikoj kutiji za domino, a onda... Trott zna igrati domino, ne baš dobro, ali skoro dobro, i to je zabavno, ali je ipak zabavnije biti polichinelle. Oh, što će...

Kroz vrata blagovaonice projuri odbjegli konjić, a to je Trott...

— Polako, srdce — reče mama.

Tu je gospođa u crnini pokrivena crnim velom. Kose su joj posve biele, a ipak ne izgleda stara. I lice joj je bielo. Kako je biela i mršava! zaprepasti se Trott.

— Zar ne prepoznaješ gospođu de Serigny?

Trott se približi gospođi i pruži joj čelo. Škakljalo ga je, kad ga je poljubila, jer su joj usne drhtale.

— Mali moj Trott, zar se više ne sjećate male Suzane? — reče mu jedan glas, koji mu se učinio da dolazi iz daljine, tako je bio slab i čudan.

Da, sjeća se. Mala je Suzana bila sladka i dobra, samo je uviek bila blieda i umorna. Lice joj je bilo bielo kao u njezine mame osim na jabučicama, koje su kadkada bile jako crvene. Skoro uviek je kašljala i kao da ju je to bolilo. A zadnji put ju je vidio, dobro se sjeća, baš na pokladni utorak lani, na dječjem plesu kod gospođe Le Corbeiller. Bila je obučena kao pastirica, koja sigurno ne bi mogla ići za ovcama. Smjestili su je u veliki naslonjač i svu umotali šalovima i krznom. Kako je Trott bio obučen kao pastir, rekli su im da su muž i žena i svaki put je između plesa dolazio k njoj, da kraj nje sjedi, da je poljubi i da joj donese bombona, koje ona nije jela. A ona se liepo smiešila, rekla hvala i kašljala. Ove godine ne će više biti tamo, ali će zato biti druge. Svakako bit će tamo Marija, ne Marija Dollier, za kojom mu nije stalo, nego druga, Marija de Milly, s dugim plavim kosama; pa onda Maud, pa Yvonne, pa Lily... Zar mu se više sviđaju Yvonne i Lily? Oh, ali će možda doći i Solange, samo ako nije prevelika... Ah, to bi bilo divno!...

— Mama, hoće li i Solange biti na plesu kod gospođe Corbeiller?

— Trott! — ukori ga mama.

On se zacrveni i spusti nos u tanjur. Djeca ne smiju za stolom govoriti, a osim toga možda nije zgodno spominjati ples pred ovom gospođom u crnini... Jadna Suzana! On ju je jako volio. Nezgodno je samo, što je njena mama došla k njima na ručak baš danas, kad bi on imao toliko toga da kaže! Pa dobro, ona je mrtva i to je šteta, ali tu se više ne da ništa učiniti i nije radi toga Trott mrtav. Da, da, ne će on dati da ga smrt ugrabi! On je već velik i jak, pa mu je i sama Jane, koja je dosta podrugljiva, jučer rekla, da ima noge kao pievac, a krv kao repa. A pievac ima i te kako jake noge, a kako je samo liepo crvena krv repe, koju jedemo na salatu (Trott je zaboravio, da se te repe zovu cikle)! Trott je pun života, jedva čeka da izađe, pa maše nogama, gura čašu, izpušta vilicu, previja se na svojoj stolici kao jegulja... Uf, baš je nezgodno što je ta gospođa došla! Ima strašnu želju, da se ljuti na nju i ljutio bi se, kad ne bi svaki put, čim je pogleda, vidio, kako ona nekako čudno upire svoje oči u njega.

Napokon su svršili i s dessertom. Trott poljubi gospođu i odjuri u vrt. Tamo trči s Jipom, onda hoće da kupa Pussa, koji se otimlje pa frče (uf, samo kako je zamazan!) zatim u trku prevrne tačke, podere hlačice i razbije okno na toplici za čuvanje biljaka. Uza sve to vrieme ne prolazi i nikad ne će doći dva sata!

Evo ga napokon zove Jane. On kao striela pojuri i prepusti se njezinim vještim rukama.

Pod sata kasnije izlazi iz vrta mama u pratnji divnog polichinella. Trott ne zna što bi od veslja. Čas se divi izbočini na trbuhu, onda okreće glavu da pogleda grbu na leđima. Udara svojim malim drvenim cokulama, natiče na uho svoj dvorogi šešir i oduševljava se svojim crveno-žutim odielom, tako da se sam sebi divi, poštuje se i obožava. Kako gospođa Le Corbeiller stanuje blizu, idu pješke. Putem Trott skakuće, pleše, viče,

pjeva i sav se blista kao pjenušavi šampanjac; kao da ima đavla u sebi. Ponosan je, kad ugleda svoju sjenu s dvie grbe i više puta pokušava da na nju skoči, ali mu to ne uspieva, radi čega mu se mama ruga. On se na to napravi kao da je uvriеđen, ne će više da govori, jer to traži njegovo dostojanstvo, ali doskora opet ostavlja to dostojanstvo za sutra, jer evo sunce se smije, ludi lahor šapuće svakojake ludorije, noge same plešu... pa kako da odoli!

Ali evo kuće gospođe Le Corbeiller. Visoke sobe te kuće tako ozbiljno dočekuju ljude, da Trottu ulievaju neko strahopoštovanje. Ali što mari on zato; danas on njima prkosi i promatra ih bez straha! Ulazi u salon, ali tu treba pozdraviti gospođu Le Corbeiller. To je malo neugodno, ali drugo mu ne preostaje. Neke gospođe ga okreću, prevrću, uf! što su dosadne, prava strahota! Dolazi k njemu gospođa Plantain, kojoj je rekao »Ne, hvala!« kad ga je, dok je još bio malen, zapitala, smije li ga poljubiti. Imao je pravo, jer kad vas ona poljubi, kao da vas bocka, a poslije još ostanete mokar. Ali danas je on veliki dječak, crveni se, i to mu je sjećanje neugodno.

Uf, napokon se svršilo, i on se polako odšulja i pomieša se među mali sviet, koji pleše. Najprije je malo zastrašen, jer ne pozna nikoga. Izpred njega svi prolaze, motaju se i vrte... maske, kostimi, buka, razsvjeta usred biela dana... tako da mu je zbilja neugodno. Ne vidi niti jednu od svojih prijateljica. Aha, evo napokon Marije Dollier... ali što ga briga, ona će mu reći kostime drugih, da bi se tako mogao snaći među ovim crvenkapicama, clownima, kraljicama, cvjećaricama, markizama i t. d. Uputi se k njoj.

Na svoju žalost sazna, da su Marija de Milly i Lily prehlađene; Yvonne i Maud pozvane su na drugo mjesto, pa nisu mogle doći. Trottovo se lice smrači, jer zna, da sad ne će biti jako zabavno.

Hvala Bogu, evo Solange je tu, i to je sreća. Obučena je kao markiza, s napudranim kosama i napuhanom haljinom. Trott sav sretan potrči k njoj, a ona prasne u smieh, kad ga je ugledala.

— O, jadni moj Trott, kako si ružan!

Strašno je ponižen i nije mislio, da ona ima tako loš ukus. Napokon se svlada i zamoli je za ples, ali mu ona s visine odgovori:

— Ne, dragi, ti si premalen, a onda znaš, smetale bi me tvoje grbe.

I ona se sa smiehom udalji, naslanjajući se ponosno na ruku velikog dvanaestgodišnjeg toreadora.

Tada Trott osjeti sav užas ljubomora i okrutne mržnje žena. Nestalo je njegova razpoloženja. Osim Alice Prebins, s kojom se posvadio, i Laure Lanney, koja je premalena, ima dosta drugih djevojčica, ali on ih ne pozna. A ne može se zabavljati, ako nema uza se plesačicu, s kojom može brbljati i smijati se. Gospođa Le Corbeiller opazi, da je sam, pa ga uzme za ruku i odvede jednoj maloj princezi. Mala princeza škilji, zlovoljna je i gazi po nogama jadnog Trotta, koji se zapliće u njezinu povlaku. Tako se on požuri, da je ostavi na mjestu, i od straha, da mu je opet ne dovedu, sakrije se u jedan kut. Jako je žalostan i osamljen.

Gleda druge, kako se vrte; gleda mame, koje idu popiti čaj, čuje njihove glasove i dielove govora. Njegova je majčica jako liepa; smije se i pripovieda, pa se sigurno zabavlja mnogo bolje nego Trott, koji gleda zidove, slike, pokućtvo. Aha, eno tamo jednog naslonjača... Prieđe pogledom sve uglove salona, opet pogleda onaj naslonjač i prepozna ga po njegovim čudnim izrezbarenim životinjama i velikom naslonu. Da, to je onaj naslonjač, u kome je lani sjedila Suzana, a on je kraj njezinih nogu na maloj klupčici čučao. Ona nije bila nimalo zlovoljna radi

toga, što ne pleše i smijala se svemu, što bi joj rekao. Ona ga ne bi prezrela. Solange je upravo sjela na naslonjač... a to mu se učini kao uvreda i najradije bi je odtjerao.

Jadna Suzana! Sad ona spava tamo dolje posve sama, na malom groblju kraj mora, koje joj pjeva strašne pjesme; pod velikim stablima s tamnim listovima, pokrivena hladnom zemljom i kamenjem, gdje cvieće, koje joj donose, brzo vene. Jadna Suzana! Trott zna dobro, gdje je ona. Kad je jedanput idući cestom po strmoj obali prolazio pokraj ograde groblja, pokazala mu je Jane, a da mama ne zna, jedan bieli križ: »To je Suzanin grob.« Grob! Na rieč grob, tako težku i ozbiljnu zadrhtalo mu je srdce. Jadna Suzana!

I sad se evo Trott nekako nevoljko osjeća. Zar nije ružno od njega, što je plesao s drugima danas na godišnjicu onog dana, kad ju je zadnji put vidio? Mama nije neku večer htjela ići na večeru gospođi Ray, jer je taj dan bila godišnjica smrti ujaka Gérarda, a ujak Gérard je već davno umro, a Trott ga niti ne pozna. A onda, on je bio samo mamin brat, dok je Suzana bila njegova žena; istina, samo jedan dan i to za šalu. Možda je i to nešto, a ona je bila tako dobra prijateljica! Trott postaje nemiran, savjest mu se buni, što da radi?

Dieli se čaj. Mame se smiju, viču, grle, hodaju... i Trott misli (neuljudno) na mačke, kako mijauču i skaču, kad im Tereza donosi jelo. Napokon evo jedu i piju, ali ne prestaju brbljati. Do njega dopiru neke rečenice, pa iako nije čuo ime, ipak je odmah shvatio, o kome govore. Čuje glas svoje majčice kako veli:

— Jadna žena, pozvala sam je danas na ručak, da malo zaboravi na to. Prava je sjena i vjerujete li, da ona, odkad se ustane, provodi čitava popodneva na grobu svoje kćerkice?

Sve su gospođe malo uzdisale, a onda nastavile grizkati bombone. Mama je opet jako vesela i kao da je zaboravila, što je malo prije rekla.

Trott je zaprepašten i ovaj put osjeća pravu grižnju savjesti. Pozna on dobro to, što mu se penje u grlu i grebe ga. Htio bi plakati i moliti oproštenje. Oh, kako ga je sram! Sjeća se, kako je bio bučan, bezbrižan i svojeglav na ručku, dok ga je Suzanina mama tako nježnim očima gledala. A kako je ružno o njoj mislio! Najradije bi se sakrio, da sam sebe ne vidi. Što je mogla o njemu misliti, što je mogla misliti!

Mala je Suzana na nebu i zna, da je njezin prijatelj nije zaboravio, barem ne sasvim. A njezinoj jadnoj mami, koja je tako sama, tako sama, nije znao ništa ljubazno reći, nego se smijao pred njom, da ga je morala smatrati mališem bez srdca. Kako mora da je žalostna! Sad on dobro osjeća, kako je težko biti bez onoga, koga se jako voli; a ipak u salonu ima dosta svieta. I njegova majčica je tu. Ona mama tamo, ona je uviek posve sama, uviek i uviek i to posve sama, jer je i Suzanin tata umro... a kad hoće da poljubi svoju kćerkicu, sprieči je hladni i tvrdi kameni zid, tvrd i hladan, koji ne će nikada nitko dignuti. O, mora da je nesretna! Kako mora da plače! Gledala ga je tako tužnim očima, da joj je trebao reći nešto liepo. Trebao ju je poljubiti i utješiti! Ništa nije rekao, ništa učinio, ništa, ništa. Trott mrzi sebe, lomi ruke i tukao bi se. O, dragi Bože, zašto si dozvolio, da tvoj mali Trott bude tako strašno zločest? Zašto nije radije umro kao mala Suzana! — — — — —
— —

Parket je pod malom cokulom zaškripio, jedna su se vrata lagano zatvorila, i usred glasbe, plesa, vike, smieha i jela nitko nije ništa vidio, ali je naslonjač, u kome je malo prije sjedio Trott, sada prazan.

Sunce je zašlo, i počinje se spuštati noć. Počela je padati hladna i gadna kišica, koja prodire kroz odielo. Udarci zlokobnog vjetra tužno bacaju od vremena do vremena kišne kapi na prozore kuća i lica riedkih prolaznika, koji se začuđeni okreću i gledaju nešto crveno i žuto, što šepesajući po blatu kasa. To je

jedan jadni, smušeni i nesretni polichinelle. Sav je blatan i promrznut; izgubio je jednu cokulu, vjetar mu je odnio šešir, a kako je pao u jednu mlaku sav je zamazan i mokar. Šljunak mu ranjava bose noge, a put je jako dug, ali Trott neprestano trči.

Evo ograde na ulazu. Brzo je protrči, da ga ne bi čuvar zaustavio. Sad treba poći desnim puteljkom. Samo da ona bude još tamo! Mali polichinelle trči pokraj grobova s velikim križevima, koji ga začuđeno gledaju, i odjednom se naglo zaustavi. Nekoliko koraka pred križem, koji mu je Jane pokazala, kleči ona gospođa u crnini, koja je danas kod mame ručala. Ona je tu uzprkos vjetra, kiše i noći, koja se spušta. Kako bi je nagovorio? Na to nije ni mislio. Ostade nepomičan, zatim načini dva koraka, a trn mu se zabode u nogu, pa tiho krikne. Gospođa se okrene i zaprepaštena ga pogleda.

— Što vi tu radite, mali moj Trott?

Njemu cvokoću zubi od uzbuđenja, straha, grižnje savjesti... on, ne može joj protumačiti.

— Gospođo, htio sam, htio sam...

Ali ne zna svršiti rečenicu, nego pruža ruke i gleda je. Zar ne će razumjeti?

Oh, gospođa razumije! Ona je mama, i to mama, koja je izgubila svoje diete. Uzme u naručaj jadnog Trotta, očajno ga pritišće k srdcu, kao da je od mrtve male nešto za nju uzkrsnulo.

Da je tada netko prošao cestom, vidio bi neobičan prizor: Ženu u dubokoj crnini u zagrljaju s malim blatnim polichinellom, a oboje plaču na grobu male Suzane.

TROTT JE BOLESTAN

Trott se više ne smije, više ne govori, više se ne miče, Trott je bolestan. Leži u svom bielom krevetiću sve do brade zatrpan pokrivačima. Vruće mu je u glavi, koja mu je tako težka! I jako je žedan, a daju mu svaki sat 3 žličice neke tople, ružne i gorke ljekarije. Od časa do časa poškaklja ga nešto hladno po vratu. U početku je ugodno, ali kasnije kao da mu to silazi, trči, skliže, ulazi u utrobu i tako ga jako potrese, da mu zubi cvokoću, te mora grčevito obim rukama uhvatiti pokrivač. To je groznica.

Svaki dan dolazi liečnik, jedanput u jutro i popodne, a kadkada i na večer. To je neki stari gospodin s očalima, velikim trbuhom i bielom bradom. Pomalo kašljuca i čudno gleda Trotta; postavlja mu svakojaka pitanja, na koja on liepo odgovara. Poslije toga nešto progunđa, prieđe rukom preko čela, pa se odjednom odluči i škripeći perom počne nešto pisati. To se ponavlja svaki dan.

Uostalom Trottu nije zlo. Istina nije zabavno ležati u krevetu, a samo je malo slab i umoran. Glava mu je prevruća i težka, a ona drhtavica, koja je na početku tako ugodna, na kraju ga jako umori. Uza sve to Trottu nije jako zlo. Kad dođe Jane i nježno ga upita, kako mu je, on odgovara: »Vrlo dobro«, a kad ona na to doda: »Trebate li što« veli: »Ne, hvala«.

Trottu uistinu nije zlo, jer se sad nimalo ne dosađuje, iako mu je kadkada, uza sve njegove igračke, bilo dosadno. Ta ima toliko toga da gleda! Ne možete ni zamisliti, što se sve može vidjeti na samome stropu. Kako u sobi nije jako svietlo, jer su skoro sasvim spušteni zastori, a uglovi stropa su posve tamni, mogu se tu naslućivati svakojaki oblici. Osim toga zanimljiv je i

papir, kojim je presvučen zid. Trott čitave sate promatra cviće na njemu i zna, kako je razpoređeno: jedan ružičasti, jedan zeleni, jedan žuti cviet, ružičasti, zeleni, žuti... Trott pokušava brojiti cvjetove i to najprije ružičaste, pa zelene, pa žute, ali je prilično težko dugo brojiti, kad ih ima toliko, pa svi počnu plesati i vrtjeti se, kao da trče jedan za drugim. Liepo je to, ali ga jako umara pa zatvara oči.

— Boli li te, zlato moje?

To mama govori; jadna majčica, kako čudno izgleda. Kako su joj crvene oči i kako je nemirna. Vrti se po sobi, ide do prozora, onda brzo izlazi iz sobe, pa se opet vraća i smješka se. Prevrće liekove, razbija čaše i hodajući pravi buku, a sve to odjekuje u Trottovoj glavi: tok, tok, tok. Ili se opet baci na svog malog dječaka, pa ga tako grli, da mu ponestaje daha, a to sve zato, jer ga jako voli, i on to zna. Ali zar ga ne bi mogla malo slabije stisnuti?

Ne, Trotta ne boli ništa; gleda svoju mamu, koja je tako tužna.

— Mama, zar ne, vi se više ne srdite, što sam bio bolestan onaj dan, kad vas je gospođa Florin-Gautier pozvala?

Onaj dan, kad se Trott razbolio (moralo je to biti jako davno), trebala je mama ići na zabavu kod gospođe Florin-Gautier. Dala si je sašiti krasnu žutu haljinu bez rukava sa zelenim ukrasom. Mama jako voli liepe haljine bez rukava i zabave, pa je bila zlovoljna, što je morala ostati kod kuće. Kad je po nju došla gospođa de Bray, govorila joj je nešto, što Trott nije dobro razumio kao: »dosadno... moja nevolja... čudovište od djeteta... hotimice....« Razumio je samo to, da je njegova majčica nezadovoljna.

— Znate, mama, ja se nisam hotimice razbolio onaj dan. Vi ste uostalom mogli ići na ples, sa mnom bi ostala Jane kao i drugih večeri ove zime.

Mama gnječi u ruci mali rubčić, gleda u stranu, briše nos, nešto popravlja na kaminu, a onda se vraća i promuklim glasom kaže:

— Budi miran, zlato moje, pa nisi ti kriv, što si bolestan. Samo nemoj previše govoriti, da bi mogao brzo ozdraviti.

I on to želi i zato ostaje miran.

Malo po malo dan nestaje, a u sobi postaje mračno. Trott leži na leđima široko raztvorenih očiju. Sad su na stropu dva sjajna kruga;jedan od žižka, velik i blied, a drugi manji i sjajniji od mamine lampe, a oba trepeću poput očiju ili kao leptiri, koji ne mogu odletjeti.

Svuda naokolo spušta se mrak, postaje sve tamnije i zavlada tišina i noć.

Ali Trott se ne boji noći, jer se u njoj sve množi, miče, brzo gmiže, a posvuda su same neobične i čudne stvari. Iz sviju mračnih kutova izlaze crni oblaci, koji po zraku plivaju, a po sredini uzdižu se neki crveni ili zeleni ili modri mjehuri, koji postaju sve veći dok se ne razprsnu, a onda opet sve postane crno. Tako se to uviek ponavlja, i ti se oblaci polako okreću po zraku, tako polako i pravilno, da već Trott skoro počinje dobivati vrtoglavicu; a kad se okrenu oko svietla, dotaknu ga, pojure i nestanu. Ali za njima dolaze drugi i sav je strop pun velikih tmastih, težkih, vrućih i olujnih oblaka, koji ga gnječe. Izpunjavaju čitavu sobu i pritišću jadnu Trottovu glavu, kao da će je smrviti. Htio bi podići ruke, vikati, odtjerati ih, ali oni ga sve više pritišću. Oh, jadna glava!

Pa nije nikakvo čudo, što su ti oblaci tako težki, jer evo se jedan razpuknuo, a iz njega izlaze tolike stvari: najprije kiša, strašna kao snieg hladna kiša, koja najprije teče kap po kap, zatim pljušti, a onda se ruši i poplavljuje Trotta. Trebao bi kišobran, a nema ga. Kako ga to puštaju na tolikoj kiši? Odjednom mu je krevet užaren i gori kao roštilj, a sad je opet hladan kao mramor.

Na sreću to ne traje dugo, i sve je bila samo šala. Iz razprsnutog oblaka izašlo je jato crvenih balona, liepih kao što su oni, koje na trgu prodaje čovjek u žutoj kapi, a izgledaju kao grozd grožđa. Ah, kako bi Trott jednoga ugrabio! Oko njega vise konci, dižu se i spuštaju, skakuću, a on uzalud podiže ruke da ih uhvati. Evo, ovaj bi konac trebalo držati, jer ima jedan balon, koji je veći nego svi drugi zajedno i tako naglo raste, da će se od njega kuća razprsnuti. Kad bi ga Trott mogao držati! Odjednom skoči i poviče: »Pobjeda«, jer je uhvatio konac. Sjedne u košaru balona i gle! balon ga odnese daleko iz te ružne sobe.

Oh, sad je liepo, jer balon prolazi iznad plaže, i Trott vidi svoje male prijateljice, pa je sav sretan. One ga začuđeno gledaju i zovu. Htio bi povesti sa sobom Mariju de Milly, ali nema mjesta, a osim toga balon se ne bi spustio.

Na plaži puše hladan vjetar, koji obavlja ramena ledenim kaputom, a onda odjednom sunce postaje prevruće. Hajdemo dalje. Evo Trott leti nad morem, gleda pod sobom velike valove, koji dižu svoja ogromna leđa, da se onda sruše u strašne ponore. Trott prati njihovo kretanje. Kad se spuštaju na dno svog ponora, straši ga buka vode i osjeća se pritisnut tako, da gubi dah, ali se odjednom i on nađe na vrtoglavoj visini njihova hrpta. Kao nekakav čep, koji se diže ili spušta; ali ne kao čep, već kao debela pahulja pjene, koja leti na vodi, ili mali zaboravljeni bieli oblačić, na kojemu sjedi Trott lagan kao pero.

Oh, više ne ćemo ovako silaziti, je li mali oblačiću, ne ćemo više tako silaziti? Ne trebamo više ići na zemlju, jer tamo previše grije sunce, a na pučini su hladne magle. Pa gdje da idemo? Oblačić pojuri ravno poput striele prema zviezdama.

O, kako je to divno! Ove zviezde polako plešu neku čudnu quadrilu: i to idu napried, pa natrag, namiguju okom i pozdravljaju se, dok im se haljine pokrivene školjkama, blistaju. Danas je kod njih ples, velika svečanost u nebeskom salonu.

Trott ima sreću, jer je došao u pravo vrieme. Dao je ruku jednoj posve maloj zvjezdici. Htio bi plesati, ali se ne usuđuje, kad ih ima tako mnogo, pa se tako blistaju, žure se, sjaju, skakuću i poplesuju. Sav je zbunjen među njima i ne zna, što bi tu radio. Ne, nije to još uviek ono... još više gore, Trott, još više! Trott je razumio. Jednim udarcem noge odskoči i odjuri preko zviezda u nebo.

O, sad je liepo i dobro! Tu treba ostati, jer nebo više nije plavo ni sivo, ni crno ni zvjezdano nego je svagdje, na svim stranama, i gore i dolje, i tu, i tamo, ma svuda, ružičasto, tako ružičasto kao najnježniji ružičasti muslini, ružičasto kao najtanje školjke, ružičasto kao najljepša ruža, tek razcvjetana ruža u proljeće; sve je ružičasto. Zrak je izpunjen ružičastim mirisom, a ružičasta glasba uspavljujući žubori nježne, sladke, divne isto tako ružičaste pjesmice. A tamo u velikim i naslućenim daljinama nejasno se njišu bezbrojne stvari, koje odlaze kao ružičasti dim još više gore iznad neba.

Trott trči s njima, ali sad su to velike procesije, koje se penju. Više nisu ružičaste, ali su zato divnije, ako je to uobće moguće. Sad su to nebrojene biele, sladke, lagane sjene, koje odlaze držeći se za ruke i mrmoreći pjesme, koje se ne mogu opetovati. Izgledaju kao grupe prvopričestnika ili nevjesta, ali na glavama imaju zlatni krug, a na ramenima im se šire dva velika biela krila, biela kao labuđa, još bjelja, biela kao u anđela.... A te povorke anđela lebde, lepršaju, lelujaju se mekim kretnjama kao da miluju... i Trott im pruža ruke. Oni ih prihvaćaju, omataju ga svojim krilima i u lietu odvode, a on osjeća sladku toplinu njihovih grudi, osjeća lagani drhtaj njihovog krilatog trčanja. Vuku ga jako brzo, jako nježno, ali ipak jako brzo, sve više gore, uviek sve više. A sad je sve bielo, sve je bielo, sve, sve, sve. Bezkrajna, sjajna, krasna i blaga bjelina, na kojoj bi se najradije pružio i zaspao. Ali u visini ima nešto još sjajnije, nešto neobično, nešto nepoznato, nešto što

raste, svjetluca, privlači i doziva. O kako je to liepo! Anđeli nježno guraju Trotta i šapuću mu: »To je nebo, dragi Bog te čeka«. Trott diže svoje ručice, a nebo još više raste. Trott ostavlja njedra anđela, pa trči, leti, juri sam, a nerazumljive stvari postaju jasne.

Oh, oh, oh, što je to, kakav je to udarac? Sve se pobrkalo, sad je plavo, ružičasto, oh, kako je vruće, kako je hladno! U pomoć, u pomoć, mama, mama!

Sav u znoju, zadihan i gušeći se sjedi Trott na svom krevetiću. Njegova majčica i Jane drže ga svaka s jedne strane i nekako su zbunjene... Trott opet legne, u glavi mu se vrti i osjeća se slab. Oh, kako je malo prije bilo liepo! Još malo pa bi bio u raju, tamo gdje je bilo još ljepše nego u ružičastom.

— Mama!

Mama dotrči i sa strahom gleda malo stanjeno lice s užarenim jabučicama.

— Što je zlato moje?

— Imate li što poručiti dragom Bogu i ujaku Gérardu?

Mama ne odgovara, već ga preplašeno gleda.

— Znate, ako imate, recite mi sad, jer mislim da ću otići, a poslije bi bilo prekasno.

Mama ne odgovori, nego uhvati malu vlažnu ručicu. Trott opet zatvara oči i polazi na put u daleki kraj. I čitavu noć, sve dok nije na prozorima svanula zora, njegova je mama, slomljena srdca, izčekivala hoće li se vratiti... ili se možda ne će.

TROTT SE OPORAVLJA

S plavog neba smieši se blago sunašce i kroz suncobran ljubko miluje Trottovu glavicu. Nije još tako jako pa se može i gledati. Trott ga gleda sav sretan, što opet može obnoviti poznanstvo. Već ga dugo nije ovako vidio, to liepo veselo sunce, jer ga je uviek od njega dielilo staklo ili krov. Pa koliko ima dana od toga? Oh, on to ne zna, možda sto ili hiljadu, a možda tridesetsedam. Taj zadnji broj predstavlja za njega neizmjernost i zna, da je jako mnogo dana bio u krevetu.

Počinje se nejasno sjećati prošlih dana, i to mu je sad ugodno, i ako ga malo plaši, jer mu se čini, kao da je u njegovu životu bila neka crna i duboka rupa. Gledajući u tu rupu opaža kao da mrak u njoj nije tako crn, jer se razabiru neki predmeti, i kao da se neke utvare u njemu miču. Eno ona sliči njegovoj majčici, samo je jako blieda, tužna i mršava, pa onda to nije ona. Ova druga sliči nekoj Jani s crvenim očima i naherenom kapicom ,a ova druga opet na debelog doktora iza stakala njegovih očala. Ali sve je to daleko, daleko i neodređeno; kao da se sjeća nečega, što mu pripoviedaju, da se lani dogodilo. Poslije toga upao je u crnu rupu i ne zna, što je to bilo i što se tamo događalo. Kad se pokušava toga sjetiti, u glavi mu nastaje još veća zbrka. Vidi nešto kao dimove, velike i težke dimove sa slikama, na kojima su sama strašna lica, pa ne voli na to misliti. Aha, ali poslije je sjećanje malo ugodnije, jer malo po malo, ne zna se kako, ona se ružna tama smanjuje, razplinjuje se i postaje svietlo, a ostaju samo kao neke mrlje tinte, koje Jane izpire. A jednog jutra, to je bilo nedavno, jednog malog dragog jutra, jednog divnog malog i veselog jutra, jednog ružičastog i svježeg

jutra, Trott se probudio posve lagan, veseo, dobro razpoložen, a glava mu više nije bila težka. I umjesto onih strašnih prikaza, koje su se gibale po crnom dimu, u onoj smrtnoj vrućini ili ledenoj zimi, po onim oblacima, koji su ga dizali ili rušili u provalije, Trott je ugledao kraj svog kreveta svoju majčicu, koja je zaspala u naslonjaču, i Janu, kako kraj prozora razmješta bočice.

Tada je pokušao govoriti, ali više nije znao, kako se to radi, nego je samo nešto progunđao, na što se mama trgnula iza sna i probudila. Htio ju je pozdraviti i reći joj: »Mama, ja sam gladan«, ali mama je udarila u takav plač (ala je to smiešno), da se nije mogla zaustaviti. Trott nije znao, da je to nešto tako žalostno... Ipak su mu na kraju donieli šalicu juhe, koja je bila dobra, samo je bilo premalo. Kako se samo osjećao jak, kad ju je popio, tako jak, da mu se činilo, da će odmah moći ustati i trčati!

Ali da, kad su ga poslije nekoliko dana prvi put stavili na pod na vlastite noge, sva se soba oko njega okretala kao vrtuljak s drvenim konjima, i da nije bilo mame i Jane, bio bi se pružio, koliko je dug i širok. No ipak, sve polako, oslanjajući se, uspio je da se digne, pa onda da stavi jednu nogu izpred druge i napokon je mogao doći do izpružaljke, koja je pred prozorom bila za njega pripravljena. O, kako je bilo liepo udisati taj svježi, čisti i mirisavi morski zrak!

Danas su prvi put donieli na malu plažu, koja se proteže do vrta, veliki suncobran i naslonjač. Trott je malim koracima polako koracao između mame i Jane. Obje su bile ganute i jako pažljive. Oh, da je htio, mogao je ići i brže, on je sad jak, ali za prvi put treba biti razborit. Uostalom to je dosta daleko, ima možda i petdeset koraka, a to je mnogo za onoga, tko nije hodao već toliko dana. Trott je zadovoljan, što je ovamo došao. Kad je sio, vidio je pred sobom kao neku maglu i probliedio je

tako, da su se mama i Jane prestrašile, ali je osjećao, da mu ne će pozliti i da će mu biti posve dobro, kad to prođe.

Zbilja, evo sad mu je posve dobro. Jane mu je doniela veliku šalicu mlieka, koje će odmah popiti, a zatim se vratila u kuću. Mama je sjela na mali stolić kraj njega i, da ga ne bi umarala, ne govori mu ništa, nego je počela pisati tati pismo. Mora mu reći, da je njegovom mališu sad bolje i da ovaj put još ne će otići u zemlju, koja je još dalje od onih, po kojima tata putuje; da ne će otići u zemlju, iz koje se ne vraća. Jadni tata, bit će zadovoljan, kad sazna, da je njegov mališ ozdravio! Jadni tata! Morao je biti u strahu, kad je tamo daleko za to saznao, i Trott bi htio, da on već sad ima to pismo.

To veliko plavo more, koje vidi pred sobom, to je ista ona voda, po kojoj plovi tata, pa zar mu onda ne bi moglo odnieti i pošiljku, koju bi mu Trott za tatu dao? Bog zna, no pošta je ipak sigurnija. Čini se, da je more danas dobro razpoloženo, kad je tako puno malih valova, koji žubore i skakučući dolaze na obalu, da se po njoj razliju. Guraju jedan drugoga i igraju se kao mala djeca; koprcaju se i prevrću upravo čudnovatom brzinom. Odielo im je plavo kao Trottovo mornarsko, a imaju i bieli ovratnik kao Trott. Trče jedan za drugim i žure se da dotrče na obalu, gdje se malo odmaraju, a onda se opet vraćaju. Čitavo je more veselo, živahno i nasmijano, kao da se sve hiljade malih valova žure i natječu, koji će prvi doći do Trotta i šapnuti mu: »Zdravo, mali naš Trott, kako je to liepo da si ozdravio!« Baš je ljubezno ovo more, i Trott mu od srdca zahvaljuje.

A i nebo je danas ljubezno; razširilo je svoj veliki modri plašt sa svojim sjajnim ukrasom suncem, a samo je tu i tamo razasuto nekoliko malih bielih pahulja. To su nasmijani oblaci, dragi mali oblačići, u kojima nema kiše, a došli su samo, da se

malo ugriju i odmah će na krilima vjetra odletjeti, da kažu ostalima: »Znate li veselu novost? Trott je ozdravio!«

Bila je još skoro zima, kad je Trott obolio. Cvieće i lišće nije se usudilo pojavljivati i mnogo ga je ostalo sakriveno i šćućureno na dnu stabala, čuvajući se leda, sniega ili ružne bure. Ali sad su se svi ohrabrili, jer je ono brundalo zima sasvim otišla, kad ju je pokaralo dobro sunce i razparalo joj njezin mračni ogrtač. Otišla je i više ne znamo, gdje je. Je li uobće ikada i postojala? I brzo, brzo, kao mišići, koji proviruju kroz rupu, čim se mačka udalji, brzo, brzo, brzo, počeli su klijati, tjerati, rasti i vrvjeti pupoljci, travčice, sve mladice u vrtu, cvjetovi tamarinda, sasvim male tratinčice i mali žuti cvjetići, koji dolaze skoro do plaže: svi su oni tu kao da svaki od njih hoće da bude prvi i da kaže Trottu: »Evo nas, mali naš Trott, želimo ti dobro zdravlje!«

Baš je šteta, što ne može šetati i trčati! Jadne noge još su uviek jako mršave, pa treba pustiti vremenu, da ih opet popravi. Možda će moći sutra ili koji drugi dan, a za sada je liepo i ovako sjedjeti na suncu i zraku. Trott osjeća, da ne bi mogao daleko hodati, pa je zato i s ovim zadovoljan. Uostalom ne treba mnogo vježbati, da mu se opet vrati tek, jer mu je evo želudac već prazan; oh, kako je gladan! A malo prije nije to ni zamjećivao, i sreća, da je šalica s mliekom tu spremna, pa je može dohvatiti ne uznemirujući mamu, koja piše pismo. Trott prihvati obim rukama šalicu, podigne je i sprema se da pije... ali gle, u mlieku je jedna muha!

Trott se uvriеđen zaustavi. Gledaj ti nje, gadne proždrljivke! Tko joj je dozvolio da pije Trottovo mlieko? Utopit će se pa ne će više letjeti.

A kako je samo prestrašena! Očajno miče nožicama, pokušava udarati krilima, ali joj ne uspieva, jer je svaki pokret, koji načini, gurne još dublje... i brzo će doći kraj.

Jadna muha, to je ipak velika kazna! Trott joj pruži žličicu: »Uzveri se na nju i bježi«, ali je jadnica posve izgubila glavu, jer umjesto da se približi ona se udaljuje. Pa dobro, onda... tko joj je kriv!

Ali ne , ne može, i Trottu se odjednom jako razžali. Zar nije i on bio nalik ovoj jadnoj muhi sve ove prošle dane, kad se borio s vrućicom pa tjerao od sebe mamu i Jane? Za muhu je ova šalica mlieka strašno more, u kome će se zagušiti, nešto kao ona strašna tama, u kojoj je Trott bio.

I on sa žličicom prati muhu. Zar je ne će nikada uloviti? Nožice se sad manje miču, ne će valjda umrieti? To mu se čini kao kad se on ima razboljeti...

No, napokon ju je uhvatio u žličicu i izlio je s malo mlieka na bieli željezni stol. Joj, zar je prekasno? Tužno se prevrnula na jednu stranu, krila su joj prilieplјena, a nožicama više ne miče, sliči nekoj krpici. Izgleda kao da se ugušila, utopila, sasvim umrla, pa je Trott lagano žlicom gurne. Zaboravio je da treba piti; sa strahom je gleda, jer se ništa ne miče, jer je mrtva.

O nije! Je li moguće? Evo joj se lagano pomiče jedna nožica, ali opet ništa. Ah, evo sad druga. Trlja jednu o drugu, a zatim odmah briše lice. Čista je gospođa muha. Napreže se, te oslobodi i treću nožicu i sad se vuče na tri noge. Oho, pa to sad ide brzo. Evo slobodna je i četvrta, a onda i dvije zadnje, samo krila još ne idu. Uzalud ih nožicama gladi, čisti i češe, ne će da se odliepe. Međutim ipak kao da se jedno... Samo napried, hrabro! Aha, evo se čuje ono poznato zzzzzzzn i desno krilo je slobodno, dok je lievo još ljepljivo, ali ne za dugo. Miče se, miče i... zzzzzzzzon... evo su oba opet sposobna i muha se stade važno gore dolje šetati kao da je zaposlena. Ide tamo, pa se vraća, zaustavlja se, pa se opet uputi kao da brzo traži nešto, što je izgubila, ide amo, ide tamo i odjednom pfttt, odletjela je

Mogla je barem reći hvala. Trott je uvrieđen, ali je ipak zadovoljan. Dohvati šalicu s mliekom i polako malim gutljajima pije, samo da bi taj užitak što dulje trajao. Zatim se izvali na naslonjač i sanjarski se zagleda u suncobran, na kome se šeće nekoliko muha. Možda je evo ova, ili ona tamo, ili ova druga, kako se samo brzo spasila! Tako će se za nekoliko dana i Trott, oh, kako će to biti liepo, o . . . kako će . . . to . . . biti . . .

Kad je mama svršila pismo i podigla glavu, ugledala je svog mališa kako napola otvorenih usta spava. Još je jako biel, blied i strašno mršav, a lice mu se oduljilo. Ali su mu se već obražčići zarumenili, a liepo sunce, more, koje mrmori, blistavo nebo i tek rođene travke, svi zajedno u mirisavom zboru i smiešeći se šapću mami: »Vidjet ćeš, mi ćemo jako brzo oporaviti našeg malog Trotta!«

TATA SE VRAĆA

Zar su danas kazaljke na satu bolestne, kad se tako šepavo vuku, kao Trott prvih dana iza bolesti? Oh, kako je to žalostno. Trott ih posjećuje svakih pet minuta, a samo jedna se jako polako pomiče i to ona velika. Malo prije bila je uspavana, a sad se počinje lagano naklanjati u stranu, samo se jako oprezno spušta, ah, ah, sigurno se boji da bi pala na zemlju, kad bi potrčala. A mala, ona nema nikakve volje, jer se jedva jedvice miče. Što da radimo?

— Jane, jeste li vi sigurni, da još nije vrieme, da idemo na kolodvor? Znate da vlak skoro uviek prerano dolazi, a meni se osim toga čini, da se zidna ura zaustavila.

Ali Jane, ne izvlačeći svoj srebrni sat i ne podižući očiju s čarapa, koje krpi, sigurno odgovara:

— Ali ne, gospodin Trott, ta imamo još preko tri četvrt sata, prije nego trebamo poći.

Tri četvrt sata! Znači li to skoro ili za dugo vremena, jer ima četvrti, koje nikada ne prestaju, a druge opet tako brzo pobjegnu, da ne možeš znati, kako su prošle? Kad se Trott sa svojim prijateljima na plaži igra, a Jane kaže: »Za četvrt sata idemo«, onda ta četvrt za čas proleti. Ali kad treba četvrt sata čitati, ili pak, kad se vrati kući pa Lujza kaže: »Još ima četvrt sata do ručka«, onda se te nevaljanke četvrti tako strašno produlje kao da ne će nikada svršiti. Kakve će onda biti ove tri četvrti sata? Trott s tugom predosjeća, da će ove biti od onih dugih, jer je uviek tako, kad se dosađuje.

Oh, a, a, a, Trott zieva tako kao da će mu se vilice razvaliti i prezirno gleda svoje igračke. Kako su ružne i glupe danas! Napokon se uputi prema kuhinji.

— Tereza, nadam se, da ćete nam za tatin povratak spremiti dobar ručak.

Ali tu nema sreće, jer Tereza upravo čisti i redi svoju kuhinju i ovih dana nije baš razpoložena. Tereza ne odgovara, a Trott čeka, razmišlja, oklieva, pa opet ponovi pitanje ne baš sasvim sigurnim glasom.

Opet ista šutnja, te on osjeti neki nemir, jer kad god Terezu nešto pitate, a ona ne će da odgovori, to obično zlo svršava, t. j. onda previše odgovori. Da opet pokuša? Hm!

— Tereza!

Tereza, koja čuči, podigne glavu i prema Trottu upravi pogled, oh, ali takav pogled...

To mu je dosta. Brzo se povuče i odjuri zalupivši za sobom vratima. Kad je zatvorio vrata, opet mu se vratila hrabrost, pa kroz ključanicu odlučnim glasom poviče:

— Baš ste danas brundavi, Tereza!

A onda brzo odmagli.

Lujza čisti u blagovaonici pod. Kako danas svi rade, a to se baš često ne vidi! Lujza je dobra djevojka, ali ne voli mnogo govoriti, pa je Trott smatra nekim malo nižim bićem. Tako žestoko trlja pokućtvo, da joj se lice zažarilo. Obično ona ne radi toliko, ali se sad sigurno trudi radi tate.

— Lujza, tata će biti zadovoljan, ako se pod u blagovaonici bude jako sjajio, a ja ću mu reći, da ste ga to vi dobro namazali.

Na njezinom licu pojavilo se još više boja, kao kad na svietlu prođete pod crvenom kuglom apotekara, ali se zadovoljila s tim, da samo nešto progunđa, nešto nerazumljivo, što bi trebalo biti ljubazno. Obično je takav svaki razgovor s njom.

Jip spava, a kad ga Trott hoće da probudi, onda reži. Uostalom sad je malo bolestan i jako zlovoljan, pa je bolje pustiti ga na miru. A Pussa je opet nemoguće naći. Baš je za svoju šetnju

izabrao dan, kad se tata vraća; već će mu zato Trott očitati lekciju, kad se vrati. Kakvo li je to ponašanje!

Trott kroz okna gleda Bertranda, koji grablja šljunak na puteljcima, koji su gladki poput sagova u salonu. Nema na njima ni jednog lista sa stabla, ni jedne grančice, ni korova, ali to nije obično tako. Vidi se, da se tata vraća.

Prije tri dana došao je mali plavi papirić. Znate, jedan od onih, koji trče po brzojavnoj žici tako brzo, da ga nikada ne možete vidjeti, kad prolazi. Taj je papirić pripoviedao da će se odmah, mnogo prije nego mislite, Trottov tata vratiti u Francuzku. Mama je najprije probliedila, a onda se počela smijati i plesati kao luda stiščući u rukama Trotta tako jako, da je skoro izgubio dah. Kakve li sreće! Ova dva dana prošla su kao u snu. Sve je bilo kao obično, a ipak se sve promienilo, jer iznenada, kad ništa ne mislite, nešto vam oko srdca zatrepeće kao vesela ptičica, koja hoće da odleti. Sunce je bilo sjajnije, nebo modrije, pa imaš želju da se smiješ i vičeš od jutra do mraka.

Mama je jučer u jutro odputovala u Toulon, jer tamo pristaje tatin brod. I Trott bi mu bio rado išao u susret, ali se mama bojala, da se ne bi prehladio i opet obolio... On je uostalom već dobro prizdravio, ali mu još ne dozvoljavaju da radi što hoće, a obrazi mu nisu tako okrugli i crveni kao prije.

Trott se popeo na stolicu pa se gleda u ogledalo. A što, ako ga tata ne propozna? Najprije ga ta misao malo uznemiri. Ah, što, pa nema opasnosti, jer jedan tata uviek prepoznaje svog mališa! Ali Trott, hoće li on prepoznati svoga tatu? Oh, glupost, pa naravno da će ga prepoznati. Sad doduše ne bi znao reći točno kako izgleda, ali sigurno će ga odmah prepoznati, pa će mu se baciti u naručaj i reći: »Dobar dan, dragi moj tatice, kako sam sretan, što si se vratio!« Mama hoće da mu Trott govori »vi«, jer je to otmjenije, ali tata mu dozvoljava, da mu kaže »ti« kao što i on Trottu kaže, a to on više voli.

Sad su mama i tata u željeznici. Kotrljaju se brzo, i svaki okretaj kotača približava ih. Oh sigurno sad liepo razgovaraju; ali o čemu mogu razgovarati? Bez sumnje tata pripovieda o svojim velikim putovanjima i opisuje crne i žute ljude, koje je susreo. A mama, ona mu pripovieda, kako je često bila na večerama i plesovima. Gle zbilja, večeras baš mora ići na večeru gospođi Thilorier, baš nema sreće! Napokon će ih Trott moći liepo poljubiti. A o čemu još govore mama i tata? O ovome, o onome, a onda, tko zna, možda ipak, samo malo, možda i o... i počne se sam smijati. Podigne oči i opazi u ogledalu jednog drugog Trotta, koji mu se glupo smije. Smije se još jače, a drugi Trott isto. Razumjeli su se. Možda mama i tata malo govore i o svom dječaku. A što bi mogli o njemu reći?

— A što vi radite tu na stolici, gospodin Trott. Već vas čitav sat tražim, još ćemo zakasniti.

Trott jednim skokom siđe. Biesan je na Jane tako, da bi je tukao. Jedan sat, pa to je možda više nego tri četvrta, a ako je tata već stigao; oh, zločesta Jane!

Ona se samo šalila. Ima još vremena, kad Jane kaže, da je jedan sat manje nego tri četvrta.

Trott je za dvie minute bio spreman i evo ga s Janom na ulici. Predlaže joj, da s njim trči sve do kolodvora, ali ona ga prezirno odbija. Vlak nikada ne dolazi prerano, i sigurno će još čekati deset minuta, a možda i četvrt sata. Oh, taj četvrt sata, Trott je već unapried siguran, da će taj biti i dulji i ružniji nego svi drugi, koje možete zamisliti.

Ulaze u postaju, gdje Jane pregovara s jednim činovnikom. Ovaj najprije gunđa; čini se, da je zlovoljan, ali se napokon smekša. Trott i Jane prolaze kroz čekaonice i izlaze na peron, gdje će se doskora razvrstati vagoni.

Oh, kako taj vlak sporo dolazi! Trottu je već zlo od tog čekanja; čini mu se, da mu se u utrobi nešto odkinulo, pa se skliže, kotrlja, skače, trči po svim udovima, po grudima, po-

svuda; sad mu se evo popelo do grla, kao da bi trebao prasnuti u smieh ili u plač — ni sam ne zna u što od tog dvoga.

Evo prolazi čovjek u kapi.

— Gospodine, hoće li skoro doći vlak?

— Koji vlak?

— Tatin vlak.

Čovjek se glupo smije, da bi ga Trott najradije lupio.

— Odakle dolazi vaš tata?

— Iz Toulona.

Čovjek gleda na veliku uru. Oh, Bože, samo da ne kaže četvrt sata!

— Za pet minuta će vlak ući u kolodvor.

Pet minuta, što mislite, nije li to dosta dugo? Ali, da, vi se varate, nikad ne će svršiti tih nesretnih pet minuta. Trott hoda gore dolje, gleda s nepovjerenjem na sat, stavlja Jani hiljadu smiešnih pitanja i promatra putnike, koji čekaju vlak da odputuju. Gle, najviše ima Sokrata i Ksantipa: sretan put!

Jane baš nije uzbuđena i mirno stišava Trottovu nestrpljivost, kao da je za nju posve naravno da se tata vraća. Baš je čudna!

Aha, evo kroz jedna staklena vrata dolazi čovjek u bieloj kapi; zvonce zvoni, a ljudi u modrim bluzama trče i guraju kolica, koja jako buče.

— Evo, sad je vrieme, gospodine Trott, reče Jane. Gledajte dolje, sad ćete vidjeti vlak, kad se pojavi.

Čini mu se, da mu u glavi zvoni mnogo zvona i da se sva sila malih kolica kotrlja i strašno štropoće. Da bi bolje vidio, popeo se na klupu pa je skoro toliko velik kao Jane. Od silnog gledanja skoro ga oči bole, i ne vidi ništa. A evo, već je čitav sat prošao, što to znači?

Odjednom se tamo dolje iznad borove šumice pojavio mali dim...

— Vidite li dim lokomotive?

To je ona, to je on, to su oni, a Jane svom snagom zadržava Trotta, koji se kao bjesomučan koprca.

Na zavoju se pojavila velika lokomotiva pušeći se i rigajući dim. Sve više raste i povećava se s velikom grmljavinom, i evo je. Strašna grmljavina prošla je pred prestrašenim Trottom, pa zar se vlak ne će zaustaviti? Aha, napokon!

Evo su se na prozorima pojavile glave. Stare gospođe, Englezi s kapama, malo diete s dadiljom, jedan oklopnik, a gdje su oni?

— Gledajte, gospodin Trott, gledajte tamo.

Ali gdje? Trott je smetan, više ništa ne vidi i prepušta se Jani, koja ga trčeći vuče. Ljudi ga udaraju kovčezima u trbuh; skoro je pao na omot pokrivača i tek kad je bio na kraju jednog vagona i odjednom podigao glavu, ugledao je jednog gospodina sa smeđom bradom i modrom kapom sa zlatnim ukrasom. Taj se gospodin naginje van i pokušava otvoriti vrata, ali je jako nespretan, jer u isto vrieme ne pušta s vida Trottovo lice.

Tko je taj gospodin? Trottovo srdce kuca kao sat, a pred očima mu je kao neka magla, kao da su se poput dima ustale mnoge stvari, koje su mu u glavi spavale...

Gospodin skoči iz vagona, zgrabi Trotta i podigne ga kao pero sa zemlje. Bodljikava brada grebe mu lice, ah kako je to liepo! Neki glas mu govori, a on odgovara. Zaboravio je one liepe rieči, koje je htio reći. Sad ga dižu druge ruke i nježnije lice dotiče njegovo. Mama se smije i plače u isti mah. Napokon su ga opet stavili na zemlju, gdje ga guše i guraju ljudi, koji se amo tamo motaju; prolaze pred činovnikom, koji traži karte i eto, prošli su kolodvor. Ne znajući ni sam kako, Trott koraca na cesti prema kući između mame i tate, koji ga drže za ruke.

Pa to je dakle istina, nije san; sve četvrti su prošle, i tata je došao. Sve mu se to čini nevjerojatno, i sav je uplašen. Govori samo jednosložne rieči i od vremena do vremena usudi se pogledati tatu, koji ga smiešeći se gleda. Guta sve njegove

rieči i čvrsto stišće njegovu veliku ruku u svojoj maloj. Kad su stigli u kuću, Trott se upita, kako je mogao tako dugo biti bez svoga dragog tate.

Mama vadi stvari iz kovčega, a tata sjeda u naslonjač i uzimlje Trotta na koljena. Sad je Trott već sasvim slobodan i smjelo gleda u ono liepo smeđe lice, koje i njega gleda.

— No, mladiću, jesmo li zadovoljni, što opet vidimo tatu, ne ćemo ga potjerati, je li?

— O, tata, je li da više nikad ne ćeš otići?

— Na dugo vrieme ni u kom slučaju.

— A kad budeš ovdje, hoćeš li često biti sa mnom?

— Pa svaki dan, gospodaru, ako pristajete.

Trott se smije. Ne, to je preliepo, zna on, da to nije moguće, jer se odrasli ljudi ne mogu uviek zabavljati s djecom. Evo, danas mama i tata moraju ići gospođi Thilorier na večeru.

— A što mi tu neprestano zvrndaš o toj gospođi Thilorier?

Dakle, tata ne će ići. Divno! Onda Trott više ne će biti sam, kad mama bude išla na večere i plesove.

Tata se počeo smijati.

— Nadam se, da će nam mama praviti družtvo.

Trott ga sumnjičavo gleda, jer to baš nije tako, kad mama ne voli previše biti kod kuće. Istina je, da takav tata mora stvarati čuda, tko zna?

Kovčezi su izpražnjeni i pojavila se mama.

— Znate, mama, večeras će tata sa mnom ostati na večeri, pa se onda možete do kasno zabavljati kod gospođe Thilorier, a Lujza ne će morati bdjeti.

Mama se sva zacrvenila pa se smije. Trott je ludica, prava ludica, da ne biste vjerovali.

Ni tata ne bi vjerovao, jer više ne izgleda tako veseo kao prije. Nekako čudno gleda Trotta, pa mamu, a na licu mu je kao neka sjena, iako još sunce nije zašlo.

TROTTOVA MISIJA

Trott je na plaži. Sjedi na zemlji, kraj njega s jedne strane leži lopatica a s druge kantica. Obim rukama nesviestno čeprka po piesku i gleda preda se a ni sam ne zna što. Ne vidi male valove, koji se na obali prevrću kao umiljate mačkice, već izgubljenim pogledom i otvorenim ustima gleda u prazninu. Trott je sumoran, nemiran i žalostan.

A odkad to? Ima već nekoliko dana, zapravo odkad se tata vratio. Da, neobično je to i težko je vjerovati, ali tako je. Toliko su se veselili da će opet vidjeti tog tatu, i kroz tri dana što su ga čekali, mama i Trott su jedva izdržali od nestrpljivosti. I eto sad, kad je on tu, kad bi svi morali biti presretni, Trott je žalostan.

A zašto? Ne zna se točno i nekako je težko to razjasniti. Prije svega to nikako nije tatina krivnja, jer tata uviek ima pravo. Dosta je pogledati njegove velike smeđe oči, koje gledaju ravno do dna, pa da se uvjeriš, da on sve zna, sve vidi i sve radi bolje nego itko. Pa jasno, to je tata, ali sigurno je, da nije onakav, kakav je bio prije odlazka, jer se onda smijao, bio jako veseo i šalio se. Trott je bio jako malen, kad se tata ukrcao, ali se sjeća, da je znao kadkada skakati i govoriti gluposti tako, da je mama uviek morala reći: »Pierre, budite ozbiljni.« Sad tata više ne skače, ne govori smiešne stvari, a njegove debele crne obrve kao da su postale još deblje i crnje. Oči mu se tako sjaje, da se skoro ne usuđuje pogledati ih, i sigurno ima ljudi, koji ih se boje. Odkad je tata tu, više se ne vidi gospođu de Bray, gospođu Thilorier ni sve one druge gospođe, a ni gospodina de Thilangesa, koji je prije skoro svaki

dan dolazio. Mama uobće više ne ide u posjete, nego ostaje kod kuće i više nikada ne oblači svoje haljine bez rukava, da u njima pođe na ples.

Eto, odkad se tata vratio, promienila se i ona, njegova majčica, i Trott je nikada nije takvu vidio. Zamislite, da se skoro više ne smije, skoro niti ne govori i nikada više ne pleše dižući nogu i pjevajući: »Tararabum«. Sve je to prestalo. Kad je tata tu s njim, jako malo govori i to uviek spuštenih očiju, a često joj nešto izpadne iz ruke, nešto razbije ili zamrsi. Kretnje su joj nekako čudne, nagle i nespretne; slična je Jipu, kad nešto skrivi. Kad je tata nešto pita, brzo mu odgovara kao da se same rieči žure da izađu, a ipak nekako ne mogu da prođu. Oči su joj tako čudne, kad ih slučajno podigne, kao da je progutala malo bibera ili kap rakije ili kao da će sad zaplakati. A kad je sama s Trottom, nije više onakva, kao što je nekada bila. Nježno ga uzimlje na koljena, šapuće mu sladke rieči i dugo ga i polako miluje po kosi. A kad je Trott pogleda, vidi da su joj oči pune vlage, kao da joj je unutra neka velika tuga, koja je boli i razlieva se.

Radi svega toga Trott je skršen. Pa što se to dogodilo? Nitko nije umro, jer nisu obukli crninu; nitko nije bolestan, kad ne dolazi liečnik. Trott je dobar, vrieme je liepo, ručak i večera uviek su ukusni, pa što je onda?

Sve je to tako strašno, da ga upravo boli, kad na to misli. A joj, sad zna što je, i najradije bi da ne zna! Uh, nešto strašno, i nema sumnje da je to. Nešto neobično, što izgleda nemoguće, ali istina je, istina.

Evo što se dogodilo: tata se ljuti na mamu, eto to je. Iz početka Trott nije htio vjerovati, ali sada je u to siguran, jer je malo po malo morao to saznati. Ali kako je to moguće? Tata ne može biti kriv, a onda to znači da je mama... zar je Trottova mama bila zločesta? Oh, strašno je to, da se mali dječak o tome pita. Trott se sav crveni od te pomisli. Ne, nije moguće, da je

mama bila zločesta, jer je mama previše dobra i ljubezna, a onda ona je... mama.

Ali zašto se onda tata ljuti? Hm, nije to tako lako razumjeti, ali evo što je. Mama se voli voziti u kočiji, oblačiti liepe haljine, plesati, glumiti, slušati glasbu, smijati se i šaliti s gospodom. Svak bi mislio, da to nije tako strašno, zar ne, a ipak kad mama ili Trott ili tkogod drugi govori o tim stvarima, tatine se obrve približe jedna drugoj; pogled mu postane tako težak, da bi Trott najradije stavio ruke na oči, da ga ne zdrobi, a kad govori, glas mu je promuknut kao da su mu rieči ostrugali. Mama se zacrveni, ruke joj drhću, a oči se napune suzama. Upravo se sad sjeća, kako gospođa de Tréan nije bila baš zadovoljna, kad je mama pripoviedala, kako se zabavlja. Ima tako čudnih stvari, koje Trott ne razumije, a sigurno odrasle osobe kao tata i gospođa de Tréan ne vole, kad se netko previše zabavlja. Bez sumnje mama nije sasvim velika osoba pa je mislila, da može raditi kao djeca, koja se zabavljaju do mile volje, a nitko ih ne grdi.

Oh, neki dan je Trott sasvim nehotice čuo strašne stvari. Dok je prao ruke, prije nego je trebao ući u blagovaonicu, čuo je odjednom tatin glas, ali tako promienjen, njemu sasvim nepoznat, a taj je glas bio poput udaraca bičem, a onda kao grmljavina. Sigurno je bio jako srdit, a govorio je rieči, koje Trott nije dobro razumio kao: same guske i fićfirići... nepristojno ponašanje... anonimno pismo... rogonja... okrutno iznenađenje... više nego lakoumnost... stari magarac de Thilanges... vući za nos... zavodnik Aaron i t. d. i t. d. Baš je dobro za gospodina de Thilangesa i Aarona, jer Trott ih ne voli, ali on shvaća, da sve te stvari nisu za djecu i hvata ga strah od tog grubog glasa, da si je rukama začepio uši. Malo kasnije ušao je u blagovaonicu, gdje se tata srdit tamo amo šetao, a mama je, prije nego je sjela za stol, otišla da gleda kroz prozor. Jako se

useknjivala, a nije bila prehlađena, i za ručkom nije nitko bio gladan.

A onda? Da, odonda se uviek nešto događa. Tata više nije bjesnio, ali nije bio veseo i nije skoro ništa govorio, a čelo mu je bilo naborano. Više ne pripovieda priče, kad se šeta s Trottom, a mama izgleda kao da je bila bolestna· Ne čuje joj se više glas, a tatu gleda velikim tužnim očima, da vas tjeraju na plač, kad ih vidite. Za stolom Trott smije govoriti koliko ga je volja, ali nije zabavno, kad čovjek posve sam govori. Onda nastanu kadkada duge šutnje, kao da se nitko ne usuđuje ništa reći, kao da svatko za sebe misli na jako žalostne stvari, koje se ne smiju spominjati.

Trott je jako snužden, jer nikad ne bi mogao pomisliti da jedan tata i jedna mama mogu biti tako srditi jedan na drugoga. Svaki put, kad na to misli, jako ga zaboli. Oh, tako jako, da bi najradije vikao, da mu bude lakše. Čini mu se, da postoje mnoge gadne stvari, vrlo ružne i strašne, koje on ne pozna, ali poslije ove nesreće čini mu se, da ima neka pukotina, kroz koju on sve to vidi. Nastoji da ne vidi pa zatvara oči, ali mu se te strahote približavaju i podižu mu kapke. Oh, kad će to svršiti, pa da on opet može misliti na vesele i liepe stvari; da više ne mora gledati te prikaze, koje mu se približavaju? Možda ih odrasle osobe dobro poznaju, ali nije moguće da one dolaze maloj djeci, da ih muče.

Evo to traje već nekoliko dana i zar će uviek tako biti? Vidi se, da se mama ne ljuti i htjela bi, da je tata zadovoljan, a i svi drugi. Pa dobro, neka ga moli za oproštenje, pa da se to svrši. Dragi Bog uviek oprašta, a tata ne će biti stroži od Njega. Oh, samo brzo, brzo... jer Trott više nema volje da se smije, da brblja, da trči ni da se igra. Kad je s tatom i mamom samo promatra njihova lica, ne bi li odjednom ugledao tračak sunca, kako ih obasjava. A kad je daleko, pa i onda kad se igra, uviek

vidi tatino namršteno čelo i jadna mamina usta, koja su tako žalostna i više se ne smiju.

— Požurite, gospodine Trott, zvonilo je na večeru·

Šteta što mora otići, jer je bilo tako liepo na plaži. Sunce je divno leglo u hrpu ružičastih oblačića, kao da je pošlo spavati u meke pernate jastuke! Poslije večere će sigurno otići. Kako se brzo jede, kad nije veselo; možda zato, da bismo još malo mogli izaći. Sad će Trott opet vidjeti mračna lica tate i mame... osim ako se slučajno...

Ali, jao, nisu! I ova će večera biti kao ostale. Čim je sio za stol, zaškiljio je malo na mamu pa na tatu i to mu je dosta. Tata kao da misli na sumorne stvari, a mama gleda u svoj tanjur. Tiho razgovaraju o nevažnim stvarima, ali su ipak zadovoljni, što vide Trotta, pa ga izpituju i slušaju, što govori. Trott bi radije da ga kao nekada puste da šuti, a oni da razgovaraju i smiju se. Mama bi rada to isto, pa pokušava ljubaznim riečima govoriti o veselim stvarima, ali joj to ide težko. Tata je uviek ozbiljan. Glas mu više nije onako tvrd, ali je žalostan, polagan i mek, tako da zadaje Trottu još više boli, jer mu se čini, da se više nikada ne će smijati i biti veseo. Da je tko drugi bio tako strog s mamom, Trott bi to smatrao velikim zlom, a mama bi sigurno bila srdita i vikala, ali ona se sad ne srdi niti grdi. Znači, da ipak tata ima pravo, što se ljuti· A onda znači da mama... Oh, što ga to žalosti i boli; treba da mama i tata budu zadovoljni i da se pomire, jer inače ne će on nikad moći biti sretan. Bilo bi strašno da tata opet ode na put, a da se to ne uredi.

S večerom su bili brzo gotovi.

— Mama, večeras je tako liepo vrieme, zar ne ćete još malo izaći?

Mama pogledom pita tatu, a on reče:

— Pa da, možemo ići sve do plaže, a tamo ćemo sjesti na piesak. Bit će dobro da malo izađemo na zrak.

Trottu su obukli njegov kaputić, tata je uzeo kapu, a mama se umotala u veliku maramu.

Prošli su par koraka po plaži. Onda su mama i tata sjeli na piesak, a do njihovih nogu čučnuo je Trott.

Kako je divno kad počinje noć! Još nije sasvim mračno, ali se već na nebu pale zviezde i evo diže se veliki skoro okrugli mjesec. Njegovi blagi traci kao da miluju, a jedan od njih blješti na užarenom moru. Srebrna ogrlica brazdi po crnim vodama, gdje se tu i tamo svietli blistavo zlatno zrnce. Na zemlji mrmori daleki šum stvari, koje idu na počinak, lagano žuborenje mora šapće mu »dobra večer«, a na nebu se zviezde žare da zatrepere, kako bi bdjele nad svietom, koji je zadriemao.

Kako se može pred tolikim krasnim stvarima biti žalostan ili srdit? Trottu se čini, da bi mogao zaboraviti sve jade i ljutinu. Kako mjesečev trak pleše na moru! Krasno je to i veselo, ali ne tako veselo, da tjera na smieh, nego je to neko dobro veselje, od koga postaje toplo i ugodno oko srdca. Evo, ovaj tračak kao da se skliže prema njemu, malo oklijeva pa bježi, opet se vraća i igra se s njim. Dolazi odozgor s neba, gdje je dragi Bog... Kako je sve crno, to je prava noć! Bit će skoro vrieme za spavanje, pa će Trotta tražiti, da ga stave u krevet, a zar je to potrebno? Čemu? Liepo bi se spavalo i pod zvjezdanim svodom! Večeras je prekrasno, pa je šteta zavući se u kuću, dok je piesak tako mekana postelja. Trott se izpruži koliko je dug, dok su mu noge bile dolje do mora, a glava gore između maminih i tatinih nogu. Liepo je. Eto dolazi san lebdeći poput velike crne ptice, a misli odlieću kao lastavice prema nebu. Još malo pa više ne će biti ničega, a mama nije došla, da s Trottom izmoli molitvu, pa niti Jane nema. Mora sam moliti, a tako je pospan, da zaboravlja rieči. Dragi Bog će mu oprostiti. Oh, ali mora nešto misliti i to nešto veoma važno. Trott moli u sebi, onda nastoji da ponovi, ali više ne može, spava mu se. No ipak mora dragi Bog da čuje, i on skupi svu snagu. Odjednom se uzdigao jedan

sitni glasić, trgnuo mamu i tatu iz sumornih misli, koje su ih zaokupljale, i stao kucati na vrata njihovih srdaca.

— O dragi dobri Bože, mene jako boli, što se tata ljuti na mamu! Oh, da znaš, kako me to boli! Molim te učini, da se on više ne ljuti, da se ja više ne moram bojati i da, znaš, one strašne stvari budu daleko od mene, jer ja sam još mali. Daj, da mogu opet svim srdcem voljeti mamu i tatu i to sasvim, jer vidiš, dragi moj Bože, mene jako boli, kad se oni ljute i bojim se, jer ja sam malo diete. Amen.

Veliki svečani mir spušta se sa sjajnog neba. More mrmori tihi pripjev svoje pjesme, koja zamire. Smiešak uspavane zemlje odgovara tihom smiešku zviezda, a Trottov glas odjeknuo je kao tajni i jaki glasić, koji se nalazi na dnu svih srdaca. Tata se nagnuo prema mami i uzeo njezinu ruku u svoju, a ona se malo po malo približila i stavila glavu na njegovo rame. Tiho jeca, a nekoliko odlučnih rieči penje joj se do usana. Oproštenje, povjerenje i dobra namjera dižu se i šire kao svileni lietovi noćnih leptira.

Trott je u krevetu; otvara jedno oko i nad sobom vidi nagnuta dva lica jedno kraj drugog tako, da im se obrazi dotiču. Malo se nasmieši i zaspi. Sutra će biti divno probuditi se.

PRIPOVIESTI

PRIČA O ČIČA-STOLJEĆU I O TROJE DJECE

Ovo je, mali moji moji prijatelji, neka vrst sna, koji je možda malo zamršen kao većina snova, ali ako želite, možete zamoliti majku, da vam ga protumači.

31. prosinca 1900. Odbija ponoć. Čiča-Stoljeće — zvat ćemo ga XIX. Stoljeće, da bismo ga razlikovali od osamnaestero njegove starije braće — čiča Stoljeće zadrhće, provuče ruku kroz bielu bradu, strese pepeo s lule i ustane gunđajući:

— Dakle došao je čas odlazka.

Približio se svom prepunom košu, zadovoljno ga promotrio, s naporom ga podigao i pričvrstio na rame. Zatim je otvorio vrata svog tajanstvenog stana, pogledao oko sebe, pogledao nekoliko puta sa žaljenjem onaj planet, koji je često proklinjao, i pljunuo na pod izgovarajući čarobne rieči. Odmah se dignuo dim i brzo ga stao vući u zrak, i ako su njegov koš i on bili težki. Već za dvie minute zemlja mu se učinila kao okrugao stol, zatim kao bundeva, a onda kao sitno zrno graška. Nakon toga je uobće više nije vidio, a mislio je samo na Velikog Sudca, pred kojega će doći jedan za drugim sva pokojna stoljeća.

Idući čiča-Stoljeće je od vremena do vremena potresao ramenima, da bi uzdigao koš, koji se radi tereta spuštao. Svaki put se pri tom zadovoljno nasmiešio izpod brka. Da, da, mogu vikati protiv njega, ali to ne će umanjiti neuzporedivu dragocjenost njegova blaga. Najslavnija njegova braća pokraj njega

su samo propali geniji ili lienčine. Ako postoji pravda, onda je za njega određeno priestolje slave ob desnu Velikoga Sudca.

Ali kad je s onu stranu zviezda te nazrievanih i naslućivanih svjetova počelo svietlo zore izpunjati njegove oči, malo se uzbudio. Ali opazio je prag Vemena, koji je prije stotinu godina prešao kao posve maleno diete i to praznih ruku. Podižući svoj koš opet se ohrabrio te počeo zadovoljno zviždati kroz ono nešto preostalih zubi. Živo se uzpeo stepenicama svietla i bez oklievanja stupio u sudbenu dvoranu.

Na dnu dvorane, na nepomičnom Priestolju sjedi strašna pojava Velikoga Sudca. Čiča-Stoljeće se nakloni, ne usuđujući se gledati mu u oči, i znatiželjno pogleda na lievo i na desno. Sa zadovoljstvom je opazio, da je s desne strane priestolje slave još uviek prazno i učini mu se, da upravo ima oblik njegova stražnjeg diela tiela. S lieve strane je vječna kolievka, odakle je i on izašao ružičast i sjajan prije stotinu godina. Sad u njoj leži malo XX. Stoljeće, koje će doskora sići na zemlju. Djetetu je laka zadaća. Pomislivši kako će novo stoljeće trebati samo pobirati plodove onoga, što je on posijao, čiča XIX. Stoljeće umalo da nije promrmljao. Međutim je samo zaklimao glavom i drzovito stao promatrati svoju stariju braću, koja su ga gledala i šaputala. Već je poznato, da svako stoljeće dobiva od Velikog Sudca bielu odjeću prema svojim krepostima, a crvenu prema zlu, koje je počinilo. Promatrajući svoje osamnaestero braće, XIX. Stoljeće opaža, da su vrlo šareni. Dvojica ili trojica imaju prave kardinalske odjeće. I samo XVIII. Stoljeće obučeno je u odjeću obojenu bielo i purpurno poput šahovske daske. S prezirom čiča-Stoljeće misli, kako on ne će nikako pristajati u to ružno družtvo i žali, što priestolje slave nema nekoliko stepenica više, da bi se još više razlikovao od njih.

Ali glas Velikoga Sudca upita:

— XIX. Stoljeće, pokaži mi svoju prtljagu.

Naglom kretnjom čiča-Stoljeće skine svoj koš s ramena i izkrene ga. Nastala je takva vreva, da su se i njegova braća morala zadiviti. Zadovoljno se smiešeći izkrcavao je jedno za drugim sva čuda, koja je izmuio, sile, koje je svladao, i tajne, koje je odkrio. Poredao je lokomotive, parobrode i sve vrste strojeva. Odmotao je brzojav i brzoglas i nagomilao gramofone i kinematografe. Toplina, svietlo i struja svladani su. Čitava zemlja, koju je čovjek svojim naporima pripitomio, daje mu mnogo obilnije kruh, koji je manje gorak. A čovjek, i sam čovjek je obrazovaniji, manje je sebičan, bolje je oboružan protiv zla i patnja. Serumi i cjepiva brane njegov život, a bogate riznice zemlje poljepšavaju je za veći broj ljudi.

— Sve to nije savršeno niti je dovršeno — reče čiča-Stoljeće. — ali ako se moje djelo uzporedi s djelom svakog drugog...

Usudio se plaho pogledati Velikoga Sudca. Njegovo lice ne izgleda nezadovoljno. Ohrabren čiča-Stoljeće odmota još više svoje najsavršenije sprave: knjige, slike, krasne i koristne predmete svake vrste i poreda bezbroj divnih ljudskih lutaka, koje su to sve načinile.

— Ovaj čovječuljak s malim šeširom u sivom redingtonu vladao je Europom petnaest godina. Od lošeg malog pjeskovitog kraljevstva ovaj je oklopljeni harlekin načinio veliko carstvo...

— Hm! — promrmlja Veliki Sudac.

Stoljeće ga uznemireno pogleda i brzo strpa u džep Napoleona i Bismarka. Uza sve njegove napore sve nije bilo savršeno, a njegovi su se najljepši mehanizmi od vremena do vremena kvarili. Jedna mala loše upućena lokomotiva pogazila je petdeset lutaka; pet stotina drugih lutaka otišlo je u zrak, jer je jedna iskra pala na mali omot crnog praha. XIV. Stoljeće počelo se ceriti u svojoj crvenoj haljini.

— Glupan — promrmlja XIX. Stoljeće brišući čelo — on ga ne bi bio mogao izumiti.

Ta je primjetba bila nepravedna, jer je upravo XIV. Stoljeće prvo načinilo prah takve vrste. Ali XIX. Stoljeće bilo je previše zauzeto nadgledanjem svoje izložbe, pa nije moglo točno odmjeriti svoje rieči.

Napokon progovori Veliki Sudac:

— XIX. Stoljeće, tvoje je djelo nejednako. Počeo si u krvi, vidio si mnoge zločine, prihvatio si se mnogih zadataka, koje nisi znao uspješno riešiti. Ipak je tvoj posao neuzporediv.

Sav sretan starac se stade zbunjeno klanjati. Pa eto, učinio je, što je mogao, jer ljudi su vrlo loši podanici. Kakve su mu samo nevolje prouzročili!

— Po tvojim težnjama za ljepotom jednak si svojoj najvećoj braći; po tvojim znanstvenim nastojanjima ti si ih pretekao; ali tvoja slava to je tvoja težnja za dobrotom. Umanjio si zlo, nepravdu i patnje. Stareći postao si bolji. Iako je tvoje djelo nesavršeno, mora biti nagrađeno.

Odjednom se XIX. Stoljeće našlo na priestolju slave u blještavo bieloj odjeći. Pijano od ponosa otvorilo je usta, da izrazi svoje veselje, kad ga Veliki Sudac namrštivši obrve zaustavi rekavši:

— Čekaj, a što je ovo?

U tom času pristupi troje male djece, koja su bila blieda, krvava i odrpana, a držala su se za ruke. Kad ih je XIX. Stoljeće ugledalo, pocrveni, stade se vrpoljiti i namršti obrve namigujući im da odu. Ali sudac svojim gromovitim i blagim glasom zapovjedi:

— Govorite!

Tada najstarije diete, koje je imalo probušenu kapu, poderanu bielu haljinu i okrnjen mač, reče:

— Veliki Sudče, glas ovoga ovdje umuknuo je, kad je na visoravnima Armenije mač ubojice zaklao stotinu i petdeset tisuća mojih sunarodnjaka. On je moj krvnik.

A drugo diete, koje je imalo čađavo lice, a bilo je napola golo i u ruci držalo prelomljenu strjelicu, reče:

— Veliki Sudče, glas ovoga ovdje umuknuo je, kad je u ime slobode jedan slobodni narod došao, da na našim otocima puca u nas iz topova zato, što smo htjeli biti slobodni. On je moj krvnik.

Treće diete imalo je probušenu kapu, ruke crne od prašine i staru zarđalu pušku. Ono reče:

— Veliki Sudče, glas ovoga ovdje umuknuo je, kad su dvie tisuće razbojnika u odorama srnule na tlo, koje su moji otčevi izkrčili, i poubijali sve, jer je pod našim sirotinjskim usjevima puca u nas iz topova zato, što smo htjeli biti slobodni. On je moj bilo zlata. On je moj krvnik.

— Što imaš na to reći? — upita Veliki Sudac obtuženoga.

XIX. Stoljeće stade kašljati, mahati rukama i pokuša da se opravda. Stade sipati kojekakve važne rieči kao: nezastarivi zakoni, civilizacija, veliki razvitak, europska ravnoteža, zakon napredka... Ali osjeti, kako ga nešto diže s priestolja, baca ga dolje i odjednom opazi na svojoj odjeći tri grimizne mrlje.

Srditi glas Velikog Sudca zagrmi:

— Možda sam imao krivo, što sam ti ostalo oprostio, ali ovi zločini sramote tvoju starost Od gnušanja ne znam više, jesi li išta bolje učinio od kojeg drugog stoljeća.

Tada tri odrpana djeteta, Armenac, Filipinac i Bur kleknuše i pružiše ruke.

— Veliki Sudče — povikaše — što ćeš za nas učiniti?

Nažalost nisam čuo odgovor i nisam vidio, što je XX. Stoljeće u svojoj šaci nosilo silazeći iz kolievke rumena i tajanstvena lica. Ne, nisam vidio, što je nosilo djeci potlačenih naroda.

MALI FAUN PUIP

Mali faun Puip stanovao je sa svojom braćom među lovorom u velikoj šumi hrasta plutavca. Bio je to vrlo liep faunski dječačić. Crvena čupava i uviek zamršena kosa pokrivala mu je čelo, a kroz nju su provirivala dva roga poput jarećih i dva rutava uha. Njegovo dobroćudno okruglo lice bilo je ukrašeno liepim tupastim nosom, parom okruglih debelih obješenih obraza i dvjema debelim usnama, koje su se rado razmicale u širok smieh. Već mu se počela kovrčati šiljasta brada, koja je uviek bila zaprljana sada sokom od trešanja a sada sokom od grožđa — već prema godišnjoj dobi. Na njegovoj hrbtenjači stršio je kratak i smiešan rep. Bedra su mu bila pokrivena smeđom dlakom, koja je uviek bila zamazana blatom. Njihao se kasajući na svojim rašljastim kopitima, a na trideset koraka daljine osjećao se od njega jareći vonj.

Imao je mnogo zanimanja. Glavno je bilo spavanje. Od zalaza do izlazka sunca on je neprestano spavao, ali preko dana zadovoljavao se s dva ili tri počinka. Kad bi ožednio, volio je piti vodu s izvora. Osobito je mogao dobro jesti; i moram priznati, da se znao lakomo nažderati svih vrsti voća i korienja. Ali nitko ga nije naučio dobru ponašanju. Ti njegovi veliki poslovi oduzimali su mu veći dio dana. Našao je još vremena, da se svakog jutra i svake večeri pomoli otcu Suncu, koji daje život svemu; našao je vremena da se igra, pleše i gura s braćom te da nauči po taktu puhati u šuplje trstike, kao što rade veliki umjetnici među faunima. Ipak još nije bio dosta vješt, pa ga je često stari Filorix, vođa glasbara znao udarati frulom po ušima, na-

živajući ga nespretnjakovićem. Srećom se on nije nimalo žalostio radi tih neuspjeha. Tješio se time što bi ili sam ili s nekoliko drugova otišao u skitnju po šumi. Bio je sav sretan, kad je mogao mirisati cvieće, promatrati ptice u njihovim gniezdima i zadirkivati u zečeve, koji su provirivali iz svojih jama.

Jednog dana, kad se tako šetao, čuo je u blizini nešto poput jadikovke. Naćuli uho, stvori se u šikari i na veliko svoje čudo opazi na jednoj čistini malo stvorenje, koje je do sada samo izdaleka vidio, kako se naslonilo na panj katalpe. U prvi mah moglo bi se pomisliti, da je faunica, ali imala je čelo bez rogova, a umjesto kopita dvie slabe noge od mlohava mesa. Koža joj je bila tako bezkrvna i tanka, da je bila umotana u neke prnje, kako bi se zaštitila od studeni.

Fauni se slažu u tome, da su ljudi gadne životinje. Udaljuju se od njih što je više moguće, a ako slučajno na njih naiđu, vraćaju se natrag. Od posjećivanja te vrste životinja nema nikakve koristi. Ipak ih je Puip dosta poznavao, te je mogao ustanoviti, da se pred njim zapravo nalazi mala ženka njihova plemena i da je nesretna, jer je vikala, dok joj je lice bilo naborano, a iz očiju joj tekla voda, što je kod ljudi znak žalosti.

Prema običaju svoga naroda Puip bi morao nastaviti put. Ali Puip je imao dobro srdce, a osobito je bio osjetljiv, kad bi se — kao na primjer sada — najeo grožđa. Živo je sebi predočio, kako to jadno stvorenje, koje je zalutalo u šumi, ne zna samo pronaći put, kako će ga zateći hladnoća noći i kako ga po svoj prilici jaguar Raram ne će poštedjeti. A i sam je bio znatiželjan te je izbliza želio vidjeti malu ženku, iako mu se malo gadila. Radi svega toga on joj se približi naduvši obraze u znak hrabrosti te mljaščući jezikom pruži joj pregršt napola zgnječenih dudova.

Mala ga je najprije gledala priekim okom i pravila se kao da će pobjeći. Ali i ona je bila znatiželjna, a Puip je imao dobro-

ćudno lice, pa ga se nije ni mogla bojati. Ona ga je jednu minutu promatrala bez rieči, a onda prasnula u smieh. I Puip se nasmijao te sio do nje. Mala je opipavala njegove rogove i kopita te mu se rugala. On je bio oduševljen pa joj je ponudio dudova. Tako su proveli prilično mnogo vremena. Ali Puip odjednom primieti, da se sunce počinje spuštati. Tada protumači maloj, kako mu je vrieme da ode i da će je izvesti na seoski put. Njoj nije bilo težko ustati, te oboje pođoše držeći se za ruke. Sad je Puip bio oduševljen tim doživljajem. Njegova mala drugarica nije mu se činila odvratna. Šteta samo, što umjesto da govori, nekako čudno štekće. Na sreću prijateljstvo može postojati i među onima, koji ne razumiju jedan drugoga. Puip je svoje veselje izražavao skokovima, a to je malu tjeralo na još jači smieh.

Ali odjednom se na par koračaja od njih začuo krik nepoznate životinje. Mala izpusti ruku svog vodiča i stade trčati. Upravo kad se najljepše prekopitnuo i pao na noge, Puip sa zaprepaštenjem ugleda, kako je za ruke drže dva čovjeka. Kad su ga oni ugledali, podigli su štapove zabranjujući mu, da im se približi.

Puipu savjest nije imala što prigovoriti. Stoga ih je i dalje promatrao, dok su oni sa svojom drugaricom izmjenjivali nerazumljive glasove. Nakon nekog vremena oni krenu dalje. Za Puipa bi najbolje bilo, da je pošao putem, koji vodi do njegova plemena, ali njega je zastrašila pomisao, da više ne će vidjeti malo stvorenje. Sunce je još bilo visoko. Puip je pratio ljude kasajući po grmlju nekoliko koraka daleko od njih.

U početku se činilo, da ih njegova prisutnost zabavlja, pa su ga znakovima nagovarali, da se prevrće preko glave. Iako to možda nije dostojno jednog fauna, Puip je, da bi im ugodio, izvodio najljepše točke svoga razporeda. Ali nakon nekog vremena oni se zaustaviše i kretnjama mu pokazaše, da ih ne smije

dalje slijediti. Ali kako oni nisu pripadali odraslima iz njegova plemena, Puip ih nije morao slušati. I dalje je mirno sjedio na svom zadnjem dielu tiela, a čim su oni nastavili put, pošao je za njima. Tada su se ljudi opet zaustavili. Počeli su neugodno vikati i Puipu prietiti. Bilo je žalostno vidjeti, kako i malo stvorenje, kojemu je on pomogao, također viče i pravi kretnje kao i oni. Pa ipak Puip nije ni izdaleka slutio, što će se dogoditi.

Kad su vidjeli, da on ne bježi, nego da ih svojim okruglim začuđenim očima mjeri, ljudi pograbiše kamenje i stadoše ga svom snagom na njega bacati. Puip je najprije pomislio, da je to neka igra, te se pokušao nasmijati, ali oštra bol razprši njegovu zabludu.

Jedan oštar kamen razsjekao mu je lice, po kome je potekla krv. Puip bolno zajaukne i kao luđak odjuri u šumu. Trčao je bez odaha sve dok nije došao do svoje braće pod hrastovom plutavcem.

Kad su ga vidjeli, kako dolazi krvav i zasopljen, prestali su se igrati. Okupili su se oko njega i stali ga izpitivati. Smetena lica pripoviedao im je svoju nezgodu... Nije još ni svršio, kada i stari i mladi prasnuše u bučan smieh i udariše u ruganje ljuljajući se na bedrima. Puip je platio svoju obiest. Još od najstarijih vremena svatko zna, da su ljudi gadne životinje i da ih treba izbjegavati. Puip je htio biti mudriji od svih i to je morao platiti. Dobro mu stoji, ta će mu pouka koristiti. Prestali su ga sažalievati, jer je Puipova rana bila više bolna nego duboka, i svi su opet počeli puhati u svoje frule te po taktu skakati po travi.

Međutim je Puip čučnuo u trstiku i nemoćno stao zaustavljati krv. Bio je jako tužan. Stara Myarin ga je prolazeći opazila, smilio joj se i došla je k njemu, da ga utješi. Pljunula je na glinu, izgnječila je rukama i načinila od nje melem, koji je priliepila na Puipovo lice. Zatim je s njim ljubazno razgovarala

i ugurala mu u usta nekoliko šaka napola gnjilih maslina. Puip joj je zahvalio, slušao njezine pripoviedke, pojeo masline i prije nego je legao, liepo je izmolio molitvu Suncu. Ali težko mu je bilo zaspati, pa se uzdišući više puta okrenuo i prevrnuo na svom krevetu od suhog lišća. Možda radi toga, što ga još uviek peče rana na licu, ili ga je od gnjilih maslina zabolio trbuh. Ali najviše ga je morila tuga, što je toga dana odkrio jednu gadnu stvar, koju njegova mala faunska duša nije ni slutila, a to je nezahvalnost.

PRSTEN

— Dakle, kako je žabice?

Svojim dubokim glasom ujak Jean obraća se maloj Minnie, koja kleči i igra se s lancem od njegova sata. Ona je podigla prema bradatom licu ujaka Jeana svoje rumeno lice, na kojemu se smiješe vedre zjenice i prkosna jamica na okruglom obrazu.

— Dakle, jesmo li uviek dobri?

Uviek dobri!... Minnie se nasmije zvonko i vragoljasto, stade se previjati, a iza zastora od plavih kovrča njezine živahne oči vrebaju na lica starijih.

Tata lagano kima glavom, što bi se moglo protumačiti tako, kao da potvrđuje. On uviek nastoji ukloniti zapreke, a nikad ih ne povećava. Ali mama je suho zakašljala i nekako se uozbiljila.

— Uviek dobri! O tome bi se dalo govoriti.

Hoće li ona ujaku Jeanu doista reći, da je Minnie uviek jako uljudna, dobra, marljiva i pažljiva?... Za vrieme izpitivanja Minnie je objesila nos; po svoj prilici zato, što joj je neugodno, a možda i zato, da bi mogla pratiti pokrete jedne ruke ujaka Jeana, koja je zašla u džep njegova kaputa te kao da po njemu nešto traži

Molim vas, nemojte misliti, da je Minnie tako gadno lakoma. Kunem vam se, da je ona posve iskreno skočila ujaku Jeanu oko vrata i obasula ga burnim poljubcima. Dakako, ne mogu vas uvjeriti, da ona u tom času nije imala slutnju, da će on doskora početi kopati po svom džepu...

Kad je mama prestala, ujak Jean namršti svoje guste obrve i promrmlja:

— Hm! Da sam to sve znao, možda bi bilo bolje, da sam kod kuće ostavio nešto... Je li, žabice, što ti misliš?

Minnie se još više uzvrpoljila i smijući se prosvjedovala. Nije tako, nije, nije! Prije svega jutros je znala na prste sve godine. Ako se ujak Jean želi osvjedočiti, eto... Klodvig...

Ujak Jean prestrašeno mahne rukom. Dobro, dobro, on se oslanja na Mademoiselle.

— Dakle, Minnie, što želiš?

*

Što Minnie želi? Čudna li pitanja! Ta razumije se... svašta. A što biste vi htjeli, da ona želi? Ona s istim žarom žudi za čarobnim lutkama, koje se smiješe u izlozima trgovina, za Pepeljuginom začaranom kočijom, za bogatstvom Velikoga Mogula, za šarenim bočicama iz ljekarna, za Aladinovom svjetiljkom, za ogromnim samovozom gospođe Martin-Lanove, za ružičastim bombonima iz sitničarije na uglu...

— Zar se ne sjećaš, što si me molima da ti donesem?

Što to? Ah, da!... Oči male Minnie zure začuđeno u džep.

— Slona? crnicu? papigu?

I što još? O, ako Minnie ne želi ništa drugo, ujak Jean će se vratiti...

— O, ujače Jean!...

Čekanje se ne smije produžiti. Kušnja je pretežka za živce male Minnie, koja se sva nakostrušila.

Iz tajanstvenog džepa ujak Jean izvlači posve malenu kutijicu i pruža je svojoj nećakinji. Ona je drhćućim prstima otvara i oduševljeno klikne:

— O, ujače Jean!... Mama...

Nije to ni crnica, ni papiga, ni slon. To je nešto još čudesnije. Prsten.

— Mama, zlatan prsten s kamenčićima!...

Da, gospođo, pravi prsten, poput onih, kakvi blistaju na policama draguljarna i na prstima liepih gospođa. Minnie, ta žabica, imat će prsten. To je veselo.

— Jean, vi doista kvarite to diete.

Majčinski prigovor doveo je radost do najvećeg zanosa. Minnie nosrne na ujakov vrat. On se oslobađa sav crven i s naherenom kravatom.

Ali to nije sve. Treba još vidjeti, pristaje li prsten na prst.

Ujak Jean uzeo je najmanji prsten, koji je bio u trgovini, a ipak je i ovaj malo prevelik za sićušni ružičasti prstenjak. Bit će ga lako suziti... Ali oči male Minnie sievaju. Da se razstane od tog prstena! Nikada! Morat će ga nositi na srednjem prstu.

— Pogledaj, ujače Jean, kako dobro pristaje!

Čak je malo i tiesan, jer se na prstu načinio mali mesnati obruč, koji se opire uvlačenju. Ali Minnie jako gurne prsten, tako da je prešao zapreku. Sad je na mjestu.

— Ujače Jean, pogledaj, kako dobro pristaje. Znaš, ovako sam sigurna, da ga ne ću izgubiti.

*

Takva se radost mora objaviti. Mala se Minnie ne zadovoljava svojim vlastitim divljenjem, divljenjem roditelja i ujaka Jeana. Ona traži i divljenje služinčadi. Kuharica Françoise pozvana je, da okružena loncima kaže svoje mišljenje.:

— Eto, gospođice Minnie, s tim ste zbilja liepi!

Sobarica Marie izjavljuje, da Minnie izgleda kao zaručnica, Nelly, koja je nedavno uzeta u službu, da nadzire ovo mlado stvorenje, također je prilično oduševljena. Ali kako je sitničava, ipak primieti:

— Ne biste smjeli prsten staviti na srednji prst, jer je premalen.

Premalen! Glupost. Nelly, vi se u to nimalo ne razumijete. Nije to samo njezino mišljenje, nego tako jednoglasno misle i gospođice lutke, koje su jedna za drugom bile pozvane, da izraze svoje dojmove. Mimi i Toto, Guiguite i Ninette neumorno su svojim okruglim očima promatrale nakit. Ona vragoljanka Boulotte ide još i dalje: zar ona ne misli, kako bi stavila taj prsten ide još i dalje: zar ona ne misli, kako bi stavila taj prsten kao narukvicu na svoju ruku od ljepenke? Minnie ne može ništa odbiti svojoj miljenici. Da bi udovoljila njezinom hiru, na čas će skinuti prsten...

Ili će barem pokušati, jer to nije sasvim lako, kako su to Boulotte, a po svoj prilici i sama Minnie zamišljale.

Ne ide. Zamislite! Taj prsten, koji se malo prije tako lako nataknuo, ne će da sâm od sebe siđe! To znači, da bi čovjek lako mogao posumnjati u kakvu čaroliju. Uzalud ga Minnie sve više i više vuče. Prsten kao da se sve više suzuje, što više ona nastoji da ga skine. Samo kad ne bi prst bivao sve deblji. Doista, gledajući sad članak njezina prsta, koji je sav natečen i crven, tko bi mogao pomisliti, da je maloprije preko njega mogao prieći taj prsten, koji steže prst i izgleda da će ga zagušiti? Nešto tu nije prirodno, a ponešto je i sablastno. Malo povišenim glasom Minnie zazove gospođicu Nelly, koja je prolazila kroz sobu.

— Nelly, htjela bih skinuti svoj prsten.

Nelly nešto progunđa, začas se zaustavi, napravi kiselo lice i slegne ramenima. Tu se ne može ništa učiniti. Minnie je toliko potezala svoj prst, da on pokraj ostalih prstiju izgleda kao otečena kobasica... Treba biti strpljiv. Možda će prsten večeras sići s hladnom vodom i sapunom.

Glas male Minnie još je više prokumao.

— Nelly, a ako večeras ne siđe?

Onda će ga Minnie morati ostaviti na prstu, gdje jest. Ili će joj odrezati prst.

Izloživši hladno tu strašnu mogućnost, Nelly ode. Minnie je ostala skršena pred strašnom slikom budućnosti, koja se pred njom razodkrila. Ili će zauviek biti robkinja tog prokletog kotačića, ili će joj odrezati prst? Grozota!

*

S obnovljenom snagom Minnie pograbi prsten te se još jače dade na posao. Znoji se, štipa se, muči, ali sve je uzalud. Jedina posljedica svega toga je to, da joj je sada srednji prst, koji je bio crven, postao ljubičast, gotovo plav, a s njim i nokat. Stegnut čarobnim okovom prst izgleda kao mučenik, a dva kamenčića promatraju malu Minnie, kao da su zelenkaste oči kakve opake životinje.

Zar da čitav život ostane s takvim prstom? Radije bi umrla! Dakle onda ga treba odsjeći! Kako? Nožem, sjekirom, jataganom, giljotinom? Strašni su to izgledi! Odjednom su se ujak Jean, tata i mama stresli. Poput vihora Minnie je nahrupila u salon urlajući kroz jecaj:

— Oh, mama, mama, radije bih, da mi ga odmah odsieku!

Nastade zaprepaštenje. Zasopljena pitanja. Izprekidano mucanje. Povici. Uzaludno tješenje. Grdnje. Ujak Jean, kojega je savjest pekla, stade posredovati. Donieli su sapun i zdjelu hladne vode. U nju su umočili mlitavu ručicu i podvrgli je razboritom trljanju. Po licu mučenice Minnie tekle su suze jedna za drugom. Nikada ne će sići... nikada!

Odjednom Minnie zahropće. Evo ga! Ne zna se kako, ali kobni prsten je spao. Eto ga, neopasno leži na maminom dlanu. S oduševljenjem Minnie promatra svoj izobličen ali slobodan prst. Hura!

Svi odahnuše. Malu Minnie dakako svi zadirkuju, ali ona sve mirno podnosi. Kad je napokon osjetio olakšanje, ujak Jean mrzovoljno promrmlja:

— Znaš, žabice, nikada više ne ću izpunjati tvoje želje!...

Vlažnih obraza, još uzjecana glasa, ali već vragoljasto i rugajući se drugima i sebi, Minnie napola smiešeći se odgovori:

— Znaš što, ujače Jean? Sliedeći put ćeš mi donieti slona. S njim će biti manje posla, je li?

MALA DJECA SPAVAJU

Pod mjedenom svjetiljkom tatica se nagnuo nad svoje knjige i bilježke. Čelo mu je naborano, sljepočice mu tuku, a prsti su mu smežurani. Naizmjence lista koju knjigu, razmišlja, prekrsti noge pa ih opet razstavi ili uzima pero, koje dva tri časa trči po papiru. Kad pero prestane trčati, on nešto traži, briše i eto sav je bieli list papira izšaran čudnim hieroglifima.

Sjedeći na svojoj nizkoj stolici pokraj pisaćeg stola, mama pažljivo promatra dvoje hlačice mornarsko modre boje. Na jednima je gornji dio iztrošen, ali nogavice još dobre; druge su posve poderane, ali treba iz njih izvući zakrpu za druge hlačice. Težak je to zadatak... Mamino je oko zasjalo... Škare su se zarile u tkaninu, koja škripi. Sutra će gospodin Fred uvući svoj stražnji dio tiela u nove hlačice.

Gospodin Fred čuči na podu usred svojih drva za gradnju. S neumornim žarom gradi kuće, crkve, dvorce i bogate palače, u kojima stanuju kraljevi i kraljevne. Jedan ponosni grad prekriva rozete na iztrošenom sagu. Gospodin Fred poput vješta i brza graditelja neumorno reda javne zgrade. Odrasli ljudi trebaju čitave mjesece, dok sagrade običnu kućicu, dok je on, Fred, za par minuta podigao tucete kuća. Oh, kad bude velik! Kod pomisli na svoje buduće zvanje, gospodin Fred mljasne jezikom od udivljenja.

Neugodno nadahnuće! Na taj nenadani šum tatica podigne glavu, okrene se i iznenađeno reče:

— Što je, Fred, zar još nisi legao? Hoćeš li smjesta to pospremiti i otići? U ovo doba sva mala djeca spavaju.

Mala djeca spavaju!... Mračni bies spopadne Fredovu dušu, jer kad tatica nešto kaže, ne treba o tome razmišljati. Stoga on šuti, ali kako kaže stara Marija, vrag zbog toga ništa ne gubi. Pod njegovim čelom, zasjenjenim plavim kovrčama, kovitlaju se biesne misli, dok sjetno ruši zvonike i tornjeve te u veliki kovčeg reda porušene zgrade.

Oh, jako je neugodno biti malen! Gospodinu Fredu je toga dosta. Jednog će se dana razsrditi. Previše je to, kad mora od jutra do večeri biti malen i to jučer kao i sutra i svaki dan se sagibati pod bujicom savjeta. Mala djeca moraju učiti svoje zadatke. — Moraju uredno jesti. — Moraju raditi ovo, a ne ono, reći da, a ne ne... Čitav dan, razumijete li, čitav dan! A kad se umore, šalju ih u krevet, jer tada mala djeca spavaju. Ta nema svetca, koji se ne bi razljutio, kad bi s njim postupali kao s malim djetetom!

— Dakle, laku noć, meštre Fred.

Gospodin Fred namrgođen izpruži čelo i naškubi usta.

— Ali nemoj zaspati, dok se budeš svlačio, kao što si učinio sinoć. Za pet minuta doći će majka, da vidi, jesi li u krevetu.

Zaspati svlačeći se! Gospodin Fred se povukao u svoju sobu i nepristojno slegnuo ramenima. Prije svega nije istina, da je sinoć samo tako zaspao; on je sabirao svoje misli i zatvorenih očiju razmišljao, ali danas mu se sigurno to ne će dogoditi! Rado bi ostao budan do devet sati, do ponoći i do jutra, ako bi trebalo. On je dosta jak, pa ne treba spavati... Nema ništa teže nego odriješiti vezice na cipelama. A ne možete ni zamisliti, kako je zamršeno skinuti hlače. Sigurno je, da gospodin Fred nije nimalo pospan. Gdje je noćna košulja? Ta gdje je? Nije moguće, da je ta noćna košulja nestala! Tko bi mogao pomisliti, da jedna noćna košulja može odletjeti poput ptice ili da se može raztopiti kao kocka šećera?... Ah, da, ta već ju je obukao. Gospodin Fred je na druge stvari mislio. Uvjeren je, da u krevetu nije loše,

samo šteta, što nije pospan. Gospodin Fred bi rado zatvorio oči, ali spavati ne će moći. Ne, ne će moći... Jedno se lice nagnulo nad bieli krevet: da, mama misli, da on spava. Jadna mama, kako se vara!

— Znaš, ja nisam posp... nisam pos... nisam p...

Jezik gospodina Freda je pretežak. Dovršit će sutra ujutro... i opet početi sutra na večer.

Mama se vraća u radnu sobu, smieši se, tiho je uzdahnula i prihvaća modre hlačice. Njezina igla neumorno ide tamo-amo, i dok šije, misli joj lutaju po prošlosti i budućnosti. Težak je život. Čestiti ljudi se muče, da ne bi podlegli zlu, a skromni, da ne bi rogoborili. Koliko briga, koliko nemira, koliko razočaranja donosi život! Hoće li ovaj put tatica postići književni uspjeh, za kojim već toliko godina teži, a koji mu svaki put izmakne? Hoće li mu bar uspjeti, da od svog neumornog rada izvuče pristojnu nagradu, od koje će njegovi moći živjeti? Prošla je godina bila jako okrutna. Tako je težko razočarala mnoge liepe nade. Hoće li uviek tako biti? Jer novac na dnu ladice sve više nestaje. A što će biti, ako Fred opet počne kašljati? I ona bi, jadna mama, trebala njege. Marija joj pomaže, koliko može, ali Marija je stara, a mama je već klonula; oči su joj umorne; ima lupanje srdca, a koji put je spopada velika malodušnost. Mora se siliti da ne zaplače. Težak je život.

Od vremena do vremena tata umoran gura papire, prevlači ruku preko vlažna čela i ostaje nepomičan zureći. Eto i njega spopadaju crne misli! Oh, ne, nikada ne će ostvariti san, koji salieće njegov mozak, nikada, nikada! Uzalud se muči. Ne može. Mozak mu je prazan. Prevario se. Radi neke sebične oholosti nešto je sebi uvrtio u glavu te žrtvovao svoj život i život svojih ukućana jednoj nemogućoj tlapnji. Mogao bi negdje u kakvom pokrajinskom kutiću provoditi miran život. Fred bi na čistom zraku dobio crvene obraze, a majčica bi imala vrt pun cvieća i

u njemu uživala. Žrtvovao ih je svom samoljublju. Ugrozio je njihovo zdravlje a možda i život. Eto, ne samo da je nesposoban da dostigne cilj, nego ne zna čak ni to, da li će uviek moći namirivati sredstva za njihove najobičnije i najvažnije potrebe. Jako je umoran, a strašne glavobolje muče kadkada njegov mozak. Možda više ne će moći raditi. Što će biti od njegovih? Spopada ga muka. Ustane i načini par koraka po sobi. Trebalo bi, da ga netko štiti, da ga tješi netko, tko je dobar i jak, tko će mu pokazati put te za njega misliti, raditi i na rukama ga uspavljivati. Odmah će ga početi mučiti bezsanica i mora će izpunjavati časove, kad ga umor bude svladao...

Tatica i mamica idu spavati. Ali prije toga prolaze kroz sobu, u kojoj Fred spava.

Diete je mirno. Usta mu se smiješe. Disanje mu je pravilno. Spava. On ne pozna mračne misli, koje uznemiruju dušu. Između njega i zla stoje tatica i mamica. On ima povjerenja i ozbiljan je. On ne zna. Tata se sjeća, kako je i on bio dječak i kako je bio nestrpljiv, da postane velik. Nasmiešio se ponešto tužno, nagnuo se i poljubio malo bielo čelo. Za trideset godina slat će i gospodin Fred u krevet svoga malog dječaka, a dječak će se buniti. Neka ne bude nestrpljiv, jer sve će doći na red. Neka danas bude dobar dječak, jer će još dosta rano postati čovjek. U svakoj dobi života dovoljno je izvršiti zadatke, koji toj dobi pripadaju. Neka samo vjeruje, pa će vidjeti!

Tatica i mamica bdiju, a mala djeca spavaju.

IZPUNIMO SVOJU DUŽNOST

— Mama — reče Lina — sad, kad sam velika, rado bih ti pomagala.

Mama se nasmijala svojim dragim, pomalo umornim smiehom, od koga joj se na licu pojavilo mnogo malih bora. Da, trebalo bi, da joj netko pomaže. Kadkada je jako umorna; svoje ruke troši u težkim poslovima kućanstva, a oči kod sitnog šivanja uvečer. Ali Lina, koja je ružičasta i plava, jako je malena! Ima tek osam godina... Pa ipak osam godina, to su ipak častne godine! Samo kad bi tko s njom pokušao!

— Dopusti mi da večeras ostanem s tobom krpati, vidjet ćeš!

Mama mirno potrese glavom. Ne, Lini je potreban san; ona mora spavati svake noći. Lina uzdiše.

— Pusti me barem, da mjesto tebe odnesem liek gospođi Lurier. Ti si prehlađena, a gledaj, kako pada kiša.

Mama kašlje, ali opet daje glavom znak, da ne pristaje. Mala Lina je još premalena. Treba biti velik, da možeš trčati po kiši, podići gospođu Lurier na njezine jastuke i dati joj da popije liek. Lina naškubi usne, koje su zadrhtale, kao da će briznuti u plač.

Mama vidi njezinu žalost pa joj reče:

— Dobro, kad si tako pametna, liepo ćeš posve sama svršiti svoje zadaće, pripaziti na vatru i odmah ubaciti komad drveta u peć. Tako ću se ja, zahvaljujući svojoj djevojčici, moći dobro ugrijati, kad se vratim.

Lina ne odgovara nego prkosno sjeda za stol i uzima svoju bilježnicu. Mama, koja se pravi da ništa ne vidi, ljubi je

u čelo, stavlja maramu na glavu, otvara vrata i, prije nego što će izaći, kaže:

— Misli na vatru, mala moja Lino. Učinit ćeš mi veliku uslugu.

Veliku uslugu! Lina ostaje sama te slieže ramenima. Razumjela je dobro. Uviek postupaju s njom, kao da nije ni za što sposobna. Kad bi to bilo moguće, ona bi se jako srdila na mamu, što se u njoj tako vara.

Da, baš zato, što se tako vara, jer Lina je nešto sasvim drugo, nego što ona misli. Baš je jadno misliti, da ona zna samo množiti ili staviti drvo u peć. Ona bi divno izvršila tisuću drugih krasnih zadataka. Ona vrlo dobro šije, znala bi ići na trg, pripraviti juhu, a kad bi trebalo, znala bi i pečenku prirediti. Uzme se komad mesa, stavi se u peć i zar je to težko? A koliko bi truda prištedjela mami!

Ali nitko ne zna Lininu dobru volju i ne pozna njezine odlike. Ona je sposobna i za mnogo bolje stvari. I sâm je tata, kad je neki dan ostao kod kuće radi bronhitisa, rekao, da je ona izvrstna njegovateljica. U školi ona ima najljepši glas. Kad bi je pustili, da ide pjevati u kazalište, kao što pjeva ona gospođa, kojoj sliku vidimo na jednom oglasu, ona bi sigurno zaradila novaca. Tako bi mogli kupiti mali vrt. Ili bi možda ona postala jako bogata, jer se ne zna, kakvi se darovi u njoj kriju.

Samo da joj dopuste, da sama radi. Možda bi se doskora vratila kući u liepoj kočiji s džepovima punim zlatnika. Onda bi se tata i mama mogli odmarati! Kako bi oni bili ponosni na svoju Linu! Kako bi je izljubili! Kako bi joj zahvaljivali sladkim glasom, glasom ništa slađim, nego što je ovaj, koji joj u uho šapće:

— Što je, mala moja Lino, zar danas imaš preduge zadatke?

To se mama vratila. Zar već? Lina zaprepaštena prene se iz svoga sna. Pred njoj je papir posve biel, a njezin prestrašeni pogled ide prema kaminu. Vatra se ugasila.

Uviek istim glasom mama govori:

— Požuri se, draga, da nadoknadiš izgubljeno vrieme!

Mama pođe, da klekne pred peć.

— Četiri puta osam je trideset i dva; pišem dva, pamtim tri; tri puta jedan je tri, a tri...

Uzalud se Lina mučila. Brojke joj samo plešu pred očima. Lina je previše tužna. Za sobom čuje mamu, kako hoda tamo-amo, uzima iz sanduka drva za treske, koje su tako skupe, gužva papir, pali šibicu... Samo da brzo prihvati! Mama brižno puše u mali plamen. Ona puše i — je li to radi pepela ili se još više prehladila? Evo opet kašlje malim, suhim i bolnim kašljem. Neki dan joj je liečnik ozbiljnim glasom rekao: »Gospođo, ne smije se kašljati«. Ali ona uviek kašlje, a za to je kriva Lina, koja je imala toliko liepih planova, a koja čak nije znala staviti drvo u peć i svršiti svoje množenje... Odjednom se u maloj sobici čuo očajan jecaj.

Mama je pred vatrom, koja svjetluca, uzela Linu na koljena. Više ne kašlje i nježno tješi svoju kćerkicu.

Svi mi, i veliki i mali imamo svoje dužnosti. One su odmjerene prema našim snagama. Počnimo hrabro izpunjavati naše vrlo male zadatke, pa ćemo naša srdca odgojiti i za velike. I najplemenitiji san je samo san; samo je mjehur od sapunice, upravo ništa, ali svaki izvršeni zadatak ima neku snagu. Kad bi od malog djeteta do najmoćnijeg vladara svatko na svietu radio jednostavno ono, što mu je dužnost, izvori zla doskora bi presušili. Prije svega — vršimo svoje dužnosti!

POKUS

— Mogu li govoriti s gospođama?

— Ne možete, gospodine, jer su gospođe izašle, ali vratit će se oko pet sati.

— Dobro, pričekat ću ih.

— Želi li gospodin ući u salon?

— Hvala. Jako je vruće, pa ću radije ostati u vrtu...

Gospodin Phéronyme dođe do jedne klupe u sjeni, sjedne na nju i izpruži svoje mršave noge. Uživao je zbog svježine na tom mjestu i udubio se u razmišljanje. Misli na svoju knjigu »O oblikovanju značaja« (Razprava o psihološkoj sintezi), te upravo sa slašću ponavlja zaključak prvog diela:

»I logičkim razmišljanjem i na temelju pokusa dolazimo do iste aksiomatske formule. Diete upravo kao i životinja nema značaja u pravom smislu rieči; ono je tek potencialna animalnost, mekana tvar, u kojoj vladaju jedino nagonski refleksi; ono je neodređena podloga, na koju će izkustvo malo po malo naslagati nizove svojih podataka.«

Gospodin Phéronyme ponavlja u sebi više puta taj zaključak i sve više uživa u njemu. Skine šešir, izvlači veliki kockasti rubac te njime briše lice i čelo. Uto mu jedan krešťavi glas prošapće:

— Je li gospodine, zato što imaš veoma velik nos, imaš rubac poput pokrivača?

Gospodin Phéronyme se strase. Brzo strpa obtuženi rubac u džep i pogleda svog subesjednika, a to je naš prijatelj Jean. Naš prijatelj Jean prekrstio je ruke na leđima i ne izgleda

nimalo zbunjen. Pažljivo promatra gospodina Phéronyma, a onda znatiželjno upita:

— Zašto ti kose rastu na bradi a ne na glavi? Možda zato, što si se previše prekopitavao?

Ta primjetba pomalo vrieđa gospodina Phéronyma. Ipak se nasmiešio i sa zadovoljstvom ustanovio, da kod te mlade pojačane animalnosti nema zdrava razuma. Upita ga:

— Jeste li posve sami, mali prijatelju?

— Nisam. Ja sam u vrtu s Jackom i Minnie, a tu su i Marta i Lizzie.

Kako gospodin Phéronyme vidi, da su gospođe zakasnile, iskorišćuje priliku da provjeri homogeni sadržaj tolikih malih podloga. Stoga veli majstoru Jeanu, da mu dovede sve svoje mlade prijatelje. Majstor Jean doziva glasom, koji odjekuje:

— Minnie, Jack! Dođite, tu je jedan stari gospodin.

Čuju se dva topota malih ubrzanih koraka. Pojavio se Jack držeći Minnie za ruku. Posjetnik ih blago upita:

— A gdje su Lizzie i Marta?

Jack odgovara:

— To su naše služavke. One će odmah doći.

Ali gospodin Phéronyme ne želi, da one ometaju njegovu pokusnu okolinu.

— Ne. Reci im, da ne trebaju doći. Vi ćete se doskora opet k njima vratiti.

Jack se udaljuje trčeći, da bi izpunio taj zadatak.

Gospodin Phéronyme ostaje sam uz Jeanna i Minnie. Iako se svaki dan posvade dvadeset puta, oni su vrlo dobri prijatelji. Otvorenih usta netremice gledaju gospodina. Nakon par minuta Phéronyme, kojemu su ti izpitivački pogledi postali neugodni, pokuša započeti razgovor te postavi nekoliko primjetaba o liepom vremenu i o dobroti, koja je maloj djeci potrebna. Ali postigao je samo neznatan uspjeh, jer ga je odjednom prekinuo Jean,

kad se pobjedonosnim glasom obratio maloj Minnie s ovom izjavom:

— Vidiš li toga starog gospodina, koji više nema kose na glavi, jer se previše prekopitavao.

Mannie zapovjedi:

— Skini šešir, gospodine. Molim, htjela bih te dotaknuti.

Gospodin Phéronyme bi volio ne biti zlatan. Ali Minnie je tav niz prstića počeo je škakljati kožu bez kose, te se on naglo uzpravi. Ali Minnie je navaljivala:

— Sagni još glavu; budi zlatan!

Gospodin Phéronyme bi volio ne biit zlatan. Ali Minnie je uztrajna:

— Dragi gosponček, bit ćeš jako, jako dobar i dobit ćeš veliki poljubac.

Minnie namigne, izpupči usta i stade se tako zavodljivo ponašati, da se gospodin Phéronyme zbunio i gotovo pocrvenio. Već se čudne stvari pokreću na toj maloj podlozi. Ali gospodin Phéronyme trese glavom te odlučivši, da će tu mekanu tvar omjeriti o svoju teoriju, upita je, kako njezine lutke.

Ali čini se, da se Minnie ne da tako lako smesti.

Nastavljajući tok svojih misli, ona izjavljuje:

— Kad budem jako sladka, ti ćeš mi pokazati svoju liepu ružičastu glavicu, je li?

Neprirodnim kretnjama ona poravna haljinicu, zadigne suknjicu i pokuša pljunuti na cipele. Zatim izjavi:

— Sad sam sladka djevojčica, a ti si stari gospon.

Majstor Jean ponovi potvrđujući:

— Da, on je stari gospon.

Minnie sumnjičavo pogleda svog rođaka i odlučno uztvrdi:

— On je moj stari gospon.

Jean prezirno dgovori:

— Taj stari gospon je moj, jer sam ga ja našao na klupi.

Minnie je promjerila posjetitelja, a onda mu jednim skokom naglo skočila na noge i ogrlila ih.

— Je li da si ti moj stari dragi gospon, dragi mali gospon?

Ali Jean ne će da bude pobieđen. Uzverao se na klupu i objesio o vrat gospodina Phéronyma, kome je načas oduzeo mogućnost disanja, dok su njegova kravata i ogrlica poprimile tužan izgled. Tada Jean s udvostručenom snagom krikne:

— On je moj, jer sam ga ja našao.

Da bi dokazao svoje pravo, spustio se niza svoj plien te prašnim nogama stao gaziti po njegovim hlačama.

Gospodin Phéronyme je požalio, što je odbio prisutnost gospođice Marte i Lizzie. Dubokim glasom zapovjedi Jeanu da siđe. Jean je samo okrenuo leđa i zajašio na koljena gospodina Phéronyma, naslonivši mu se na prsa. Tada pobjedonosno izjavi:

— Zar ne vidiš, da sam ja na starom gosponu?

Minnie odozdo biesno gleda. Namrštila je obrve, stisnula usta te kriknuvši poput bojne trublje nasrnula, da zauzme postav, koji je zaposjeo Jean. Ali Jean joj se hrabro opirao. Gospodin Phéronyme postao je ratište. Od straha da ne bi osakatio ratnike, ne usuđuje se ni maknuti. Ali Minnie je odbijena. Ona stoji stisnutih usta i razmišlja, ne bi li udarila u plač, no čini joj se, da je ta operacija nekoristna, jer tu nema ni mame ni gospođice Marte. Veseleći se, Jean skoči u vis i svom težinom padne na trbuh i koljena gospodina Phéronyma, tako da je ovaj morao zajauknuti. Tada Jean naglo okrene glavu i strogo mu reče:

— Šuti, naslonjač ne govori.

Gospodin Phéronyme se ponovno potresao od čitavog niza bolnih udaraca. Obnavljajući upotrebu katapulta te prema obsadnom postupku, koji su upotrebljavali stari, Minnie nastoji da prodre slojeve neprijateljske tvrđave. Neprestano udara nogama po cjevanicama gospodina Phéronyma, popraćujući taj svoj manevar najuvredljivijim pogrdama.

Strpljivost gospodina Phéronyma već je pri kraju. Naglo ustane, položi Jeana na zemlju i pokuša pobjeći. Ali odmah ga je svaki od njegovih neprijatelja pograbio za jednu nogu te se oboje čvrsto drži nogu i kriči. Gospodin Phéronyme se neugodno osjeća i težko zadržava ravnotežu. Uzalud pokušava zapovjednim glasom te male podloge izpuniti nekim redom; zatim ih na liep način poziva da se umire i napokon ih nježno moli, ali svaki mu je trud uzaludan. Hlače mu bivaju sve prljavije a pucketanje u predjelima naramenica izazivlje strah, da bi se nešto moglo odvezati.

Na sreću mu iznenada dolazi pomoć u Jackovoj osobi. Pojavio se kao da je bačen najvećom brzinom, a u ruci je držao dvie križke kruha namazane maslacem. Naglo se zaustavio i blenuo pred čudnom slikom, koja se pred njim pružala. spodin Phéronyme se izkesio:

— Dječače, reci im, da me puste!

Jack iznenađeno odgovori:

— Zašto im vi, gospodine, ne kažete?

Gospodin Phéronyme sav shrvan prizna:

— Govorim im, ali me ne puštaju!

U isti čas uhvatio se za naslon klupe, jer mu je prietila opasnost, da će ga žestoki udarci po nogama prevrnuti. Jack osjeti, kako je taj položaj neprirodan, jer djeca moraju slušati starije. Samo kad se odrasli s njima igraju, onda ih ne slušaju. Ali gospodin Phéronyme ne izgleda tako kao da se igra. Ako ne slušaju, i nitko ih ne kažnjava, znači, da se okrenuo poredak u svietu. Jack promrmlja:

— Treba ih kazniti.

Gospodin Phéronyme uzdiše kod pomisli, kako je taj savjet nekoristan. Ipak je hodajući poput sputana magarca uspio doći do ruba klupe i srušiti se na nju. Barem ne će zajedno sa svojim napadačima poginuti. Ali oni su nezadovoljni, pa majstor Jean zapovieda:

— Podigni stražnjicu!

Minnie ga izpravlja:

— Ne smije se tako govoriti. Gospodine, molim vas, podigni svoj popo.

Međutim je Jacku dosadno s komadima kruha u ruci. Neka neodređena potreba da bude zaštitnik, dotakla je njegovu dušu. Čuje se odlučan glas, koji govori:

— Evo južine. Gledajte, kako je gospodin žalostan, što mu dosađujete.

Jean i Minnie su pomalo sviestni, da su svoju snagu zloupotrebili. Minnie, čim je dobila kruh, potaknuta grižnjom savjesti, potrči vičući:

— Da ga utješim, dat ću mu kruh s maslacem. I Jean odmah potrči s istom namjerom. Nerazboriti i izcrpljeni gospodin Phéronyme nije se čuvao, tako je obsada opet započela prije nego se on dospio povući. Četiri prljave ručice trude se, da mu uguraju u usta komad kruha s maslacem ili bar da mu ga stave u džep. Malo po malo njegov se kaput zamastio. Skršen je, što se osjeća nemoćnim, a na usnama mu lebdi bezizražajni osmieh, dok ga Jack kori:

— Morate pojesti kruh. Minnie i Jean vam ga daju, da izmole oproštenje. Dobri Bog uviek oprašta.

Možda prije od kukavičluka i u uzaludnoj nadi, da će spasiti odielo, nego zato, što bi ga uzporedba s Bogom ganula, gospodin Phéronyme napokon proguta nekoliko zalogaja. Nema više snage da se opire. Posve je satrven i jako se znoji.

Ali odjednom naćuli uši. Srdce mu jače zakuca, a oči zasjaju. Naime došla je gospođica Marta, koje je pomoć malo prije tako nerazborito prezreo. Ona odlučnim glasom najavi maloj družini, da je vrieme da pođu šetati. Gospodin Phéronyme pogleda je s udivljenjem, jer je obsada odjednom prestala. Odlazeći, Minnie se okrenula i kričavim glasom viknula:

— Ne budi kiseo, ja ću se odmah vratiti.

To je obećanje djelovalo poput uboda igle. Gospodin Phéronyme zamoli gospođicu Martu neka obaviesti baku, da je više ne može čekati. Zatim skromno pogleda svoje pobjednike i velikim koracima side drvoredom, otvori vrata i nestade. Dok je išao, pala mu je na pamet misao, da bi se njegovo djelo dalo dopuniti jednim koristnim dodatkom.

SADRŽAJ

Mali Trott 1

Pripoviesti: 97

Priča o čiča-stoljeću i o troje djece 99

Mali Faun Puip 105

Prsten , ... 111

Mala djeca spavaju 117

Izpunimo svoju dužnost 171

Pokus 125

Tiskanje ove knjige
završeno je
15. kolovoza 1944.